

MILLAISTA ON MUUTTAA POIS KOTOA?

Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten kulttuurisia käsityksiä
nuorten itsenäistymisestä ja suhteista vanhempiin.

Pro gradu -tutkielma

Jenni Helenius

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden laitos

Lokakuu 2008

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden laitos

HELENIUS JENNI: Millaista on muuttaa pois kotoa? Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten kulttuurisia käsityksiä nuorten itsenäistymisestä ja suhteista vanhempiin.

Pro gradu -tutkielma, 75 s., 8 liitesivua

Kasvatustiede

Lokakuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaiden käsityksiä lapsuudenkodista itsenäistymisestä ja vanhempien roolista muuttotilanteessa. Käsitusten tutkimisen mielekkyys perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Päättökysymykset ovat 1) miten (lapsuuskodissaan asuvat) peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaat käsittävät nuorten kotoa muuttamisen prosessin etenevän ja 2) millainen heidän mielestään on vanhempien rooli nuoren itsenäistymisvaiheessa? Päättökysymyksiä tarkentavat kysymykset 3) Mitä yhdeksäsluokkalaisten ajattelevat nuoren tavoittelevan muuttamalla kotoa ja 4) Millaisia merkityksiä nuoret antavat sille, saako nuori tukea vanhemmiltaan? Aineistona ovat Janakkalan Turengin ja Helsingin Meilahden yläasteiden yhdeksäsluokkalaisten 33 eläytymismenetelmätarinaa kotoa muuttaneista nuorista. Teema-analyysin lisäksi käytin analyysissä Greimasin semiotiikasta modaliteetteja, semioottista neliötä ja aktanttimalia.

Tarinoissa tytöt ovat kotoa muuttaessaan n. 17-vuotiaita ja pojat 20-vuotiaita, mikä on lähellä tilastollista kotoa muuttamisen ikää. Tarinoiden juonirakenteessa nuori tekee aloitteen muuttamisesta ja vanhempi reagoi siihen. Nuoren ja vanhemman dialogi saattaa puuttua kokonaan, olla olemassa koko ajan tai syntyä vähitellen konfliktin kautta. Luokittelin tarinat hyvän ja huonon vanhempisuhteen sekä sisäisen (tahtominen) tai ulkoisen (täytyminen) tavoitteenasettelun perusteella. Koodi 1) nuoren *täytyy* irrottautua kotoa, jossa on hyvä olla. Koodi 2) nuori *tahtoo* keskittyä muuton käytännön järjestelyihin. Koodi 3) nuori *tahtoo* vapautua kodista, jossa ei ole hyvä olla. Koodi 4) nuoren *täytyy* alistua, koska tuntee menettäneensä tilanteen hallinnan. Kirjoittajat tunnistavat hyvinvoinnin riskitekijöitä nuoren mielialasta. Päähenkilö on subjekti jokaisessa tarinassa. Vanhemmillä on auttajan, vastustajan tai lähettäjän rooli. Lähes jokaisessa tekstissä mainitaan vanhempien antaman taloudellisen tuen merkitys. Päähenkilö joko uskoo vanhempien tukevan kotoa lähtijää tai korostaa omaa taloudellista vastuutaan osana itsenäistymistä.

Johtopäätöksenä on, että yhdeksäsluokkalaisten tunnistavat lapsuudenkodista muuttamisessa stereotyyppioita ja institutionalisoituneen nuoruuden merkkejä. Niiden lisäksi nuoret tunnistavat monia muitakin mahdollisia elämänkulkuja. Yhdeksäsluokkalaisten odottavat vanhempien kunnioittavan itsenäistyvän nuoren subjektiroolia. Nuorten käsitysten mukaan vanhempien käyttäytymisessä nuoren subjektiutta uhkaavat vanhempien keskinäinen riitely, nuoren kanssa riitely, nuoren ivaaminen, epäluottamus nuoren pärjäämiseen, vanhempien oman elämänhallinnan horjumisen tai välinpitämättömyys.

Avainsanat: dialoginen kasvatus, eläytymismenetelmä, institutionalisoituminen, lapsuudenkodista itsenäistyminen, nuoruus, sosialisatio, subjekti, vanhemmuus.

TIIVISTELMÄ

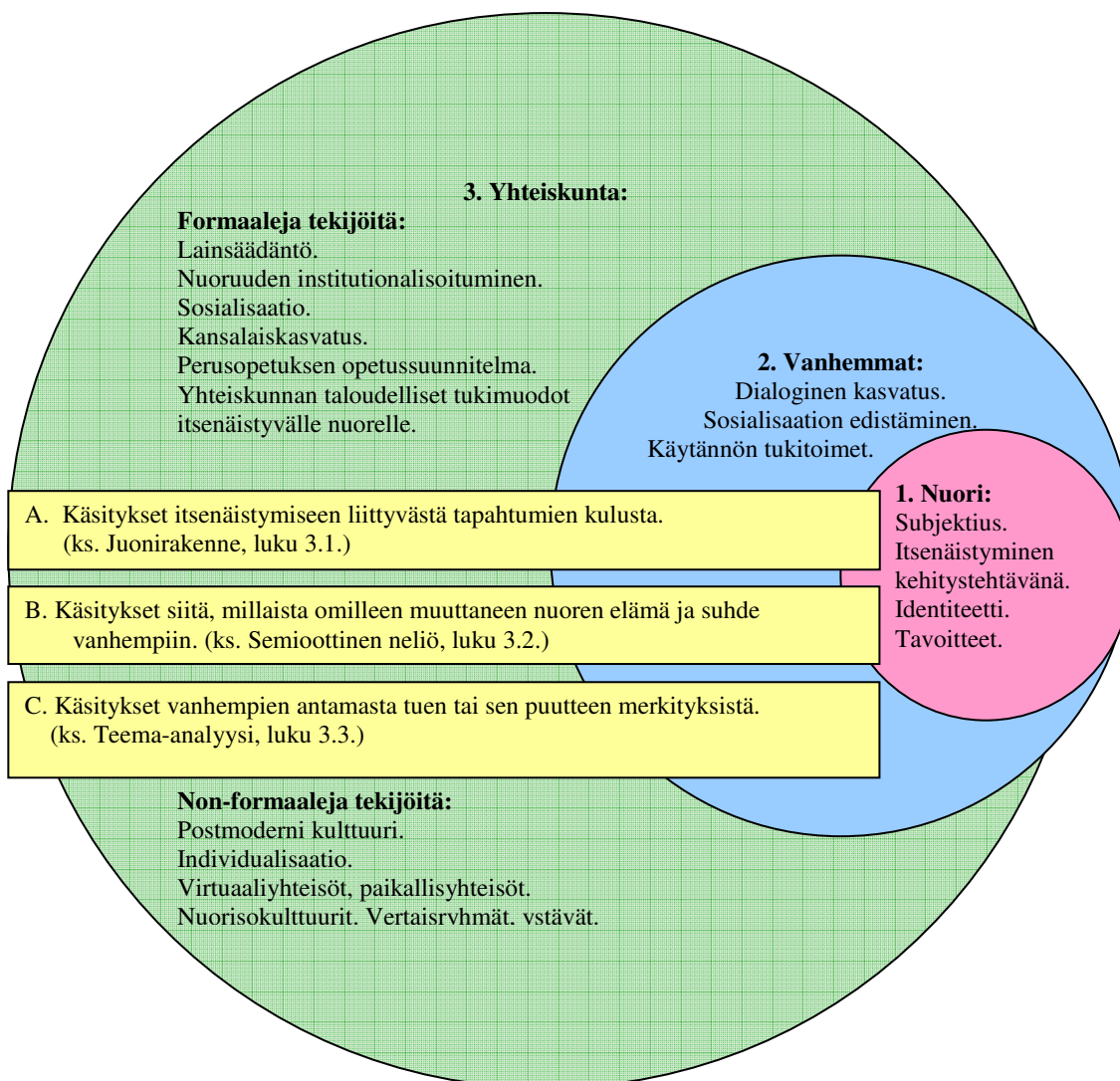
1 TUTKIMUSASETELMA JA KÄSITTEET	4
2 KULTTUURI JA KOKEMUKSET ITSENÄISTYMISKÄSITYSTEN TAKANA	7
2.1 Tutkimuskysymysten taustalla on kulttuurille tyypillinen nuoruus	7
2.1.1 Nuorille suunnataan asiantietoa itsenäistymisestä	9
2.1.2 Suomalaiset muuttavat nuorina lapsuuskodeistaan	11
2.1.3 Nuoruuden elämänvaihe on institutionalisoitunut	12
2.2 Nuorella on tavoitteita tai hänelle vain tapahtuu asioita	15
2.2.1 Nuori on tavoitteellinen subjekti	17
2.2.2 Itsenäistyä voi liian aikaisin, liian myöhään tai liian heikosti	19
2.3 Nuorten käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ovat kokemuspohjaisia	21
2.3.1 Vanhemmat tukevat ja jarruttavat itsenäistymistä	23
2.3.2 Dialogi ja konfliktit kasvattavat	25
3 MILLA JA MIKKO MUUTTAVAT LAPSUUDENKODEISTAAN	28
3.1 Eläytymismenetelmätarinat kuvaavat itsenäistymisen prosessia	28
3.1.1 Aineisto ja tarinoiden päähenkilöt lähtötilanteessa	30
3.1.2 Nuoren ja vanhempien vuorovaikutus juonirakenteena	32
3.2 Nuoret kertovat muuttamisen merkityksistä tarinan päähenkilön avulla	38
3.2.1 Muuton merkitysten jäsentäminen koodeiksi	43
3.2.2 Koodi 1. Haikea vanhemmista irti päästäminen	45
3.2.3 Koodi 2. Käytännön seikkoihin keskittyminen	46
3.2.4 Koodi 3. Ahdistavasta tilanteesta vapautuminen	47
3.2.5 Koodi 4. Alistuminen ja hallinnan menettäminen	48
3.3 Nuorten antamat merkitykset hyvälle ja huonoille vanhempisuhteille	49
3.3.1 Nuoren ja vanhempien suhde on kaksisuuntainen	50
3.3.2 Rahallinen ja käytännöllinen apu riippuu suhteista	52
3.3.3 Vanhempien käyttäytyminen voi olla haavoittavaa	54
4 NUORET HUOMIOIVAT ERILAISIA TILANTEITA JA OLOSUHTEITA	56
4.1 Nuorten eläytymistarinat toistavat ja avartavat stereotyyppioita	56
4.2 Tyttöjen ja poikien kirjoittamat tarinat	58
4.3 Muuton onnistumisen määrittää hyvinvointi tai pahoinvointi	59
4.4 Kotoa muuttaminen on moniulotteinen tapahtumasarja	64

LÄHTEET

LIITTEET

1 TUTKIMUSASETELMA JA KÄSITTEET

Kotoa muuttaminen mietityttää nuoria, jotka asuvat lapsuudenkodeissaan, mutta ovat kasvamassa kohti kulttuurissa tavallisena pidettävää itsenäistymisen ikää. Lapsuudenkodista itsenäistymiseen ajoittuu muitakin nuoruudelle tyypillisiä kasvuprosesseja kuin pelkkä vanhempien asunnosta pois muuttaminen. Kokosin tutkimuksen viitekeh्यkiseksi teoriaosuuteen ja kuvioon 1 sosialisaaion eri tasoilla olevia ilmiöitä, joita nuorten itsenäistymiskäsitysten taustalta löytyy aineiston ja teoreettisen viitekeh्यksen vuoropuhelussa. Tämän tutkimuksen tehtävä on tarkastella peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaiden käsityksiä A) lapsuudenkodista muuttamisen tapahtumasarjasta, ja B) siitä, millaista on juuri kotoaan muuttaneen nuoren elämä ja suhde vanhempiin, sekä C) merkityksiä, joita yhdeksäsluokkalaiset antavat vanhempien toiminnalle nuoren itsenäistymisprosessissa.

Kuvio 1. Nuorten itsenäistymiskäsitysten taustalla olevia kulttuurisia ilmiöitä.

Tutkimuksen yhteys tieteelliseen nuoruus ja vanhemmuus -diskurssiin rakentuu taustateorioiden kolmesta tasosta, joista keskeisimpänä on yksilönäkökulma, toiseksi suhde vanhempiin ja kolmanneksi yhteiskunta, joka on nuoren itsenäistymisen ympäristö. Ensimmäinen, yksilötaso, on nuoren kehittyminen itsenäiseksi subjektiksi sekä aikuistuminen. Tutkimuksessa käyttämäni *subjektiuden* käsitteen ymmärrän yksilön toiminnaksi, jossa korostuu toimijarooli oman elämän ratkaisujen tekemisessä. Nuorten kirjoittamiin tarinoihin liittyvän *subjektin, eli päähenkilön* käsitän eläytymiseen liittyväksi hahmoksi, joka tuo esiin tavoitteita, pelkoja, riskejä ja erilaisia mahdollisuuksia, joita nuoret käsittävät liittyvän kotoa itsenäistymiseen. Subjektiuteen liittyy *identiteetin muodostuminen*, eli millaiseksi nuori kokee itsensä omana itsenään, osana perhettään, yhteiskunnan instituutioita ja kulttuuria. *Lapsuudenkodista itsenäistyminen* tarkoittaa tässä tutkimuksessa kotoa muuttamista ja siihen liittyviä vuorovaikutusprosesseja, erityisesti nuoren ja vanhempien välillä.

Toisella tasolla tarkastelen vanhempien toimintaa nuoren itsenäistymisvaiheessa. Vanhempien toiminnassa tarkastelen *dialogista kasvatusta*, joka tukee subjektin syntymistä ja kasvua. Vanhempien rooliin liittyvän kasvatustoiminnan näen suhteellisen tietoisena ja tavoitteita sisältävänä. Dialogisen kasvatuksen lähtökohta on, että kasvattajan ja kasvatettavan merkityssuhteet kohtaavat. Ne kohtaavat myös ympäröivän maailman. Oleellista on, että kumpikin osapuoli tunnustetaan täysivaltaiseksi osapuoleksi vuorovaikutukseen. Toisaalta käsittelen vanhempia *sosialisaation* toteuttajina, joiden tiedostamattomankin toiminnan kautta nuoret saavat aineksia oman yhteiskuntasuhteensa ja -roolinsa luomiseen lapsuudenkodista itsenäistymisensä vaiheessa.

Kolmannen tason teorioiden tarkoituksena on taustoittaa nuorten käsityksiä, jotka ovat syntyneet kulttuurissa, jossa he ovat kasvaneet. Tämä taso käsittelee nuoruusvaihetta ja siihen liittyvää lapsuuskodista muuttamista yhteiskunnallisena ilmiönä. Valitsin käsitteen *institutionalisoitunut nuoruus* kuvaamaan niitä prosesseja, jotka toistuvat lähes jokaisen samaan aikaan nuoruutta kokevan nuoren elämässä, kuten koulutus- ja uravalinnan muotoja. *Individualisaatio* puolestaan käsittelee nuorten valintojen yksilöllistymisen ilmiön. *Postmoderni kulttuuri* käsitteenä kuvaa ajan ja kulttuurin nonformaaleja vaikutuksia nuoren kehitykseen. Myös erilaiset uudet yhteisöllisyyden muodot, kuten *virtuaaliyhteisöt* käsitän tähän yhteyteen kuuluviksi, koska ne nousivat aineistossa esiin.

Tutkimus sijoittuu sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen, johon liittyy ajatus *todellisuuden rakentumisesta sosiaalisesti* sekä maailman tekstuaalisuuden korostaminen. Oletan, että nuorilla on käsityksiä itsenäistymis-vaiheen institutionalisoitumisesta sekä kulttuurisista vanhemmuuteen

liittyvistä vaatimuksista ja oikeuksista. Oletan myös, että *ikäidentiteetit* ovat kulttuurisesti tunnistettavia jo ennen kuin tarinassa kuvattava elämänvaihe on omakohtaisesti koettu. Samasta syystä tutkimuksen teoriaosuudessa etenen yhteiskunnallis-kulttuurisesta nuoruudesta kohti yksilön käsityksiä.

Narratiivisten aineistojen käyttämisestä on joskus kyseenalaistettu siksi, että niissä ei mitata tai tulkita todellisia tapahtumia. Sosiaalisessa konstruktivismissa *käsitykset* nähdään enemmänkin kulttuurisesti syntyneinä kuin kokempohjaisena tietona. Kulttuurisesti ajatellen *nuoruuteen* liittyvät sekä yksilöllinen itsenäistymisprosessi että yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi kasvaminen. Ihmisten käsitykset nuoruudesta sisältävät molemmat osa-alueet. Käsityksiin *vanhemmuudesta* liittyy vaatimuksia ja oikeuksia, jotka vaihtelevat kulttuurissa, ajassa ja paikassa. Kotoa muuttaminen on tarinallisesti kiinnostava aihe, koska tarinoiden avulla voidaan tarkastella yksityiskohtaisesti muutosta päähenkilön elämässä. Tarinoiden analysoiminen tuo tietoa siitä, millaisia sävyjä, vaiheita ja tekijöitä kirjoittajat käsittävät muuttoprosessiin liittyvän.

Kirjoittajien, eli peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten, elämäntilanteeseen liittyy valintoja opintojen jatkamisen ja asumisjärjestelyjen suhteen. Yhteishaku ja siihen liittyvät pohdinnat oppilaitosten sijainnista suhteessa lapsuudenkotiin olivat kirjoittajille eläytymistarinoiden kirjoittamishetkellä ajankohtaisia kysymyksiä. Nuorten kirjoittajien äänen esille tuominen on tärkeä osa tutkimuksen mielekkyyttä: millaisena ilmiönä peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset nuoret käsittävät lapsuudenkodista itsenäistymisen prosessin – ja mikä on vanhempien rooli nuoren näkökulmasta. Eläytymistarinoiden analysoinnin avulla on tarkoitus havainnollistaa, että institutionalisoitunut käsitys lapsuudenkodista itsenäistymisestä on kapea. Mahdollisia muuttamisen olosuhteita ja toteutumistapoja on paljon, vaikka muuttaminen nähdäänkin massatasolla ikään ja koulutusvaiheisiin liittyvänä ratkaisuna.

2 KULTTUURI JA KOKEMUKSET ITSENÄISTYMISKÄSITYSTEN TAKANA

2.1 Tutkimuskysymysten taustalla on kulttuurille tyypillinen nuoruus

Tutkimuskysymykset. Tämän tutkimuksen tehtävä on tarkastella nuorten käsityksiä kotoa itsenäistymisestä sekä niitä merkityksiä, joita nuoret antavat vanhempien toiminnalle itsenäistymisprosessissa. Päättökysymykset ovat, 1) miten (lapsuuskodissaan asuvat) peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaat käsittävät nuorten kotoa muuttamisen prosessin etenevän ja 2) millainen heidän mielestään on vanhempien rooli nuoren itsenäistymisvaiheessa? Päättökysymyksiin etsin vastauksia kahden tarkentavan kysymyksen avulla: 3) Mitä yhdeksäsluokkalaiset ajattelevat nuoren tavoittelevan muuttamalla kotoa? 4) Millaisia merkityksiä nuoret antavat sille, saako nuori tukea vanhemmiltaan?

Sosiaalinen konstruktionismi. Tutkimus liittyy sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen, jossa Saastamoisen (2006) mukaan todellisuus, ja määritelmät hyvästä ja pahasta, rakentuvat jatkuvassa ihmisten välisessä kommunikatiivisessa toiminnassa ja kulttuurissa. Kertomukset ja merkitykset ovat osa maailmaa. Lopullisia totuuksia ei ole löydettävissä, mutta tutkijoiden tehtävänä on selvittää, kuinka paikalliset, historialliset ja sovellettavissa olevat ”totuudet” syntyvät, pysyvät ja muuttuvat. (Saastamoinen 2006, 139–140; 2006b, 175.) Tämä tutkimus selvittää kahden eri peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaiden käsityksiä nuorten itsenäistymisen todellisuudesta keväällä 2007. Taustateoriassa pyritään huomioimaan ajalle tyypilliseksi institutionalisoitunut kasvatuskulttuuri sekä postmodernin ajan yksilöllisyysnäkökohdat taustana sille vuorovaikutukselle, jossa nuori ja hänen vanhempansa elävät nuoren itsenäistymisvaiheessa.

Metodologiset valinnat. Tutkin käsityksiä sellaisesta elämänkaareen kuuluvasta tapahtumasta, jota kirjoittajat eivät ole itse vielä kokeneet. Laadullisia, yllättäviäkin näkökulmia löytääkseni valitsin *narratiivin*, enkä esimerkiksi haastattelua tai lomaketutkimusta. Metodologisten valintojensa puolesta tämä tutkimus sijoittuu *narratiiviseen* tutkimusperinteeseen (vrt. Hänninen 2000, Eskola 1998). Teoreettisena ideana on tuottaa eläytymismenetelmän avulla tarinoita, jotka kertovat lapsuudenkodista muuttamiseen liittyvistä, kulttuurin välityksellä syntyneistä, nuorten käsityksistä. Analyysissa sovelletaan *semiotiikan* käsitteitä yksinkertaisella tavalla (vrt. Törrönen 2005, Greimas 1990). Nämä kaksi metodologista valintaa määräävät tutkimuksen kulkua.

Eri menetelmien yhdistäminen tuo uusia mahdollisuuksia, mutta myös riskejä tieteenperinteiden sekoittamiselle. Pyrin kuvaamaan tarkasti jokaista vaihetta aineistonkeruusta analyysiin. Esittelen analyysimenetelmän ja niillä saadut tulokset peräkkäin, jotta tekemieni johtopäätösten seuraaminen olisi yksinkertaista. Siksi erillistä metodien esittelylukua ei ole. Eläytymismenetelmän ja semioottisten analyysimenetelmien yhdistäminen vaatii toteuttamisvaiheessa eniten tarkkaavaisuutta, sillä johtopäätökset on tehtävä kirjoittajien kielenkäytön perusteella. Kirjasin analyysivaiheessa erilaisia koodiluetteloja, joista keskeiset on esitetty liiteosiossa. Sosiaalinen konstruktioismi todellisuuskäsityksenä on ohjannut metodologisia valintojani tutkimusprosessissa. Valitsemalla konstruktioistisia näkökulmia sekä ontologisiin että käytännöllisiin ratkaisuihin olen pyrkinyt välttämään metodologista eklektisismiä (ks. Suoranta 1995, 18).

Narratiivien käyttämistä tutkimusaineistona on joskus kyseenalaistettu, mutta ne sopivat tähän tutkimusasetelmaan. Käsitteet elämänvaiheesta, jota henkilö ei ole vielä kokenut, perustuvat pitkälti kulttuurissa ja kulttuurisessa vuorovaikutuksessa saatuun tietoon ja omaan tulkintaan siitä. Eläytymismenetelmässä kirjoittaja saa määrittellä olosuhteet, joissa kotoa muuttaminen tapahtuu ja nämä olosuhteet huomioiden kirjoittaa omasta mielestä loogisen tarinan. Sama koskee päähenkilön tavoitteita ja tarinan muuttoprosessin etenemistä. Kirjoittaja sai rekonstruoida yhden mielestään mahdollisen asioiden etenemisjärjestyksen haluamansa tyyppiselle päähenkilölle haluamassaan elämäntilanteessa. Mielestäni eläytymismenetelmä toimii siksi hyvin tässä tutkimuksessa kulttuuristen käsitysten kuvaamisessa.

Käytännön ongelmien teoretisointi. Suoranta (2000) esittelee Aristoteleen ajatuksen fronesiksesta, jossa ongelmien alku on käytännössä. Jokaista ongelmaa on kuitenkin lähestyttävä sekä teoreettisesti että käytännöllisesti, palauttaen ongelma teoreettisen tulkinnan kautta takaisin käytännölliseksi tiedoksi. (Suoranta 2000, 126.) Tämä tutkimus eteni reaali maailman tutkimuskysymyksistä eläytymistarinan kehyskertomukseen, siitä kirjoittajien eläytymiseen, koodaamisen kautta syntyneiden teema-alueiden kokoamiseen ja niiden myötä teorian tiedon jäsentelyyn, aineiston semioottiseen lukemiseen ja tarinoiden luokitteluun käyttäytymiskoodi- ja juonirakenteeseen. Reaali maailman ongelmiin palataan tutkimustulosten esittelyssä ja niiden vertaamisessa aiempiin tutkimuksiin viimeisessä luvussa. Tämä tutkimus tuo, monien muiden tavoin, laadullista, kuvailevaa tietoa nuorten käsityksistä erilaisten tilastollisten selvitysten rinnalle. Sulkusen (1997) mukaan laadullista tutkimusta tarvitaan tilastojen lisäksi ilmiöiden ymmärrettävyyden lisäämisessä, sillä ilmiöille ja kokemuksille annettuja merkityksiä ei voi pitää kaikille ihmisille samoina ja etukäteen tiedettyinä. (Sulkunen 1997b, 15–17.) Tilastoluvut kertovat nuorten tekemistä ratkaisuista, mutta tällä tutkimuksella pyritään tuomaan tietoa siitä, millaisena

yhdeksäsluokkalaiset käsittävät kotoa itsenäistymisen ennen kuin se on heille ajankohtaista. Nämä käsitykset todennäköisesti muuttuvat iän myötä kulttuurisessa vuorovaikutuksessa, ja kypsyneet käsitykset ovat aikanaan mukana suuntaamassa nuoren omaa päätöksentekoa oman kotoa muuttamisen suhteen. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten käsitykset ovat kasvattajille hyödyllistä tietoa, koska peruskoulun päättymisen tuo mukanaan valintatilanteen, jossa myös kotoa muuttaminen saattaa nousta pohdinnan aiheeksi.

Yhteys nuoris- ja vanhemmuustutkimukseen. Kohderyhmänsä puolesta tämä tutkimus voitaisiin sijoittaa kasvatustieteelliseen *nuorisotutkimukseen*, koska se käsittelee nuoren itsensä kannalta merkityksellisiä kasvuprosesseja, jotka tapahtuvat varsinaisen kasvatustoiminnan ulkopuolella ja siirtymävaiheessa nuoruudesta aikuisuuteen (vrt. Nieminen 2007, 35). Tutkimuksessa esiintyvät nuorten kasvuprosessit ovat kasvatuksen ulkopuolisia siinä mielessä, että itsenäistyessään nuori ottaa aikaisempaa vahvemman subjektiroolin omaan elämäänsä. Tutkimuksessa on myös *vanhempainkasvatuksellisia* sisältöjä (vrt. Rönkä 2002), sillä siinä reflektoidaan nuorten näkökulmasta vanhempien rooleja ja heidän käyttäytymisensä merkitystä nuoren itsenäistymisprosessille. Tutkimus pyrkii myös toissijaisesti osoittamaan vanhemmille keinoja, joilla hyvään kasvatukseen kannattaa pyrkiä. Siinä suhteessa tutkimus muistuttaa normatiivisiakin piirteitä käsittävää *sosiaalipedagogiikkaa*, joka tarkastelee sosialisatiota ja kansalaiskasvatusta. (Nivala 2006, 81.)

Lapsuuskodista muuttamista pidetään kulttuurissamme jokaiselle itsestään selvästi tapahtuvana asiana. Seuraavissa luvuissa esittelen näkökulmia yhteiskunnallisiin taustoihin, joista nuorten käsitykset nousevat. Kasvatuksessa nuorille suunnataan tavoitteellisesti asiatietoa omilleen muuttamisesta. Yhteiskunta viestii nuorille tarkoituksellisesti, miten ja milloin kotoa muuttamisen odotetaan tapahtuvan. Silti ihmisten käsitykset muuttamisesta sisältävät paljon yksilöllisiä merkityksiä. Nuoret tekevät itse havaintoja yhteiskunnasta, jossa nuoret muuttavat suhteellisen nuorina ja noudattavat – tai ovat noudattamatta – institutionalisoitunutta nuoruuden elämänvaihetta.

2.1.1 Nuorille suunnataan asiatietoa itsenäistymisestä

Nuorten käsitykset lapsuudenkodista itsenäistymisestä perustuvat suurelta osin siihen tietoon ja kasvatukseen, jota he ovat saaneet kotona, koulussa ja ympäröivässä kulttuurissa. Osa kansalaiskasvatuksesta kohtaa koko ikäluokan. Opetushallituksen linjausten (2004) mukaan

suomalaisen peruskoulun yhtenä tehtävänä on antaa välineitä oppilaan sosialisatiolle ja kansalaisvalmiuksien oppimiselle. Koulu tukee nuoren itsenäistymistä peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti yhdeksännellä vuosiluokalla yhteiskuntaopin, uskonnon tai elämäntutkimuksen, oppilaanohjauksen, terveystiedon ja valinnaisen kotitalouden opetuksessa. Peruskouluun liittyy kodin ja koulun yhteistyö. Ensisijainen vastuu nuoren kasvatuksesta on kuitenkin huoltajilla. (Opetushallitus 2004.)

Nuorten kasvattamiseen liittyy arvotaustaa, jossa itsenäistä yhteiskunnan jäsenenä toimimista pyritään nostamaan nuorille itsestään selväksi tavoitteeksi. ”Kunnon kansalaiseksi” kasvamiseen liittyy kulttuurissamme perinteisiä näkemyksiä (vrt. Snellmanin ja Cygnaeuksen ajattelu) siitä, mitä aikuisen rooli sisältää (Värynen 2007, 149–166, Rautakilpi 2007, 189–206). Peruskoulussa ja kodeissa tehtävä kasvatusta heijastaa aina yhteiskunnan tilaa ja arvoja, kuten Suoranta (2000) muistuttaa: ”Kasvatusta ei saa irrottaa yhteiskunnallisista suhteistaan, vaan se pitää nähdä yhteiskunnallisten valtasuhteiden tiivistymänä ja risteysasemana” (Suoranta 2000, 78). Viime vuosien kansalaiskasvatuksessa on korostunut aktiivisen, osallistuvan kansalaisen kasvattaminen. Suomessa kansalaisaktiivisuus, -osallistuminen ja -vaikuttaminen ovat olleet esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa jo ainakin 1990 -luvun alusta lähtien. Esimerkiksi Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma 2006 ja STM:n Kuule kansalaista -hanke 2003 tukivat kansalaisvaikuttamisen teemoja. (Nivala 2006, 84–85, 100.) Nuorille tarjotaan siis valtionhallinnon ja koulutusjärjestelmän taholta aktiivisen ja vaikuttavan kansalaisen roolia. Toisaalta nuorten hyvinvoinnista huolehditaan osana perhettä, mutta myös itsenäistyvinä yksilöinä. Nykyisen hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelmassa (5.12.2007) on yhtenä aiheena itsenäistynyt nuori. Ohjelmassa tarkastellaan nuorten koulutusta, työllisyyttä, terveyttä sekä osallisuutta ja kansalaistaitojen edistämistä. (Valtioneuvosto 5.12.2007)

Peruskoulun opetussuunnitelmasta poistettiin vuonna 1994 oppiaine perhekasvatus, jossa käsiteltiin kotoa muuttamiseen liittyviä käytännön asioita. Opetushallituksen (2004) vuoden 2004 opetussuunnitelmassa terveystiedon opetuksessa lähtökohtana tulee olla nuoren arki, kasvu ja kehitys sekä ihmisen elämäntutkimus. Siinä käsitellään myös elämäntutkimukseen kuuluvia muutoksia, kriisejä ja niistä selviytymistä. Peruskoulun yhdeksännellä luokalla oppilaanohjaukseen liittyy myös peruskoulun jälkeisiin opintoihin liittyvää ohjausta. Huoltajilla tulee olla mahdollisuus keskustella oppilashuollon toimijoiden kanssa oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä. Oppilaanohjauksen tavoitteeksi on myös merkitty oppilaan tulevaisuudensuunnittelu- ja päätöksentekotaitojen kehittäminen. Perusopetuksen aihekokonaisuuksissa huomioidaan mm. ihmisenä kehittyminen, kulttuuri-identiteetti ja osallistuva kansalaisuus. Oman talouden hallinta ja

kulutuskäyttäytyminen sisältyvät kokonaisuuteen ”Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta. (Opetushallitus 2004, 17–20, 130, 166.) Asumiskysymykset ovat osa toisella paikkakunnalla olevaan oppilaitokseen pyrkimistä, joten ne voisivat käytännön tasolla kuulua opetussuunnitelmaan.

Nuorille tarkoitettuja tiedonlähteitä ovat myös erilaiset Internetsivustot, joilla kerrotaan omaan asuntoon muuttamiseen liittyvistä käytännön asioista. Sivustoja nuorten tueksi ovat perustaneet esimerkiksi monet kunnat ja järjestöt.

2.1.2 Suomalaiset muuttavat nuorina lapsuuskodeistaan

Nuorten itsenäistymiskäsityksiin vaikuttaa ympäröivä kulttuuri, eli esimerkiksi ne käyttäytymismallit ja tarinat, joita he ovat elämänsä varrella nähneet ja kuulleet. Tilastot kuvaavat kulttuurista todellisuutta. Tilastojen mukaan suurin osa peruskoulun yhdeksännen vuosiluokan oppilaista asuu lapsuudenkodissaan. Kotoa itsenäistyminen on heille tilastojen mukaan todennäköistä muutaman vuoden kuluessa. Vuoden 2005 tilastojen mukaan 18-vuotiaista tytöistä alle 70 % asui vanhempiensa kotona. Samanikäisistä pojista 85 % asui lapsuudenkodissaan. 21-vuotiaista tytöistä lapsuudenkodissa asui enää 10 % ja pojista 40 %. (Ilmonen, Hirvonen & Manninen 2005, 6,18, kuva 2) Nuorten elinoloindikaattorien (2003) mukaan 15–19-vuotiaista 87 % asui edelleen vanhempiensa luona. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan raportti, viitattu 22.3.2007)

Moniin Euroopan maihin verrattuna suomalaiset nuoret muuttavat aikaisin pois kotoa. Esimerkiksi Välimeren maissa nuoret asuvat kotona pitkäänkin työelämän aloitettuaan. Salonen (2005) vertaili aikuistumisen vastuuta Suomessa ja Espanjassa. Molemmissa maissa nuoruuden pidentymisen kulttuuri on vahvaa, mutta kotoa muuttamisen ajankohdassa on huomattava ero. Suomalaisnaiset lähtevät lapsuudenkodeistaan keskimäärin 19-vuotiaana ja miehet 20-vuotiaana. Espanjassa vastaavat luvut ovat 28 ja 29. Perhemalleilla on merkitystä kotoa muuttamisessa. Espanjassa kulttuurisesti vallitseva familiaristinen perhemalli pitää nuoren perheen yhteydessä. Suomessa yleisempään individualistiseen perhemalliin sen sijaan liittyvät pieni lapsiluku, aikuisiän naimattomuus, avoliitot ja avioerot. Osa nuorista asuu kuitenkin pitkään lapsuudenkodissaan, mikä tekee heidän elämästään taloudellisesti vaivattomampaa. (Salonen 2005, 79–80, 83–85.)

Ikä ei ole välttämättä lapsuudenkodista lähtemisen todellinen motivaatio ja käynnistäjä. Raitasen (2001) mukaan irtautumiseen vaikuttavat syyt ovat enemmänkin taloudellisia, yhteiskunnallisia ja sosiaalisia. Epävarmat työsuhteet ja rahanpuute saattavat estää nuoria muutamasta omilleen. Nykyisin yhteiskunta tukee lapsuudenkodista lähtevää. Lisäksi monet vanhemmat (n. 75 %) tukevat lapsiaan taloudellisesti. Aikaisemmin lapsuudenperheen heikko taloudellinen asema on voinut heikentää muuttamisen mahdollisuuksia. (Raitanen 2001, 99, Launonen ym. 2004, 3.)

Parisuhteen ja perheen perustaminen kuuluu usein itsenäistyneen nuoren elämään. Suhteellisen suuri osa nuorista muuttaa parisuhteeseen. Nuorten elinoloindikaattorien (2003) mukaan 15–19 -vuotiaista nuorista 10 706 eli avio- tai avoliitossa, jossa ei ole lapsia, ja 1413 avio- tai avoliitossa, jossa on lapsia. Yksinhuoltajia samassa ikäryhmässä oli 684. Samassa raportissa todettiin, että parisuhteessa asuvien määrä moninkertaistuu 20 ikävuoden kohdalla. 20–24 -vuotiaista avio- tai avoliitossa, jossa ei ole lapsia, eli 84 312 ja vastaavassa suhteessa, jossa on lapsia, eli 23 510. Yksinhuoltajien määrä tässä ikäryhmässä oli 4950. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, viitattu 22.3.2007.) Tilastot osoittavat, että nuorista osa ottaa jo varhaisessa vaiheessa perheellisen roolin, vaikka nuoruuden pidentymisen kulttuuri onkin vahvaa.

2.1.3 Nuoruuden elämänvaihe on institutionalisoitunut

Kulttuurissamme on paljon perinteisiksi muuttuneita tapahtumasarjoja, joita nuoret tunnistavat ja jotka vaikuttavat heidän käsityksiinsä elämäkulusta. Lapsuudenkodista itsenäistyminen on nuoruusvaiheessa ”itsestään selvänä” pidettävä tapahtuma tai kehitystehtävä. Se on kuitenkin vain yksi osa niiden tapahtumien sarjaa, joiden kulttuurisesti ajatellaan kuuluvan nuoruuteen. Nuoret näkevät muiden nuorten (tosielämässä ja tarinoissa) käyttäytyvän institutionaalistuneen elämänvaiheen mukaisesti ja siitä poiketen, mikä muokkaa heidän käsityksiään nuoruudesta.

Niemisen (2007) mukaan yhteiskunta ja kulttuuri määrittelevät sosiaalista nuoruutta tarkoituksella ja välillisesti vaikuttaen. Nuoren itsenäisen selviytymiskyvyn täytyy vahvistua, jotta hän saavuttaa toimeentulon ja taloudellisen riippumattomuuden. Aikuistuuessaan hän saa itseään, lähiyhteisöä ja yhteiskunnan asioita koskevaa päätösvaltaa. (Niemi 2007, 45.) Alaikäisyyden institutionalisoitumiseen puolestaan liittyy suojaamisen ulottuvuuksia, joilla huolehditaan alaikäisten turvallisesta kasvusta. Aikuisten oikeudet ja velvollisuudet saavutetaan vähitellen. Vaikka nuoruus on institutionalisoitunut, ”nuori henkilö” määritellään monin eri tavoin.

Esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa alle 18 -vuotias on lapsi. (Lapsen oikeuksien sopimus 1§). Kansalaisuuslaissa (359/2003, 28§) ”nuori henkilö” on 18–23-vuotias, sitä nuoremmat ovat lapsia. Nuorisolaki (72/2006, 2§) määrittelee nuoret alle 29 -vuotiaiksi. Kuitenkin arkikielessä ja nuorisotutkimuksessa nuoreksi kutsutaan useimmiten yläkouluikäisiä henkilöitä. Nuorta suojataan lainsäädännössä erilaisilla ikärajoilla, mm. päihteisiin ja ajoneuvolla ajoon liittyen. Nurmen (2003) mukaan kehityspsykologiassa tavallinen tapa käsitellä nuoruutta on jakaa se kausiin, joita ovat varhaisuoruus (11–14 ikävuodet), keskinuoruus (15–18 ikävuodet) ja myöhäisnuoruus eli varhaisaikuisuus (19–25 ikävuodet). Nuoruusikä nähdään biologisena siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen ja elämänkaaren vaiheena. Aikuisten ajattelulle tyypilliset piirteet lisääntyvät ja nuori valmistautuu aikuiselämän rooleihin (Nurmi 2003, 256–259.) Tämän määrittelyn mukaan yhdeksäsluokkalaiset elävät keskinuoruutta, johon kuuluvaksi lapsuudenkodista itsenäistymistä ei yleensä vielä liitetä.

Nuoruuden institutionalisoituminen näkyy yksilön elämäntapaan vaikuttavissa yhteiskunnallisissa odotuksissa. Nurmen (2003, 259–260) mukaan ns. roolisiirtymillä erotetaan elämänkaaren eri vaiheita toisistaan. Havighurst (1972) määrittelee niitä eri ikäkausiin liittyviksi normatiivisiksi tekijöiksi. Nuoruuden kehitystekijöitä ovat 1) uusien suhteiden luominen kumpaakin sukupuolta oleviin ikätovereihin, 2) sukupuoliroolin omaksuminen, 3) oman fyysisen olemuksen hyväksyminen, 4) emotionaalisen itsenäistymisen saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, 5) avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, 6) valmistautuminen työelämään, 7) ideologian tai maailmankatsomuksen kehittämien, 8) sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. (Nurmi J-E. 2003, 259–260.)

Käytännössä roolisiirtymät tapahtuvat vähitellen, ihmissuhteiden muuttuessa ja ajankäytön suuntautuessa opiskeluun, työhön tai vapaa-aikaan. Puurosen (2006, 165) mukaan elämänvaiheiden järjestyksen ja siirtymien valtiollinen sääntely tekee elämästä sarjan institutionaalisia tapahtumia ja toivottuja valintoja. Nuoruusvaiheeseen vaikuttaa ristiriita institutionalisoitumisen ja individualisoitumisen välillä, sillä nuoret pyrkivät irtautumaan perinteisistä malleista. (Puuronen 2006, 165.) Yksilölliset pyrkimykset sekä yhteiskunnan odotukset ja rajaukset ovat mukana nuoren valintatilanteissa. Nurmen (2003) mukaan nuoren käyttäytymisestä saama palaute kertoo yhteiskunnan rooli- ja normiodotuksista. Osa nuorista haluaa toimia yhteiskunnan odottamalla tavalla ja pyrkii omaksumaan sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen, josta saa hyvää palautetta. Osa etsii individualistisempaa elämäntapaa ja maailmankatsomusta. (Nurmi J-E. 2003, 259.)

Nuorista puhutaan julkisuudessa ja arkikielessä usein yhtenäisenä joukkona, yleistäen. Koranderin ja Törrösen (2004) mukaan julkisuudessa esiintyvä nuorisokuva on jakautunut nuorten käyttäytymisen kauhistelemiseen ja nuorison tarkastelemiseen kulttuurimme säilymisen ja kehittymisen toivona. (Korander & Törrönen 2004, 148.) Tämä kahtiajako osoittaa myös institutionalisoituneita asenteita nuoruuden elämänvaihetta kohtaan.

Nuoruus muuttuu ajan kuluessa ja nykyisin nuoret nähdään aktiivisina toimijoina, ei pelkinä vaikutteiden vastaanottajina. Puurosen (2006) mukaan myös Buchmann (1989, 15–18) korostaa, että tutkijoiden on seurattava, miten samanaikainen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos vaikuttavat nuorten tulevaisuudensuunnitelmiin, toimintastrategioihin ja käsityksiin omasta elämästä (Puuronen 2006, 165). Institutionalisoitunut elämäntyyli on myös aikaan ja paikkaan sidottua, joten on mielenkiintoista seurata, miten se tulee muuttumaan tulevina vuosikymmeninä. Aapola ja Ketokivi (2005) pitävät kiinnostavana, ”miten nuorten aikuistuminen muotoutuu muuttuvassa yhteiskunnallisessa kontekstissa ja millaiset sosiaaliset tekijät vaikuttavat heidän polkuihinsa kohti aikuisuutta”. (Aapola & Ketokivi, 2005, 9.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten käsityksiä yhdestä askelesta polulla aikuisuuteen.

Yhteisön kulttuuri määrittelee myös sitä, miten lapsia perheissä sosiaalistetaan yhteiskuntaan. Korhonen (2006) nimittää sukupolvisopimukseksi kulttuurissa vallitsevaa käsitystä siitä, miten aikuisten ja lasten on mahdollista käyttäytyä toisiaan kohtaan. Nykyiseen sukupolvisopimukseen sisältyy ajatus, että lasta on kuultava vähintään häntä itseään koskevissa asioissa. Harmonisoivasta tottelevaisuus- ja kuuliaisuuskulttuurista on siirrytty keskustelu- ja neuvottelukulttuuriin. (Korhonen 2006, 54–56, Siljander 1997, 9.) Kulttuuri vaikuttaa kasvatukseen, sillä yksilöiden lisäksi myös perheet sosiaalistuvat kulttuuriin. Suoranta (2007) muistuttaa, että kotien kasvatustoiminta on suurelta osin kulttuurin tuotetta. ”Normaali kasvatuskäytäntö” tarkoittaa usein jotakin valmiina annettua ja monet mahdollisuudet ja kyseenalaistamisen paikat jäävät huomaamatta. (Suoranta 2000, 17.) Elämänvaiheiden institutionalisoituminen tuo vahvasti esiin keskimääräisiä tietoja ja kulttuurisesti toivottavia elämäntyyliä, mutta se jättää varjoonsa paljon mahdollisuuksia. Siksi on tärkeää tutkia myös yksilöllisiä elämäntyyliä ja sitä, millaisia elämäntyyliä ihmiset käsittävät mahdollisiksi.

2.2 Nuorella on tavoitteita tai hänelle vain tapahtuu asioita

Nuoren näkökulmasta itsenäistymisessä on käytännössä kyse valinnoista, esimerkiksi yksilöllisistä koulutusvalinnoista, ammatinvalinnasta, harrastusvalinnoista, perhekäsityksestä ja tulevaisuuteen suunnatusta toivosta. Institutionalisoitunut nuoruus on kuin kehys niille käsityksille, jotka liittyvät nuorten yksilölliseen elämäntapaan. Nuoruusiän kehitykseen on tutkimuksissa liitetty ajautumista läpi kaikille yhdenmukaisina toistuvien vaiheiden. Esimerkiksi Nurmen (2003) mukaan Marcia (1980) kuvasi nuoruutta kaksivaiheisena: ensiksi nuoret etsivät erilaisia vaihtoehtoja ammatinvalintaan, ideologiaan ja sukupuolirooleihin. Toiseksi nuoret sitoutuvat joihinkin vaihtoehtoihin. (Nurmi 2003, 262.) Sitoutuminen ei enää ole itsestään selvää, sillä postmodernin yhteiskunnan jatkuva muutos tuottaa identiteetille jatkuvan kehittymisen tarpeen, jolloin sitoutuminen ”valmiisiin aikuisiin malleihin” ei riitä, vaan on oltava valmis jatkuvaan muutokseen.

Kaikkien nuoruus ei muutenkaan kulje institutionaalisen kaavan mukaisesti. Hurmeen (2003) mukaan kehitys voidaan myös nähdä sarjana tapahtumia, jotka eivät seuraa tiettyä suunnitelmaa. (Hurme 2003, 140–141.) Yksilölliset elämäntavat vain helposti jäävät toteamatta, kun tutkitaan keskimääräistä elämäntapaa. Nuorten näkökulmasta on oleellista tilastojen lisäksi – tai niiden sijaan – pohtia sitä, miten nuoruus ja kotoa itsenäistyminen etenee yksilön elämässä tiettyjen olosuhteiden vallitessa.

Kun yritetään kuvata nuorten itsenäistymistä sovittaen siihen institutionaalisten oletusten mukaan ja niistä poiketen etenevät nuoret, yksi vaihtoehto on asetella lapsuudenkodista irtautumisen vaiheet niin väljästi, että ne ovat pitkiä, laajasti määriteltyjä tapahtumasarjoja. Salonen (2005) löysi suomalaisen aikuistuvan nuoren vastuunottamisesta kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa nuori asuu vielä lapsuudenkodissaan ja vanhemmat kantavat hänestä vastuun. Toisessa vaiheessa hän muuttaa asumaan omilleen ja ottaa vähitellen itsestään täyden vastuun. Kolmannessa vaiheessa, kun nuori on oppinut kantamaan vastuun itsestään, hän on valmis ottamaan vastuun myös toisesta ihmisestä, esimerkiksi omasta lapsesta. Nuori saa aikuistumiselle tarpeelliset riippumattomuuden kokemukset vasta, kun hän muuttaa omilleen. (Salonen 2005, 89, 92.) Saattaa olla, että kaikki nuoret eivät läpäise kaikkia väljätkään teorian vaiheita, sillä niissä on oletuksena kykeneminen ottamaan vastuuta myös muista ihmisistä.

Yksilöllisiä ratkaisuja tuottavat myös yksilölliset näkemykset tulevaisuudesta. Ihmiset tiedostavat tulevaisuuden positiivisia ja negatiivisia mahdollisuuksia. Rubinin (1998) mukaan ihminen tekee

mielikuvistaan osan todellisuuttaan ja suuntaa toimintaansa ja päätöksiään niiden mukaan. Ihminen pyrkii kohti positiivisina pitämiään oletuksia ja yrittää välttää niitä oletuksia, jotka hän näkee negatiivisina. (Rubin 1998, 77). Saastamoisen (2006) mukaan refleksiivisessä elämänasenteessa riskitietoinen ihminen varautuu riskeihin, eikä suhtaudu tilanteeseen alistuvasti vaan aktiivisesti. Tällainen tulevaisuusorientaatio perustuu ihmisten rationaalisuuteen. (Saastamoinen 2006, 143.) Valintoja ei aina tehdä pelkästään rationaalisesti vaan valintatilanteissa on paljon muitakin vaikuttavia tekijöitä, kuten tilannetekijät ja ympäristön antamat rajoitteet.

Tieteellisessä yksilöllisyyden korostamisen diskurssissa tulee esiin ristiriita liittymisen ja erottautumisen välillä. Baumanin (2001) mukaan ristiriita on turvallisuuden ja vapauden, sekä yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välillä. (Bauman 2001, 5, 52–53). Jokisen (2002) mukaan se on avaruuden ja sitoutumisen välillä, ”uusien alkujen sarjana” (Jokinen 2002, 64). Suutarin (2002b) mukaan se on yhteisöllisen kannattelun ja riippuvuuden välillä (Suutari 2002b, 165). Siksi yksilöllisyyttä korostava ihminen ei sitoudu yhteisöihin. Salasuon (2007) mukaan nuorten ihmissuhteet ovat löyhiä ja muotoutuvat jatkuvasti uudelleen. (Salasuo 2007, 19.) Näin ollen postmoderni aika vaatii minuudelta hyvää muuntautumiskykyä kaoottisessa sosiaalisessa maailmassa (Oksanen 2006, 21, 71–72). Joskus tähän liittyy ajautumista kohti yksilöllistä elämäntapaa, valinta kerrallaan. Valintojen helppous on Hoikkalan (2006) mukaan myös vaikeaa. Vaihtoehtoja on liikaa ja 1980-luvun jälkeen syntynyt sukupolvi toimii kuluttamisen sääntöjen mukaan myös muussa elämässään. Puurosen (2006, 148) mukaan nuorten socialisaatio ei liity enää työntekoon, kuten aikaisemmin, vaan kuluttamiseen. Tämä muutos ei Baethgen (1989, 28–32.) mukaan johda vapaan yksilön syntyyn, vaan seurauksena voi olla yksilöllisyyden tuhoutuminen. Yhteiskunnallisessa konservatiivisessa keskustelussa esiintyvä käsite uusavuttomuus viittaa hyvinvointivaltion avuttomaksi tekemisiin nuoriin. (Puuronen 2006, 148–151, Beck 2004, 156.) Uusavuttomuus tuottaa erilaisia riskejä sille, että nuori pystyisi täyttämään yhteiskunnan odotuksia ja selviytymään arjen vaatimuksista. Lapsuuskodista itsenäistymisen kannalta se tarkoittaa helposti käytännöllisen tilanteiden ratkaisukyvyyn heikkoutta.

Edellä esitettyjen teorioiden valossa yksilöllisyys voi joskus lähestyä yksin jäämistä. Lapsuuskodista itsenäistyminen on tilanne, jossa nuori tulee vastakkain sen todellisuuden kanssa, mitä omillaan asuminen tarkoittaa taloudellisesti, käytännöllisesti ja oman tunne-elämän kannalta. Seuraavissa luvuissa esittelen tutkimuksia, joka tarkastelevat nuoren subjektinäkökulmaa ja itsenäistymisen ”oikeaa” ajankohtaa nuoren yksilöllisen kehityksen kannalta.

2.2.1 Nuori on tavoitteellinen subjekti

Lapsuudenkodista itsenäistymistä (osana nuoruuden elämänavaihetta) voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Koska tässä tutkimuksessa tarina-aineistoa analysoidaan subjektin tavoitteiden perusteella, on syytä pohtia myös niitä valintatilanteita, jotka tekevät nuoresta subjektin, joka valitsee tavoitteensa. Nuoren aktiivisuus siinä, mitä hän ”tahtoo tapahtuvan” tai mitä hänelle ”vain tapahtuu” näkyy myös nuoruuteen liittyvissä teorioissa. Veijolan (1997) mukaan ihmisellä on oltava tavoitteita ja päämääriä ollakseen subjekti, joka toimii itsenäisesti. Subjektiutta taas ei voi syntyä ilman vuorovaikutusta muiden ihmisten ja kulttuurin kanssa. (Veijola 1997, 131.)

Tavoitteiden asettaminen ei ole nuorille aivan yksinkertaista. Kemppisen (2000) mukaan nuoren identiteettiä suuntaavat asiat, joita hän löytää ympäristöstään, vaihtoehdot, joita hänelle tarjotaan ja ihmiset, joiden kanssa hän on tekemisissä. (Kemppinen 2000, 147.) Ahon (1995) mukaan nuori on helposti muiden johdateltavissa (Aho 1995, 15–18.). Varhaisissa nuoruutta koskevissa teorioissa, kuten Eriksonin (1959) identiteettiteoriassa kuvattiin nuoruutta kriiseinä ja niiden ratkaisemisena. Myöhemmin on todettu, että valtaosa nuorista ei käy läpi erityistä kriisivaihetta suhteessa itseensä ja vanhempiinsa, vaan kehitys näyttää jatkuvalta. (Nurmi 2003, 257–258.) Myös Castellsin (1997, 7) mukaan sosiaaliseen identiteettiin kuuluu minäkokemus suhteessa ympäristöön, ryhmäjäsenyyksiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Niemelä 2002, 77). Lapsuuskodista muuttamisen kannalta kiintoisasti Giddensin (1991) mukaan minäidentiteetti on ihmisen kykyä ymmärtää itsensä ja oma minuutensa ajan ja paikan ylittävänä jatkuvuutena elämässään. (Giddens 1991, 52–54.) Muuttoa suunnitellessaan nuorella on siis käsityksiä siitä, millainen ”ajan ja paikan ylittävä minä” asuu omillaan muuton jälkeen.

Yksilöllinen tavoitteidenasettelu pohjautuu myös yksilön tulevaisuusvisioille. Nykyhetki suuntaa tulevaisuuskuvia, joita nuori sijoittaa omaan ja maailman tulevaisuuteen. Houtsosen (2006) mukaan postmodernissa yhteiskunnassa epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi taloudelliset lamat, ympäristökatastrofit ja kiihtyvä koulutuskilpailu. Opiskellessaan nuori ei voi olla varma tutkinnosta saatavasta hyödystä. Palkkatyön pysyvyys ja kulutustottumusten ylläpitäminen on epävarmaa, eikä perinteiseen elämäntapaajatteluun voi täysin luottaa. (Houtsonen J. 2006, 264.) Siksi nuori joutuu pohtimaan yksilöllisesti, milloin on hyvä aika muuttaa pois kotoa.

Kuka sitten menestyy ja saavuttaa tavoitteitaan postmodernissa ajassa? Lähteenmaan (2006) mukaan individualistisen nuoren on osattava arvioida asioita ja tapahtumia omien päämääriensä

mukaisesti. Postmoderni ihanne on olla reflektioiva yksilö, oman elämänsä sankari. (Lähteenmaa 2006, 73.) Eräsaaren (1998) mukaan aikakauden menestyjiä ovat omista itsekuria vaativista tavoitteistaan tietoiset ”reflektiovoittajat”. Menestyjien ominaisuuksia ovat itsekontrolli, minänhallinta, päättäväisyys, päämäärätietoisuus ja harkitsevuus. (Eräsaari 1998, 92–109.) Nuoruuden elämänvaiheessa tarvitaan näitä taitoja. Nurmen (2003) mukaan nuoren on ensin muodostettava käsitys suunnasta, johon elämässään pyrkii. Sitten hänen on suunniteltava, miten hän pääsee haluamaansa suuntaan. Nuori tarvitsee palautetta menestymisestään ja joutuu ajoittain pohtimaan, miten hänen elämäntilanteensa ja saavutuksensa vastaavat hänen tavoitteitaan ja toiveitaan. (Nurmi 2003, 264–265.)

Postmodernissa ajassa subjektiksi tuleminen eroaa aikaisempien nuorisosukupolvien tilanteesta. Puurosen (2006) mukaan vertaisryhmissä vietetty pitkä nuoruus tuottaa nuorille aikaisempaa selvempiä ja omalaatuisempia elämäntyylejä, joissa nuorille kehittyy yksilöllinen identiteetti. (Puuronen 2006, 151–152.) Oikeastaan yksilöllisiä identiteettejä syntyy useita. Ne liittyvät erilaisiin tilanteisiin ja ympäristöihin ja tulevat esiin eri elämänalueilla, eri projekteissa. (Hänninen 2000, 61, Rättyä 2003, 100–101.) Esimerkiksi samalla henkilöllä voi olla opiskelijaidentiteetti, tytär -identiteetti, kaveri-identiteetti tai nettiyhteisö -identiteetti. Ahon (1995) mukaan nuoren minäkäsityksen kehittymisen edellytyksenä ovatkin vaihtelevat kokemukset ja roolit, mielekkäät suoritukset ja vapautuminen ahdistuksesta ja ympäristön paineista. (Aho 1995, 15–18.) Monet nuoret arvostavat yksilöllisiä valintoja ja kokevat voivansa vaikuttaa valinnoillaan. Identiteetti osaltaan muovaa niitä tavoitteita, joita nuori asettaa yksilölliselle elämälleen.

Nuori, joka on subjekti, kokee olevansa osallinen omassa elämässään. Flöjtin (2000) määritelmän mukaan nuorten osallisuus näkyy nuoren tunteista, tiedoista, tarinoista ja paikallisista diskursseista. Osallisuus tapahtuu tunnetasolla, subjektin voimaantumisen kautta. Se näkyy nuoren kyvyssä tuoda ilmi ja arvioida toiminnalle asettamansa tavoitteet ja niiden toteutuminen. (Flöjt 2000, 20.) Nurmen (2003) mukaan Kuusinen, Hietala ja Mustapää (1994) ovat todenneet, että 23–27 -vuotiaiden nuorten tyytyväisyys, vähäinen masentuneisuus ja hallinnantunne olivat yhteydessä siihen, miten hyvin he arvioivat omien koulutukseensa ja työhön liittyvien, sekä jossain määrin parisuhteeseen liittyvien toiveiden toteutumista omassa elämässään. (Nurmi 2003, 266.) Työ, koulutus ja ura ovat osa sitä yksilöllistä prosessia, jossa nuori osallistuu yhteiskunnan toimintaan ja toteuttaa oma subjektiuttaan.

2.2.2 Itsenäistyä voi liian aikaisin, liian myöhään tai liian heikosti

Lapsuuskodista itsenäistymisen käsityksiin liittyy myös kysymys, milloin nuoresta tulee aikuinen. Niemisen (2007) mukaan nuorisokasvatuksessa nuoruuden ja aikuisuuden määrittelyssä käytetään useita ulottuvuuksia, kuten alaikäisyys–täysi-ikäisyys, kansalaisuus- ei kansalaisuus, riippuvaisuus–itsenäisyys ja sukukypsä–ei sukukypsä (Nieminen 2007, 46–47). Työtä on aikaisemmin pidetty yhtenä aikuisuuden ja yhteiskuntaan osallistumisen mittarina. Postmodernissa ajassa sosialisatio on irtautunut työstä. Puurosen (2006) mukaan Baethge (1989) arvioi, että työn ja koulutuksen välisen yhteyden katkeaminen voi johtaa henkiseen riippuvuuteen koulutuksesta. Työelämän normit ja hierarkia kohdataan myöhään, jolloin työelämän vaatimukset voivat yllättää nuoren. Avointen kysymysten vaihe, psykologinen moratorio, jatkuu koulutuksen myötä pitkään. (Puuronen 2006, 151–152.) Lehtisen ja Leskisen (2006) mukaan aikuistumisen viivästyminen ilmiötä kutsutaan ”*orastavaksi aikuisuudeksi*”. Lapsuudenkodista irtautuminen ja taloudellinen itsenäistyminen edellyttäisivät vastuun ottamista itsestä ja itsenäisistä päätöksistä. (Lehtinen & Leskinen 2005, 92–93.) Erilaisen roolihämmennyksen vuoksi kotoa irtautuminen ei ole nuorille aina helppoa. Nuoruusvaiheessa tapahtuva etääntyminen yhteiskunnan aikuisuus -velvoitteista voi olla tahatonta ja johtua juuri siitä, että opiskeluaika on pitkä. Toisaalta se voi olla myös yksilöllinen valinta. Lehtisen ja Leskisen (2005) mukaan Arnett (2000) kuvaa korkean elintason mahdollistaneen aikuisuuden vastuunoton lykkäämisen. (Lehtinen & Leskinen 2005, 92–93) Nuoret ovat pitkään riippuvaisia vanhemmistaan, koska he ottavat myöhään vastuun omasta elannostaan (Puuronen 2006, 152). Kotona asuminen voi olla nuoren mielestä hyvä ratkaisu, varsinkin jos siellä on riittävästi tilaa, siellä kunnioitetaan omaa rauhaa, se on hyvällä paikalla ja säästynyttä rahaa voi käyttää omiin tarkoituksiin (Raitanen 2001, 99).

Pitkittyneeseen nuoruuteen liitetään usein sitoutumisen lykkääminen tulevaisuuteen ja kokeiluluonteisuus. Lehtisen ja Leskisen (2006) mukaan nuorten identiteetin rakentamiseen kuuluu kokeiluja ihmissuhteissa, työelämässä ja maailmankatsomuksessa. Joskus kokeilut ilmenevät riskikäyttäytymisenä, johon voi liittyä pyrkimys saada paljon kokemuksia ennen aikuiselämään kuuluvan vastuun ottamista. Riskikäyttäytymisenä pidetään mm. suojaamatonta seksuaalista kanssakäymistä, huumausainekokeiluja ja autoilla hurjastelua. (Lehtinen & Leskinen 2005, 92–93) Aikuisuuteen liitetään perinteisesti harkitsevuus, minkä vuoksi edellä mainittujen riskikäyttäytymisen muotojen ei ajatella kuuluvan enää aikuisuuteen. Hoikkalan ja Roosin (2000) mukaan harkitsevuus merkitsee tietoisuutta omista tavoitteistaan, vahvuutta elää tavoitteidensa

mukaisesti sekä kykyä muotoilla niitä. Se tarkoittaa myös kykyä soveltaa tavoitteita elämäntilanteiden antamien mahdollisuuksien rajoissa. (Hoikkala & Roos 2000, 22.)

Vaikka nuoruuden pidentyminen on ajankohtainen ilmiö, niin sillä on vastakohtansa. Osa nuorista ottaa tai joutuu ottamaan aikuisen vastuun muita aikaisemmin. Röngän ym. (2002) mukaan näennäisaikuisuus -ilmiö on reaktio liian varhain koetuille liian vaikeille elämäkokemuksille. Siihen liittyvät nuorten varhainen itsenäistyminen ja voimakas aikuistumisen halu. Röngän (2002) mukaan Galambos & Tilton-Weaver (2000) käyttivät termejä ”*adultoid*” ja ”*pseudomature*” kuvaamaan nuoria, jotka tunsivat itsensä ikäistään vanhemmiksi, ja jotka aloittivat seksielämän ja alkoholinkäytön muita aikaisemmin. Vaikka käyttäytymisellä haetaan aikuisen statusta, näiden nuorten psyykkis-sosiaalinen kehitys on usein muita jäljessä esimerkiksi identiteetin ja itsetunnon osalta. (Rönkä ym. 2002, 59.) Ilmiötä ei ole täysin pystytty selittämään, mutta tekijöitä, joiden on arveltu vetävän lapsia varhaiseen aikuista jäljittelevään käyttäytymiseen, epäillään Suomessa olevan koululaisten yksinäiset iltapäivät, viestinten välittämät mallit, voimakas nuorisokulttuuri ja murrosiän jatkuva aikaistuminen (Keltikangas-Järvinen 2000). Jos hyvin nuori henkilö perustaa perheen, hänen nuoruuttaan saatetaan pitää lyhentyneenä. Nuoren elämänratkaisu leimataan usein stereotyyppisesti pilalle menneeksi tai menetetyksi nuoruudeksi, koska normaalina pidetään pidentyneen nuoruuden kulttuuria, johon kuuluu sitoutumattomuus, rajattomat mahdollisuudet ja elämysten paljous. (Niemelä & Kelhä 2005, 25.) Näin myös nuoren tietoinen, varhainen vastuullisen aikuisen elämäntavan valitseminen saatetaan tulkita näennäisaikuisuudeksi.

Itsenäisen elämän aloittaminen on haaste, joka on osalle nuorista ylivoimainen. Yhteiskuntasuhteissa on erotettavissa menestymistä ja syrjäytymistä. Jyrkämän (1986) mallissa yksilön suhteesta yhteiskuntaan menestyjät olivat niitä, jotka hyväksyivät yhteiskunnan päämäärät ja joilla oli riittävät kyvyt selviytyä yhteiskunnassa. Vaihtoehtoisilla oli riittävät kyvyt, mutta he eivät hyväksyneet yhteiskunnan asettamia päämääriä. Niitä eivät hyväksyneet myöskään syrjäytyneet, joilla ei ollut riittävästi kykyjä selviytyäkseen yhteiskunnassa. Potentiaalisia syrjäytyjiä olivat ne, joilla ei ollut selviytymisen kykyjä, mutta jotka silti hyväksyivät yhteiskunnan asettamat päämäärät. (Jyrkämä 1986, 37–58, Röngän 1992, 21 mukaan.)

Suomalainen hyvinvointivaltio perustui ajatukseen, että kaikki ihmiset integroituvat tai integroidaan samaan kulttuuriseen arvojärjestelmään. Tärkeimpiä sosiaalisia siteitä ovat olleet työ, koulutus ja sosiaaliset suhteet (Suutari 2002, 101). Kariston (1988) mukaan kaikki eivät kuitenkaan halua tai pysty integroitumaan yhteiskuntaan. Syrjäytymisen riskin ajatellaan kasvavan, kun liittymisen taitoja puuttuu. Ellei yhteiskuntaan kiinnittyminen onnistu, nuoren uskotaan olevan vaarassa

syrjäytyä koko yhteiskunnasta. Syrjäytymiseen liittyy uhrin asema (Karisto 1988, 19). Granfeltin (1998, 77–78) mukaan syrjäytyneiden ihmisten nähdään jäävän vastoin omaa tahtoaan ulkopuolelle monesta hyvästä, sekä ilman resursseja, joita tarvitaan yhteiskunnassa selviytymisessä (Suutari 2002, 101–102). Ulkopuolelle jättäytyminen voi olla myös valinta, joka haastaa vahvimpia nuoruuden instituutioita. Nuoren tukeminen saattaa olla vanhemmille ja kasvattajille tavallista vaikeampaa tilanteessa, jossa nuori tekee yksilöllisen valinnan ja esimerkiksi jättäytyy pois koulutuksesta ja työstä. Suutari (2002b) totesi, että marginaalissa eläville nuorille oli tärkeää tehdä itse elämäänsä koskevat päätökset vanhempien mielipiteistä riippumatta. (Suutari 2002b, 164.) Lapsuuskodista itsenäistyminen on tilanne, jossa nuoren resurssit ja valmiudet – tai niiden puuttuminen – todentuvat.

2.3 Nuorten käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ovat kokemuspohjaisia

Nuorilla on henkilökohtaisia kokemuksia vanhemmuudesta, joka on heidän oman arvionsa mukaan hyvää tai huonoa. Kokemuksia voi olla omien vanhempien käyttäytymisen lisäksi esimerkiksi tuttavaperheiden vanhemmuudesta. Nämä kokemukset yhdessä kulttuurista omaksuttujen mallien kanssa vaikuttavat nuorten käsityksiin hyvästä vanhemmuudesta yleensä. Nuoret kuvaavat hyvää vanhemmuutta usein konkreettisten tapahtumien kautta. Innanen (2001) tutki lukiolaisten nuorten käsityksiä hyvästä vanhemmuudesta. Hän tutki erikseen tyttöjen ja poikien käsityksiä äideistä ja isistä. Tulokset ovat melko perinteisiä. Hyvään isäsuhteeseen liitettiin yhdessä olemisen ja yhteenkuuluvuuden tunteen saavuttaminen, mikä syntyy tekemisen parissa. Hyvään äitisuhteeseen puolestaan kuului se, että äiti odottaa nuorta kotiin, lohduttaa ja leipoo pullaa. Tyttöjen käsitysten mukaan äitisuhde vaatii työtä, mutta vaivannäkö kannattaa. Äitisuhteeseen liittyy riitoja ja sovintoja, jotka vahvistavat suhdetta. Suuttumisten katsotaan kuuluvan asiaan äidin ja nuoren välillä. (Innanen 2001, 131.)

Innasen (2001) tutkimuksessa esiintyi autoritäärisiä ja epäonnistuneita isiä sekä miehiä, joilla on lapsiinsa enemmänkin kaverisuhde. Teksteissä kuvataan myös miehiä, jotka onnistuvat yhdistämään auktoriteetti-roolin sekä kahdensuuntaisen vuorovaikutuksen lapsensa kanssa. Äiti-kuva oli teksteissä yhtenäisempi: alkoholia tai väkivaltaa ei mainita lainkaan. Äideistä kerrottiin kauniisti ja ymmärtävästi, kun isien onnistumisia ja epäonnistumisia ruodittiin paljon tarkemmin. Tyttöjen ja poikien tavassa kirjoittaa omista vanhemmistaan on selvä ero. Pojat eivät lainkaan kirjoita isän

rationaalisuuden pettämisestä tai hylätyksi jäämisen tunteistaan. Tytöt sen sijaan kirjoittavat sekä tunteistaan että isän alkoholismista ja siihen liittyvistä peloista, hyvin konkreettisesti isän uhkaa kuvaten. (Innanen 2001, 131–133.)

Selkeä, turvallinen perhe-elämä näyttäytyi Innasen (2001) tutkimuksessa, joka kuvasi laadullisesti hyvää vanhemmuutta. Valkonen (2006) tutki viides- ja kuudesluokkalaisten käsityksiä hyvästä vanhemmuudesta. Hänen aineistossaan hyvät vanhemmat pitävät lasta tärkeänä, pitävät hänestä huolen, rajoittavat ja kasvattavat, elävät ihmisiksi ja ovat kivoja. Valkosen mukaan 11–13 -vuotiaiden lasten vanhemmuuskäsitykset muistuttavat ohjaavan, lapsilähtöisen kasvatuksen periaatteita. (Valkonen 2006, 60.) Hyvän vanhemmuuden laadun kuvaamisen lisäksi on tutkittu sitä, millaiseksi lapset ja nuoret arvioivat suhteensa omiin vanhempiinsa. Tilastollisessa tutkimuksessa Oksanen ja Näre (2006) totesivat, että nuorilla on kiire pois lapsuudesta. Suomalaiset lapset pitivät suhdettaan omiin vanhempiinsa selvästi huonompana kuin ruotsalaiset ja norjalaiset lapset. Suomalaisilla nuorilla on myös vähiten sosiaalisia kontakteja aikuisiin. Suuri osa 10–11 -vuotiaista nuorista kertoo, että ei saa tukea vanhemmiltaan. (Oksanen & Näre 2006.) On huolestuttavaa, jos liian vähäisen tuen saaminen vanhemmilta yhdistyy nuorten kiireeseen pois lapsuudesta, vieläpä lasten omalla äänellä todettuna.

Nuorten mielipidekirjoituksissa vanhemmat näyttäytyvät joko huolenpitäjinä tai vastuun välttäjinä. Böökin ja Perälä-Littusen (2006) aineistossa, joka on koottu vuonna 2002 Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksista, esitettiin vähenevän vastuun dimensio, joka sisälsi pakenevaa vanhemmuutta ja jossa vanhemmat kuvattiin vastuuta kaihtavina ja sitoumuksia välttävinä. Sen sijaan normatiiviseen, välittävään vastuuseen, sisältyy kiistaton näkemys siitä, että huolenpittäminen kuuluu vanhemmille. Kuitenkin nuorten kirjoituksista on havaittavissa ”vaihtokauppaa”: Jos vanhemmat välittävät, nuorikin välittää. Vanhemmuuden tyyppejä ovat välittävät vanhemmat, esimerkilliset aikuiset, tuen tarvitsijat, pakenevat vanhemmat, itsekkäät vanhemmat ja irtipäästävät vanhemmat. (Böök & Perälä-Littunen 2006, 9–12.) Mielipidekirjoitusten kirjoittajien mielestä vastuu nuoresta kuuluu vanhemmille, mutta osa heistä haluaa sitä välttää.

Osa nuorten vanhemmuuteen liittyvästä vastuusta on emotionaalista, osa käytännöllistä ja osa taloudellista. Suutarin (2002) tutkimuksessa nuorten ja vanhempien välisiin suhteisiin liittyy taloudellinen tuki, esimerkiksi täysi-ikäisen nuoren mahdollisuutena asua lapsuudenkodissa. Nuorilla on myös lupa pyytää vanhemmiltaan apua, kun omat varat ovat vähissä. Niille nuorille, jolle tämä on selviytymisen kannalta välttämätöntä, ei ole oleellista pohtia tuen aiheuttamaa riippuvuutta vanhemmista. Osa puolestaan pohtii tätä ja kieltäytyy rahallisesta tuesta. Suutarin

(2002) mukaan taloudellista ja emotionaalista tukea ei voi täysin erottaa toisistaan, vaikka nuori toivoisikin saavansa vain toista niistä. (Suutari 2002, 131.) Eri tutkimustuloksista voi päätellä, että nuoret liittyvät vanhempien rooliin välittämisen ja nuoren tukemisen, vaikka nuori tekisikin ratkaisut vanhempien mielipiteistä huolimatta. Niin myös marginaalisessa nuoruudessa, jossa on siirrytty instituutioiden ulkopuolelle. Nuorten vanhemmuuskäsityksissä ovat siis läsnä sekä käsitykset hyvän vanhemman toiminnasta että heidän lastensa subjektiroolista.

Nuorilla on kokemuspohjaisia ja kulttuurisia käsityksiä paitsi vanhemmuudesta, myös perheen toimivuudesta. Reissin (1989) jäsenyyksessä perheestä kulttuuriyksikkönä ovat mukana muun muassa 1) Perheenjäsenten käsitykset toisistaan kokonaisuuksina ja tähän liittyvät sisäiset representaatiot omien vanhempien toiminnasta, esimerkiksi kuinka äiti toimii. 2) Koordinoidut perheikänteet ja käsitykset siitä, millainen on perheen lyhykestoinen vuorovaikutus tai ongelmanratkaisuepisodi. 3) Perheelle tärkeät esineet ja paikat, joihin liittyy emootioita. 4) Perheen rituaalit, joista kaikki ovat tietoisia. 5) Perheen kertomukset, joita kerrotaan esim. uusille perheenjäsenille ja perheen kokoontumisissa. (Hurme 2003, 147–148.) Oma perhe kulttuuriyksikkönä muovaa nuorta ja antaa hänelle perheen elämäntapojen tai toimintakulttuurin tuottamia valmiuksia itsenäistymisvaiheeseen. Näitä käsityksiä todennäköisesti on taustalla, kun tämän tutkimuksen nuoret kirjoittavat päähenkilön vanhempisuhteesta

2.3.1 Vanhemmat tukevat ja jarruttavat itsenäistymistä

Vanhemmat vaikuttavat lapsiinsa monella tasolla koko vanhemmuutensa ajan. Hurmeen (2003) mukaan vanhemmat vaikuttavat lapseen ensiksikin tiedostamattaan, antamiensa mallien välityksellä. Lapsi saa vanhemmiltaan esimerkiksi parisuhdemallin, miehen ja naisen käyttäytymismallin, sukupuolten vuorovaikutuksen mallin sekä työnteon, rahankäytön, yrittämisen, aloitteellisuuden ja vapaa-ajanvieron mallit. Toiseksi vanhemmat vaikuttavat lapsiin tiedostavasti opettamalla heitä ja vaikuttamalla heidän kehitykseensä. Kolmanneksi vanhemmat rajoittavat ja mahdollistavat erilaisia asioita lastensa elämässä. (Hurme 2003, 149.) Käytännölliset ja turvalliset kotoa saadut mallit helpottavat kotoa itsenäistyvää nuorta alkuvaiheessa. Tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvää, vaan nuori joutuu myös kyseenalaistamaan kodin malleja. Kaikki nuoret eivät saa kotoaan sellaisia malleja, jotka tukisivat itsenäistymistä. Mallit voivat myös esimerkiksi tukea riippuvuutta perheestä, vastuutonta rahankäyttöä tai vaikeutta toimia sosiaalisissa tilanteissa.

Nuoren itsenäistymisen vaiheessa vanhempia tarvitaan motivoimaan nuorta kehitykseen. Aikuisuuden pitäisi olla nuorelle kiinnostavaa, jotta hän haluaisi pyrkiä sitä kohti. Hoikkalan (1993) mukaan aikuiset eivät aina anna nuorille mielikuvaa kiinnostavasta aikuisuudesta. Aikuisuuden haarniskamalliin kuuluu käsitys siitä, että aikuisuus on tylsää ja oman itsensä peittämistä. Hoikkalan aineistossa eräs isä kuvaa nuoruuden "huumaksi" ja toinen isä aikuisuuden tiukaksi vastuuksi muista ihmisistä, jolloin "elämä olisi hyvä elää, kun ei koskaan aikuistuisi". (Hoikkala 1993, 77.) Tämä on ristiriidassa institutionalisoituneen ajatuksen kanssa, jossa nuorta rohkaistaan ottamaan paikkansa vastuullisena aikuisena ja jossa vastuu on vapautta. Lastensa aikuistumisesta puhuessaan vanhemmat sanovat itsenäistymisen olevan pelkästään positiivinen asia (Hoikkala 1993, 81, 83–84.) Silti on syytä epäillä, ettei heidän oma asenteensa voi olla vaikuttamatta siihen negatiiviseen mielikuvaan, jonka nuori saa aikuisuudesta näin ajattelevien vanhempiensa elämässä.

Vastuullisen vanhemman rooli ei ole itsestään selvä ja kaikille sama. Hoikkalan (1993) mukaan monet vanhemmat haluavat luopua auktoriteettisuhteesta ja tavoitteellisesta kasvattamisesta. He haluavat olla vanhempia omilla ehdoillaan ja näkevät suhteensa lapsen mieluummin kaveri- kuin kasvatussuhteena. Vanhemmat ajattelevat lasten oppivan omien kokemustensa kautta ja tekevän omat ratkaisunsa itse. Lasten valmentaminen itsestään huolehtimiseen perustuu pitkälti yksilöllisyyttä ja yksilöllisiä valintoja korostavaan kulttuuriin. (Hoikkala 1993, 49–53.) Kähkösen (1994) mukaan ajallemme on tyypillistä myös vanhemmuuden murtuminen, jossa lapsen ja nuoren hyvinvoinnista ei pystytä riittävästi huolehtimaan. Vanhemmuuden ongelmiin liittyy usein vanhemman omia ongelmia kuten mielenterveyden ongelmat, liiallinen alkoholinkäyttö, parisuhderiidat ja perheväkivalta. (Kähkönen 1994, 25–26, 40.) Värri (2004) mukaan suurimpia riskitekijöitä nuoren elämässä on, jos vanhemmat eivät huolehdi hänen perushyvinvoinnistaan, kuten ravinnosta ja levosta. Tähän on monia syitä, mutta laiminlyönneille altistaa pahimmillaan vanhempien kyvyttömyys, välinpitämättömyys tai vastuuttomuus (Värri 2004, 109.) Lapset ja nuoret kestävät paremmin aineellista puutetta kuin sosioemotionaalista laiminlyöntiä, mutta taloudellisilla ja aineellisilla tekijöillä on myös suuri merkitys lasten hyvinvoinnille (Järventie 2001, 106).

Vanhempien kasvatustietoisuuden on katsottu edistävän kasvatustavoitteita, mutta kasvatustietoisuus jää usein ideaalitason käsityksiksi, jotka eivät toteudu käytännössä. (Poikolainen 2002, 66, 116–119.) Rönkä (1992) mukaan Hurrelmann (1989) arvioi, että läheisten antamaan apuun ja tukeen liittyy usein erilaisia jännitteitä ja tiivistä kontrollointia. Ylimoitettu kontrolli vahvistaa yksilön riippuvuutta muista ihmisistä ja leimaa hänet epäonnistuneeksi ratkaisemaan itse omia ongelmiaan. (Rönkä 1992, 13–14.) Siksi ylihuolehtiva vanhempi ei välttämättä tuekaan

lapsensa itsenäistymistä. Ongelmia voi tulla myös silloin, jos nuoren ja vanhemman näkemykset eivät lainkaan kohtaa tai jos vanhemmat eivät tunnista omia kasvatustavoitteitaan tai kuuntele nuoren toiveita. Röngän (2002) mukaan vanhemmat eivät voi muovata lapsestaan haluamansa kaltaista esimerkiksi vaatimalla lapselta niitä valintoja, joita ilman kokevat itse jääneensä. (Rönkä ym. 2002, 65.)

Vanhemmuutta ja sen merkitystä nuoren hyvinvoinnille on tutkittu paljon, myös suhteessa muihin ryhmiin, joissa nuori on osallisena. Harris (1988) esitti, että toveriryhmä vaikuttaa nuoren persoonallisuuteen ja yhteiskuntaan jäsentymiseen enemmän kuin kahdenvälinen suhde vanhempiin, sisaruksiin tai tovereihin. (Rönkä ym. 2002, 65.) Röngän (2002) mukaan monet muut tutkijat, kuten Collins ym. (2000) painottavat, että toveriryhmä vaikuttaa enemmän arkiseen käyttäytymiseen kuin pysyviin persoonallisuuden piirteisiin. Vanhemmilla on vaikutusta toverisuhteiden laatuun ja siihen, miten helposti nuori omaksuu ryhmänsä kielteisiä vaikutteita. (Rönkä ym. 2002, 65.) Monissa tutkimuksissa nuori nähdään vaikutteiden vastaanottajana ja sosialisoinnin kohteena, ei subjektina. Kerr ja Stattin (2000) ovat kritisoineet vanhemmuustutkimusta yksisuuntaisuudesta. He korostavat nuoren omaa roolia vanhempi-suhteittensa luojana. Luottamuksellinen suhde nuoren ja vanhemman välillä on pitkäaikaisen kehityksen tulosta. Vanhempien reaktiot ja käytös lasta kohtaan varhaisesta lapsuudesta asti tuottavat ilmapiiriä, joka joko rohkaisee lasta kertomaan tai olemaan vaiti tekemisistään. (Rönkä ym. 2002, 65–66.) Vanhemmilla itselläänkin voi olla epävarma olo nuoren kohtaamisessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2007) kyselytutkimukseen osallistuneista noin 500 vanhemmasta suuri osa epäro, pystyvätkö he olemaan hyviä samaistumiskohteita nuorilleen. Epävarmuutta herättivät vanhemmissa myös heidän kielteiset tunteensa omaa nuorta kohtaan. (Pajamäki-Alasara ym. 2007, 18.)

2.3.2. Dialogi ja konfliktit kasvattavat

Perinteinen kasvatustapa on ollut luonteeltaan monologista. Aikuinen on sanellut nuorelle käyttäytymissäännöt olettaen, että kaikkien on toimittava kulttuuristen odotusten mukaisesti. Nuoren mielipidettä omaa elämäänsä koskevissa asioissa ei ole kysytty subjektiivisuuden periaatteiden edellyttämällä tavalla. Värri (2004) erottelee kolme monologisen kasvatussuhteen tyyppiä. Välinpitämättömät vanhemmat saattavat uskoa, että lapselle on parasta, kun hän tekee omat ratkaisunsa täysin itsenäisesti. Silloin lapsi ei saa tarvitsemaansa tukea valintoihinsa

valmistautumiseen ja vaihtoehtojen arvioimiseen. Egoistisen vanhemman huomio voi keskittyä kasvattajan tarpeisiin ja kunnianhimpoon huomioimatta lapsen tarpeita ja mielenkiinnon kohteita. Päämääräkeskeinen vanhempi huomioi vain kasvatuksen ulkoisia päämääriä, unohtaen lapsen itsensä. (Värri 2004, 131.) Vanhemmat eivät aina tiedosta sitä ohjailun määrää, jota he käyttävät nuoreen. Freiren (1972) mukaan objektivoidussa suhteessa henkilöä autetaan, samalla manipuloiden häntä. Jos antialogisessa suhteessa kasvanut henkilö myöhemmin ottaa subjektiroolin, tilanteesta seuraa valtataistelua. Sen sijaan dialogisessa kasvatussuhteessa nuorella on jo lähtökohtaisesti subjektin asema. Subjektit kohtaavat ja muokkaavat maailmaa yhdessä. (Hannula 2000, 54, 82–83, Freire (1972, 35.) Nuoren kunnioittaminen oman elämänsä päähenkilönä tuo hänet osalliseksi kasvatustapahtumaan, ei pelkästään kasvatuksen vastaanottajana, vaan dialogiin kykenevänä toisena ihmisenä.

Värri (2004) mukaan dialogisuus edellyttää kasvattajalta omien motiivien ja käsitysten jatkuvaa reflektointia. Nuorelle hyväksi olevien ratkaisujen tulkintaperusteena on nuoren nykyhetken tilanne, muun muassa nuoren tarpeet, toiveet, kyvyt sekä kasvun ”ei vielä” -tilanteet. (Värri 2004, 131.) Maccobyn (1980) mukaan vanhempien tulisi vaatia, että heidän lapsensa käyttäytyy ikäänsä nähden sosiaalisesti kypsällä tavalla ja antaa lapsen ratkaista itse ongelmansa, mahdollisuuksien mukaan. (Hurme 2003, 155.) Värri (2004) mukaan rajoitusten ja vaatimusten esittäminen johtuu usein vanhempien huolesta. Positiivinen huoli koetaan rakkautena, kiintymyksenä, välittämisenä, myötätuntona ja ilona. Negatiivinen huoli on pelkkää vastuuntunnetta. (Värri 2004, 109, 157).

Dialogisessakin kasvatussuhteessa elävän perheen jäsenet ovat joskus eri mieltä. Konfliktit ovat kasvatuksessa tavallisia ja jopa tarpeellisia nuoren kehittymiselle. Rönkön ja Kinnusen (2002) mukaan vanhempien kanssa käytävät konfliktit palvelevat nuoren pyrkimyksissä kokea itsensä vanhemmista erillisiksi. Nuoren riippuvuus vanhemmista vähenee, koska nuoren itsenäistymispyrkimykset herättävät vanhemmassa lähes väistämättä vastarintaa. Silti nuoren ja vanhemman välisessä suhteessa on enemmän jatkuvuutta kuin muutosta. (Rönkä-Kinnunen 2002, 58–59.)

Ristiriitojen ratkaisut riippuvat paitsi vanhempien valmiuksista, myös nuoren itsensä asennoitumisesta. Isokorpi (2006) erittelee kaksi perusasennoitumista ristiriitatilanteeseen. Ensimmäinen vaihtoehto on vetäytyminen, joka voi olla yksilön minuuden säilyttämisen kannalta tärkeää, mutta se ei ole vastuun ottamista itsestään ja käyttäytymisestään. Vetäytyessään ihmissuhteista ihminen purkaa vaikeudet sisäänpäin, mikä voi johtaa masennukseen. Toinen vaihtoehto on taistelemine. Taistellessaan ihminen käyttäytyy loukkaavasti, ilmaisee tunteensa

voimakkaasti ja selkeästi, jopa esimerkiksi raivokohtaukseen asti. Ihminen voi tehdä toisista itselleen vihollisen, koska ei pysty muodostamaan heistä myönteistä kuvaa. Itsensä hallitseva ihminen puolestaan voi toimia eri tilanteissa joustavasti. (Isokorpi 2006, 134–145.) Siksi toisen kunnioittaminen ja keskusteluyhteyden vaaliminen on tarpeellista myös nuoren ja aikuisen välillä.

Isokorven (2006) mukaan niissä tilanteissa, joissa toisen kunnioittaminen ei ole molemminpuolista, reaktiivisesti aggressiivinen ihminen saattaa pakottaa toista erilaisiin asioihin. Ristiriitatilanne voi herättää kovuutena, sulkeutumisenä ja riittämättömyyden tunteina ilmenevää pelkoa. Pakotettuna käyttäytyvä ihminen alkaa selviytyä yksin ja pyrkii suorituksiin, joiden tavoitteena ei ole onnistuminen vaan rauhaan pääseminen. Rakentavasti jämäkkä ihminen kyseenalaistaa epärealistisen säännön ja osoittaa tulleen väärinkohdeksi. Hän myös tutustuu muihin oma-aloitteisesti ja hakeutuu toimimaan heidän kanssaan. (Isokorpi 2006, 134–145.) Siksi vanhempien käyttäytyminen, joka perustuu tottelemisen paktoon, ei yleensä johda hyviin tuloksiin. Konfliktitilanteissa nuori voi harjoitella myös rakentavaa jämäkkyyttä. Ensimmäiset ajatukset lapsuudenkodista muuttamisesta saattavat laukaista kiivaitakin keskusteluja nuorten ja vanhempien välillä, sillä vanhemmat eivät aina pidä hetkeä oikeana silloin kun nuori mielestään on valmis muuttamaan.

Itsenäistymiseen liittyvät konfliktit eivät johdu pelkästään nuoren kehityksestä tai vanhempien kykenemättömyydestä rakentavaan kasvatukselliseen keskusteluun. Rönkön (2002) mukaan Larson & Richards (1994) arvioivat suurimman osan murrosikäisten lasten perheiden ongelmista johtuvan yksinkertaisesti siitä, että saman katon alla asuu ihmisiä, joilla on erilainen elämänrytmi ja jotka ajattelevat asioista eri tavalla. Nuoren täytyy irrottautua vanhemmista ja perheestä monella tasolla ja konfliktit ovat osa tätä kehitystä. Nuoret kokevat aiempaa vähemmän hyvin myönteisiä tunteita muiden perheenjäsenten seurassa ja ovat useammin ärtyneitä näiden seurassa. Ristiriitaista on, että samaan aikaan kun nuori tarvitsisi tukea kestääkseen monet yhtäaikaiset elämämuutokset, hän tekee tuen tarjoamisen vanhemmille vaikeaksi pyrkiessään irti läheisestä suhteesta. (Rönkä ym. 2002, 57–59.)

Isokorven (2006) mukaan nuoren ja vanhempien välisten konfliktien lisäksi nuori kohtaa myös sisäisiä ristiriitoja. Todellinen autonomia on kykyä kohdata omat vaikeat tunteet ja niihin liittyvä mielihäily. Ihminen tarvitseekin rajoja myös omilta tunteiltaan suojautumiseen. Konflikteihin liittyvä tarve ryhtyä tarkistamaan rajojaan riippuu pahan olon määrästä. (Isokorpi 2006, 30–31.) Dialoginen suhde mahdollistaa avoimen keskustelun, joka tukee nuoren omaa sisäistä kasvua.

3 MILLA JA MIKKO MUUTTAVAT LAPSUUDENKODEISTAAN

3.1 Eläytymismenetelmätarinat kuvaavat itsenäistymisen prosessia

Eläytymismenetelmän tehtävä on tuoda esiin kulttuurisia käsityksiä. Tässä tutkimuksessa selvitetään siitä, millaista nuoret käsittävät kotoa muuttamisen olevan. Eskolan (1998) mukaan eläytymismenetelmässä tutkimukseen osallistujat kirjoittavat lyhyitä tarinoita tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Kirjoittajille annetaan kehyskertomus eli orientaatio, josta syntyvien mielikuvien mukaan he kirjoittavat tarinan. Kirjoittaja kertoo, mitä hänen mielestään on voinut tapahtua ennen kehyskertomuksessa kuvattua tilannetta tai sen jälkeen. Eläytymismenetelmätarinoista voi analysoituna löytää kuvauksia siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä eri asiat merkitsevät. (Eskola 1998, 10.)

Tarinankirjoittamista käytetään paljon aineistonkeruumuotona. Muita tarinan muotoja ovat esimerkiksi elämäkertakirjoitukset, mielipidekirjoitukset tai jostakin annetusta aiheesta tehdyt kirjoitelmat. Eläytymismenetelmä poikkeaa tavallisimmista kirjoittamistavoista, koska se kohdentuu yhteen tarinan yksityiskohtaan. Eskolan (1998) mukaan eri kirjoittajille jaetaan 2–4 erilaista versiota kehyskertomuksesta. Versiot eroavat toisistaan yhden keskeisen seikan mukaan. Tarinoista voidaan tehdä johtopäätöksiä eroavuuden merkityksestä kirjoittajille. Kyse on kuin passiivisesta roolileikistä. Vastaavaa menetelmää käytetään myös aktiivisena roolileikkinä (Ginsburg 1979, 78.), jossa tutkittavat kuvittelevat itsensä kehyskertomuksen tilanteeseen ja esittävät tilanteen jatkumisen, tai mitä on aiemmin tapahtunut (Eskola 1998, 10,59.)

Eskolan (1998) mukaan eläytymismenetelmällä houkutellaan esiin kulttuurisidonnaista hiljaista tietoa. tarinat voivat heijastaa ajallista ja paikallista todellisuutta. Oleellisempaa on, että ne kertovat paljon erilaisista mahdollisuuksista. Siksi eläytymismenetelmä sopii erityisen hyvin yhdistettäväksi konstruktivistisiin ja relativistisiin näkemyksiin. (Eskola 1998, 10–11, 18–19.) Narratiivisessa tutkimuksessa tarinoiden autenttisuus ei ole niin oleellista kuin niiden kyky ilmentää yhteisön kulttuuria (Hänninen 2000, 18). Narratiiveja tarvitaan tutkimuksessa luomaan laadullisia kokonaiskuvia erilaisista ilmiöistä. Hoikkala (1998) toivoisi enemmän yksilöiden konkreettista arkea kuvaavaa tutkimusta ja ihmisten elämänkulkujen kuvausten käyttämistä aineistona, joka kertoo jotakin yhteiskunnallisen ja kulttuurisen järjestyksen muotoutumisesta ja uusiintumisesta.

Olisi tarkasteltava sitä, miten ihmiset rakentavat arkensa ja kohtaavat epävarmuuden lisääntymisen. (Hoikkala 1998, 162.) Siihen voisi lisätä, että on tarkasteltava myös sitä, miten ihmiset käsittävät muiden rakentavan arkensa omassa kulttuurissaan, erilaisissa elämäntilanteissa.

Eläytymismenetelmässä kerrotaan jonkun toisen henkilön tarinaa. Narratiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä kertojan etääntyminen ilmiöstä, esimerkiksi me–muut -asetelman muodostuminen tarinassa. Sulkusen (1997) mukaan negatiivisesta ilmiöstä, kuten liiasta alkoholikäytöstä, kerrotaan usein, että se on monien ongelma, tosin ei meidän ongelmamme (Sulkunen 1997, 205–206). Tällaisessa me–muut -asetelmassakin kirjoittaja ilmaisee käsityksensä olemassa olevasta tilanteesta ja omasta suhteestaan siihen. Nämä käsitykset tulevat esiin analyysin avulla.

Ajan- ja yhteiskunnan kuvausten lisäksi tarinat kertovat ihmisen kasvusta. Ne heijastavat käsityksiä elämänvaiheista tietyssä kulttuurissa. Rättyä (2003) toteaa, että esimerkiksi nuortenromaanit usein toistavat stereotypiaa nuoruudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Kulttuurin tarinat myös vaikuttavat ikäidentiteettien käsittämiseen. Jokainen tunnistaa koko elämänsä ajan omat ikäidentiteettinsä: millainen olin lapsena, nuorena tai aikuistuvana. Siksi ikäkausista kertoviin tarinoihin on helppo samaistua. (Rättyä 2003, 101.) Hännisen (2000) mukaan sosiaalinen tarinavaranto viittaa käsitteenä näihin kulttuurisiin kertomuksiin, joita yksilölle tarjoutuu. Tarinavarantoon kuuluu tietoja yksilöiden asemasta yhteiskunnassa ja sen rajoituksista. (Hänninen 2000, 21, Berger & Luckmann 1995, 52.) Käytännössä tämän tutkimuksen tarinoiden kirjoittajat ovat omaksuneet itsenäistymiseen liittyviä faktoja, kokemuksia ja asenteita ainakin koulusta, vanhemmiltaan, sisaruksiltaan, ystäviltaan tai keneltä tahansa tuttavalta, jonka kotoa muuttamisesta puhutaan. Taustalla ovat oman lapsuudenperheen kokemukset sekä vanhempien kokemukset omista itsenäistymisprosesseistaan. Nuorilla on käytössään kulttuurisina kertomuksina kirjallisuus, lehdet, televisio, internetin keskusteluympäristöt ja paljon muita kanavia, joiden kautta käsitykset muokkautuvat.

Eläytymistarinoissa kuvataan, millaista nuoren muuttaminen pois kotoa on, jos suhteet vanhempiin ovat hyvät tai huonot. Vaikka tämän tutkimuksen tarinoissa on paljon kulttuurille ominaisia yhtäläisyyksiä, jokainen tarina on erilainen. Kirjoittaja antaa sille persoonallisen leiman ja sisällyttää tarinaan omia merkityksiään, tietoisesti ja tiedostamattaan. Tutkijan tulkinta merkityksistä perustuu valittuihin teorioihin, jotka nostavat esiin tutkimusongelman kannalta keskeisiä asioita. Samalla monia muita näkökulmia tarinoista jää tulkitsematta.

3.1.1 Aineisto ja tarinoiden päähenkilöt lähtötilanteessa

Kokosin tutkimuksen empiirisen aineiston kahdelta eri 9.-luokalta. Eläytymistarinoita kirjoittivat 9.-luokkalaiset Turengin yläasteella (Janakkala) tammikuussa 2007 ja Meilahden yläasteella (Helsinki) maaliskuussa 2007. Henkilöllisyyden suojaamiseksi en pyytänyt kirjoittajilta muita taustatietoja kuin syntymävuoden ja sukupuolen. Sovittiin myös, että opettaja ei lue aineita. Tutkimuksen tekijänä olin itse paikalla aineistonkeruun ajan ja annoin ohjeet kirjoittamiseen. Suullisessa tehtävänannossa yritin välttää ohjailemista. Siksi kirjoitin sen etukäteen ja pidin ohjeen mahdollisimman niukkana. Tehtävänanto oli seuraava: ”Tänään kirjoitetaan tarinoita pro gradu -tutkielmaa varten. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä teidän ikäisenne ajattelevat kotoa lähtemisestä ja itsenäistymisestä ja mitä vanhemmista ajatellaan siinä yhteydessä. Sinun ei tarvitse kertoa omasta perheestäsi tai itsestäsi. Tarinassa päähenkilönä on Milla tai Mikko. Saat itse valita, kummasta kerrot. Saat kohta tarinan alun, johon kirjoitat jatkoa. Tarinoiden alut ovat erilaisia, mutta kaverin kanssa ei saa vertailla papereita tässä vaiheessa. Keskustellaan tarinoista lisää kirjoittamisen jälkeen. Aikaa on tämä oppitunti.”

Eläytymistarinat eroavat toisistaan siinä, onko tarinan päähenkilöllä (A) hyvät vai (B) huonot suhteet vanhempiinsa. Jaoin A- ja B- tarinat vuorotellen joka toisen oppilaan pulpetille. Näin varmistin, että kumpaankin kehyskertomukseen tuli yhtä monta tarinaa. Tyttöjen ja poikien jakautumista A- ja B- tarinoiden kirjoittajiksi en sen sijaan voinut varmistaa. Eläytymistarinat olivat seuraavat:

Tarina A: *”Milla / Mikko on muuttanut pois kotoa jokin aika sitten. Hänellä on hyvät suhteet vanhempiinsa. Eläydy hetkeksi Millan / Mikon elämään. Kerro, minkä ikäinen hän on, mitä hänen elämässään on tapahtunut viime aikoina ja mitä hänelle kuuluu nyt?”*

Tarina B: *”Milla / Mikko on muuttanut pois kotoa jokin aika sitten. Hänen suhteensa vanhempiinsa ovat huonot. Eläydy hetkeksi Millan / Mikon elämään. Kerro, minkä ikäinen hän on, mitä hänen elämässään on tapahtunut viime aikoina ja mitä hänelle kuuluu nyt?”*

Seuraavassa taulukossa esittelen jakauman tekstien kirjoittajista ja kehystarinoiden jakautumisesta. Kirjoittajista 17 oli tyttöjä ja 16 poikia ja kaikki opiskelivat kirjoittamishetkellä peruskoulun yhdeksännellä luokalla. He olivat syntyneet vuonna 1991, paitsi yksi vuonna 1990. Janakkalassa tarinoita kirjoitti 19 oppilasta ja Helsingissä 15 oppilasta. Aineiston tekstit olivat pääsääntöisesti 1–2 sivun mittaisia ja ajatuksella kirjoitettuja. Kirjoitetuista teksteistä jouduin hylkäämään yhden,

jossa oli vain yksi pilailumielessä kirjoitettu lause. Tätä tekstiä ei mainita seuraavassa taulukossa. Taulukko 1 kuvaa kirjoittajien ja päähenkilöiden jakautumista eri kehyskertomuksissa. Kirjoittajien taustatiedot, eli sukupuoli ja asuinpaikka sekä tarinan päähenkilön sukupuolen ja vanhempisuhteen laatu ovat taulukossa eriteltynä ja luetteloituina.

Taulukko 1. Kirjoittajat, päähenkilöt ja kehyskertomukset

<i>tarinat</i>	<i>kirjoittajan sukupuoli</i>	<i>tarinan päähenkilön nimi</i>	<i>päähenkilön suhteet vanhempiin</i>	<i>Lukumäärä Janakkala (aineisto 1)</i>	<i>Lukumäärä Helsinki (aineisto 2)</i>	<i>Lukumäärä yhteensä</i>
A	poika	Mikko	hyvät	5	4	9
A	tyttö	Mikko	hyvät	1	-	1
A	tyttö	Milla	hyvät	3	3	6
A	poika	Milla	hyvät	-	1	1
B	poika	Mikko	huonot	4	2	6
B	tyttö	Milla	huonot	5	4	9
B	poika	Milla	huonot	-	1	1
<i>Lukumäärä</i>				18	15	33

Aineistonkeruuhetkessä pidin tärkeänä palautekeskustelua heti kirjoittamisen jälkeen. Keskustelin oppilaiden kanssa kirjoitustehtävästä ja tutkimusaiheesta. Tarkoitus oli tehdä kirjoittamisesta nuorille oppimiskokemus ja purkaa kirjoittaessa syntyneitä ajatuksia. Keskustelimme oppilaiden kanssa kirjoittamiskokemuksesta ja he kertoivat omia ajatuksiaan, jotka liittyivät yhteishakuun, sopivaan kotoa muuttamisen ikään ja vanhempien rooliin, eli ajatuksiin joita kirjoittaessa heräsi. Pohdimme myös käytännöllisiä kysymyksiä, kuten etäisyyksien merkitystä kotoa muutettaessa. Kerroin tutkimusajatuksestani ja keskustelimme siitä oppilaiden kanssa. Vaikka tätä keskustelua ei kirjattu sanatarkasti, se suuntasi ajatuksiani kun etsin ilmiöön liittyvää teoriatieta.

Nuorten kirjoittamien tarinoiden päähenkilöistä suurin osa on muuttanut kotoa aivan hiljattain. Osa päähenkilöistä on asunut itsenäisesti jo muutaman kuukauden ajan. Päähenkilöille on kuvattu harrastuksia, töitä ja opintoja, eli kulttuurin institutionalisoituneita piirteitä on tunnistettu elämänvaiheen merkkeinä. Pyysin kehyskertomuksessa kirjoittajia kertomaan päähenkilön iän. Seuraava taulukko kertoo siitä, että kirjoittajat sijoittivat tyttöjen kotoa muuttamisen selkeästi nuorempaan ikävaiheeseen kuin poikien muuttamisen. Yli puolet tarinoiden tytöistä muutti kotoa 16–17-vuotiaana. Poikien kotoa muuttamisen iässä on enemmän hajontaa, mutta tavallisin tarinoissa

esiintyvä kotoa muuttamisen ikä on 20 vuotta. Kaikista päähenkilöistä 17 oli alaikäisiä muuttaessaan kotoaan.

Taulukko 2. Tarinoiden päähenkilöiden ikä heidän muuttaessaan kotoa

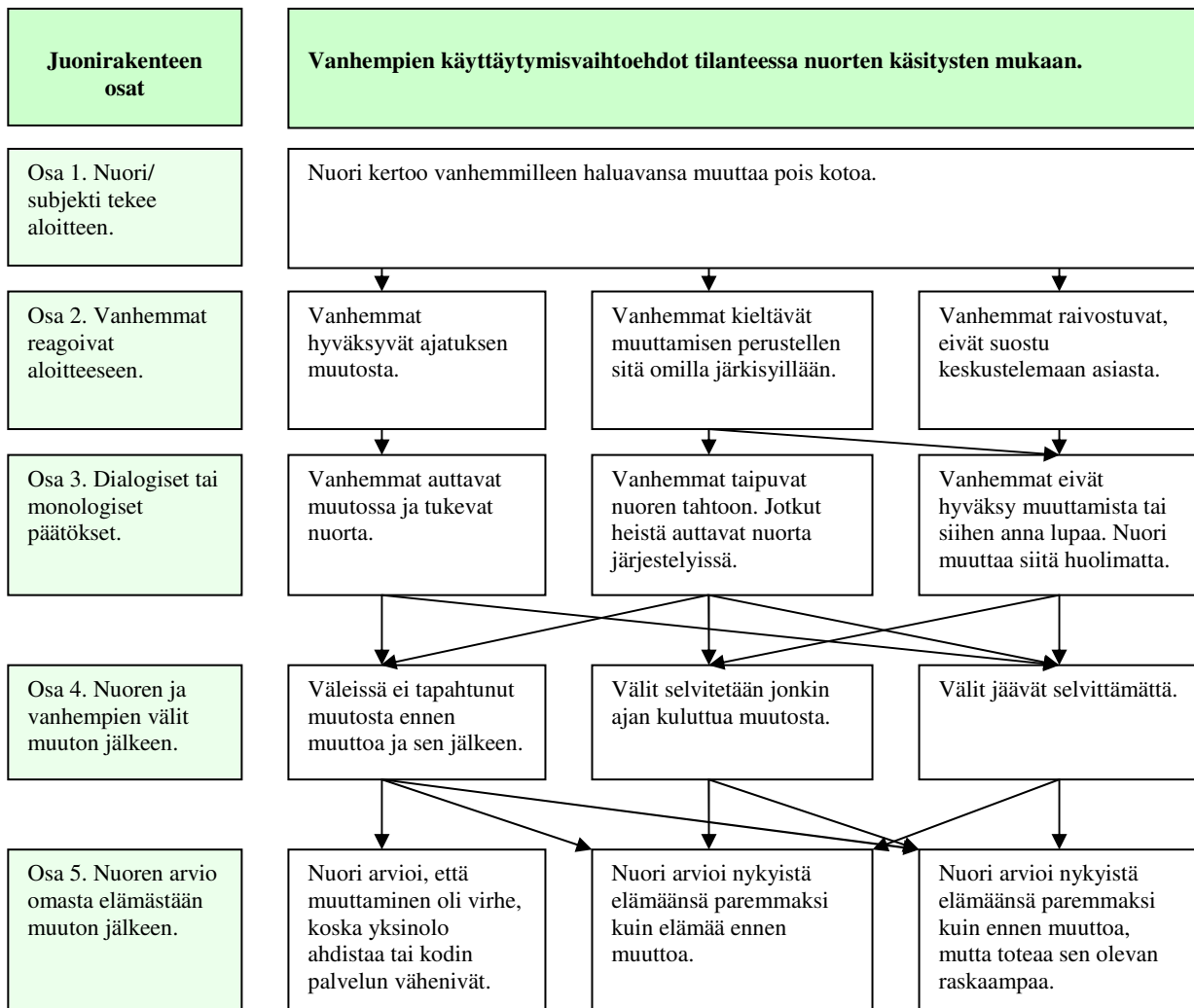
Kotoa muuttamisen ikä	Tyttö-päähenkilöt	Poika-päähenkilöt	<i>aineisto 1 (Janakkala)</i>	<i>aineisto 2 (Helsinki)</i>
15-vuotias	-	1	-	1
16-vuotias	6	3	7	2
17-vuotias	7	-	2	5
18-vuotias	-	2	1	1
19-vuotias	1	-	-	1
20-vuotias	3	6	6	3
21-vuotias	-	-	-	-
22-vuotias	-	2	1	1
24-vuotias	-	1	1	
27-vuotias	-	1	-	1
yhteensä	17	16	18	15
Keskiluku ja kvartiiliväli muuttoikä-käsityksissä.	Tytöt (med. =17 v.) (kvartiiliväli =16-17v.)	Pojat (med. =20v.) (kvartiiliväli =18-20 v.)		

Taulukossa 4 kuvattu jakauma sopii tutkimustuloksiin todellisesta keskimääräisestä kotoa muuttamisen iästä. Salosen (2005, 66–70.) mukaan suomalaisnaiset lähtevät lapsuudenkodistaan keskimäärin 19-vuotiaana ja miehet 20-vuotiaana. Röngän (1992) mukaan kotimaisen tilastotiedon perusteella itsenäistymisikään vaikuttavat mm. nuoren sukupuoli ja asuinpaikka. Tytöt lähtevät kotoa nuorempina kuin pojat ja pääkaupunkiseudulla nuoret asuvat vanhempiensa kotona keskimääräisesti pidempään kuin muualla Suomessa. (Rönkä 1992, 12.) Taulukosta voi huomata, että tässä aineistossa nuorten käsityksissä ei ole mainittavia eroja Helsingissä tai Janakkalassa kotoa muuttamisen iän suhteen, vaikka tilastollisesti pääkaupunkiseudulla nuoret asuvatkin vanhempiensa kanssa muita pidempään.

3.1.2 Nuoren ja vanhempien vuorovaikutusprosessi juonirakenteena

Pikkaraisen (1997) mukaan kaikkein yksinkertaisimmillaan kertomus sisältää kolme osaa, jotka ovat alkutila, muutos ja lopputila. Kun käsitellään kasvatusta kertomuksena, alkutilana voi olla esimerkiksi lapsuus, muutoksena kasvatusta ja lopputilana aikuisuus. (Pikkarainen 1997, 121.) Tässä

tutkimuksessa nuorten tarinoista oli muodostettavissa juonirakenne, jossa on viisi eri osaa. Kuviossa 2 esitän juonirakenteen kaaviona, josta käyvät ilmi tarinoiden eri osat sekä nuoren ja vanhempien käyttäytymisvaihtoehdot, jollaisia esiintyi aineiston tarinoissa.

Kuvio 2. Juonirakennekaavio. Nuoren kotoa muuttaminen eläytymistarinoissa nuoren ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta

Aineiston tarinoissa ei ole lainkaan sitä vaihtoehtoa, että nuori jäisi dialogivaiheen jälkeen kotiin, sillä eläytymismenetelmän kehystarinassa oletettiin, että muutto oli jo tapahtunut. Yhdenkään päähenkilön vanhemmat eivät ehdottaneet muuttamista, tai suoraan ajaneet nuorta pois, vaan aloitteentekijä oli aina nuori itse.

Osa 1 ja 2: Nuori tekee aloitteen ja vanhemmat reagoivat siihen. Nuori kertoo haluavansa muuttaa pois lapsuudenkodistaan ja tekee näin aloitteen tarinassa. Hän saattaa ehdottaa muuttoa yhteiseen asuntoon poikaystävänsä kanssa, pyytää rahaa tai kertoa kiinnostavasta opiskelupaikasta, joka on kaukana kotoa. Tarinat eroavat toisistaan siinä, miten vanhemmat reagoivat päähenkilöiden

tekemiin aloitteisiin. Nuoren ja vanhemman välisen suhteen laatua ei tarinoissa määritä vanhempien mielipide aloitteeseen, vaan se, miten nuori kohdataan hänen ehdotettuaan elämänmuutosta. Huonoista suhteista kertovissa tarinoissa nuoren aloite tyrmätään, tai siihen suhtaudutaan välinpitämättömästi. Hyvistä suhteista kertovissa tarinoissa esiintyy dialogia. Kun muutto on vanhempien mielestä hyvä ajatus, he keskustelevat nuoren kanssa ja ryhtyvät yhdessä tekemään käytännön järjestelyjä muuton toteutumiseksi, kuten seuraavissa esimerkeissä.

”Hänen vanhempansa tukivat tyttärensä päätöstä ja avustivat talkoovoimin asunnon remontoinnissa.”(Milla 19v, tyttö)

”Mikon vanhemmat tukivat hänen päätöstään muuttaa pois Lappeenrannasta opiskelemaan, vaikkakin tämän piti luvata, että tulee vähintään kerran kuussa käymään vanhempiensa luona. Mikon vanhemmat antavat hänelle rahaa, jotta hän voisi maksaa vuokransa ja ruuat, mutta hän käy töissä.” (Mikko 15v, poika)

Tilanteessa voi käydä myös niin, että vanhemmat kieltävät kotoa muuttamisen ja perustelevat sitä omilla järkisyillään. Näin käsitettiin tapahtuvan erityisesti alaikäisistä nuorista kertovissa tarinoissa, joissa vanhemmat aluksi vastustivat muuttoa, mutta keskustelujen jälkeen suostuivat siihen. Osa tarinoiden vanhemmista ei suostunut lainkaan keskustelemaan nuoren tekemästä aloitteesta. Nuoren iän (alle 18 vuotta) mainittiin useissa teksteissä aiheuttavan vanhempien epäröintiä tai vastustusta. Muutamista tarinoista oli tulkittavissa, että vanhemman epäröinti johtuisi nuoren vastuuttomasta käyttäytymisestä tai vanhemman ennakkoluuloista nuoren käyttäytymistä kohtaan.

Monessa tarinassa päähenkilö kokee, että vanhempi on kohdellut häntä huonosti ja lähtee siitä syystä. Koska kehyskertomuksessa ilmaistiin oletus, että päähenkilö on juuri muuttanut kotoaan, myöskään juonirakenteissa ei tullut esiin sellaista ratkaisua, että päähenkilö olisi peruuttanut muuttopäätöksensä vanhempien vastustuksen takia. Kukaan päähenkilöistä ei myöskään palannut kotiinsa, vaikkakin muutaman kohdalla mainittiin, että päähenkilö on halutessaan aina tervetullut takaisin kotiin.

Osat 3–4: Monologiset ja dialogiset päätökset sekä nuoren ja vanhempien välit muuton jälkeen. Kuvioon 2 (sivulla 33) hahmottelemani juonirakenteen osissa 3–4 tehtävät päätökset olivat joko monologisia tai dialogisia. Nuoren puolelta monologisuutta ilmeni tarinoissa, joissa päähenkilö ei lainkaan kuunnellut vanhempiensa varoituksia tai vaatimuksia. Kirjoittajat eivät kyseenalaistaneet päähenkilön toimintaa näissä tilanteissa. Vanhempien monologinen suhtautuminen ilmeni

uhkailuna, ivallisuutena ja määräilynä sekä vaatimuksina, joihin nuori ei kokenut voivansa vastata. Kirjoittajat arvottivat tämän vanhempien toiminnan kyseenalaiseksi nuoren näkökulmasta.

Nuoret kyseenalaistivat tarinoissaan vanhempien välinpitämättömyyden, egoismin ja päämääräkeskeisyyden. Värin (2004) mukaan nämä ovat monologista kasvatusta. (Värri 2004, 131). Välinpitämättömyyteen liittyi piittaamattomuus nuoren intresseistä tai valinnoista. Egoismia ja päämääräkeskeisyyttä kuvasivat sellaiset vanhempien vaatimukset nuoren toiminnalle, jotka tähtäsivät vain vanhempien kunnianhimon mukaisiin tavoitteisiin, kuten ylioppilastutkintoon, vaikka se ei kiinnostanut nuorta. Manipulaatiopyrkimyksiä heijastavat vanhempien vaikuttamisyrietykset saavat joissakin teksteissä alaikäisen päähenkilön muuttamaan nopeasti, vaikka ei oikeastaan kokisi olevansa vielä valmis siihen. Ajatus vapaudesta ja ”nalkutuksen loppumisesta” kuitenkin voitti. Seuraavassa katkelmassa tarinan päähenkilö oli tehnyt tämänsuuntaisen ratkaisun.

”Nimeni on Milla ja olen 16 ja risat. Muutin kotoa pois jo jokin aikaa sitten, siellä ei oikein sujunut. Kaikki tuntui vaikeammalta, aina piti onnistua paremmin ja pärjätä. Äiti olisi halunnut minun menevän lukioon. Itse tiesin, etten pärjäisi siellä koska lukeminen ei pahemmin kiinnostanut... Äiti yritti vielä pitkään kääntää päätäni, niin uhkaamalla, kiristämällä kuin lahjomallakin. Yrityksistä huolimatta häneltä itseltään perimäni härkämäisyys piti pintansa. Ja siitähän alkoikin oikea tahtojen taisto joka elää ja kituuttaa vieläkin. Niinpä minä sitten kesän mittaan pakkasin laukkuni ja muutin toiselle paikkakunnalle pieneen yksiöön. Kaikki oli uutta eikä mikään ollut tuttua ja turvallista...” (Milla 16v, tyttö)

Nuoren ja vanhemman käsitykset nuoren valmiudesta muuttaa pois kotoa eivät aina kohtaa. Jokaisessa aineiston tarinassa ratkaisun teki kuitenkin nuori. Kun muutto tapahtui ilman suuria konflikteja, tarinoissa esiintyi dialogia. Asiallinen keskustelu ja vaihtoehtojen selvittäminen yhdessä kertovat tarinoissa hyvästä suhteesta nuoren ja vanhempien välillä. Hyviä suhteita kuvaavissa teksteissä vanhemmat ovat keskustelun lisäksi esimerkiksi auttaneet asunnon etsimisessä ja remontoinnissa, antaneet neuvoja taloudenpidossa ja sopineet tapaamisista nuoren muuton jälkeen. Teksteissä oli esimerkkejä siitä, että nuori oli kiitollinen vanhemmilta saamastaan tuesta ja avoimuudesta.

”Hän oli ammentanut vanhempiensa antamia neuvoja mistä hän tiesi että hänelle olisi niistä hyötyä.” (Mikko 19v, poika, hyvät välit)

”Millan äiti ei vastustellut Millan muuttoa, vaan iloitsi siitä, että Milla oli löytänyt hyvän kumppanin ja heillä oli asiat kunnossa.”(Milla 17v, poika, hyvät välit)

”Äiti oli ensin ideaa vastaan, mutta Millan vakuutettua hänet siitä, että Milla pärjäisi ja todella halusi tähän kouluun, äitikin suostui.”(Milla 16v, tyttö, hyvät välit)

Tulkitsen, että nuorten tarinoissa esiintyvässä dialogisessa päätöksessä vanhemmat joko tukevat nuorta heti, tai aluksi vastustavat muuttamista. Oleellista on keskusteleminen ja sen kautta johtopäätöksiin tuleminen. Ymmärrys toista kohtaan saattaa syntyä vasta tarinan vaiheiden kautta. Niiden myötä syntyy myös suvaitsevuuutta, joka Baumanin (1996) mukaan edellyttää toisen ihmisen intressien ja subjektiuden tunnustamista, jossa pyritään antamaan toiselle mahdollisuus toteuttaa intressinsä. (Bauman 1996, 42) Vanhemmalle voi olla vaikeaa tunnustaa oman lapsen kasvaneen aikuiseksi, jos nuoren käsitys omasta itsenäistymisvalmiudestaan on erilainen kuin vanhemman käsitys. Molemmipuolisessa dialogisessa suhteessa kumpikin kunnioittaa toistaan.

Yleisesti tarinoissa vanhemmilta toivotaan rohkaisua sille, että nuori yrittää itse. Silti toivotaan taustatukea. Tämäkin toive muistuttaa dialogisesta kasvatuksesta (vrt. Värri 2004). Osassa tarinoista muutto sujui nuoren ja vanhempien välisen vuorovaikutussuhteen näkökulmasta tasapainoisesti. Suurempia konflikteja ei ollut ja osapuolet tapasivat toisiaan paljon muuton jälkeenkin. Näistä positiivisista tarinoista on esimerkkejä mm. luvun 3.2.3. aktanttimallissa.

Osa 5. Nuoren arvio omasta elämästään muuton jälkeen. Muutamissa tarinoissa nuoren ja vanhempien suhteessa tapahtui positiivinen muutos sen jälkeen, kun lapsuudenkodista muuttamiseen liittyvät riidat oli käyty läpi. Tilanne rauhoittui. Vain muutamassa tarinassa kuvataan sitä, millainen uusi suhde muuton jälkeen tarinassa syntyy, jos riitoja on ensin ollut. Näissä muutamassa tekstissä otetaan esiin vanhempisuhteen lisäksi muitakin hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, kuten seuraavissa esimerkeissä ystävät tai rahatilanteen korjaantuminen.

”...Nykyään hänellä on hyvät välit äitinsä kanssa, mutta isän kanssa hän ei juurikaan tule toimeen. Hänelle kuuluu hyvää ja hänellä on paljon ystäviä...” (Mikko 24v, poika, huonot välit)

”...Aluksi hänen vanhempansa olivat huolestuneita, mutta ajan kuluessa he laittoivat välit poikki. Mikon elämä on nykyään erittäin hieno. Hänen vanhempansa ovat alkaneet taas ottaa yhteyttä ja hän voitti pokeriturnauksessa...” (Mikko 22v, poika, huonot välit)

Erityisen huonoissa suhteissa nuoren ja vanhempien välit ovat katkenneet täysin tai vanhemmat eivät tule katsomaan nuorta tämän uudessa omassa asunnossa. Esimerkkejä oli myös tarinoista, joissa välit olivat huonot sekä ennen että jälkeen muuttamisen. Niissä oli alakuloinen sävy, jossa päähenkilö näytti uskovan, että mitään hyvää ei ole odotettavissa. Semioottisessa analyysissä uskomisen ja tahtomisen modaliteetit esiintyivät käänteisinä (tahtomisen puute, uskomisen puute) juuri näissä tarinoissa. ”Mikolta puuttui halu elää. Mikko oli vain riidellyt vanhempiansa kanssa nuoruudessaan ja Mikkoa ärsytti, kun vanhemmat tulivat harva se päivä väkisin ängeten Mikon vaatimattomaan majaan. Mikko ajatteli, että hänen tarinansa loppuisi lähiaikoina”. (Mikko 20v, poika, huonot välit) Johtopäätöksiä päähenkilön pahoinvointitarinoista on luvussa 4.3.

Useimpien tarinoiden päähenkilöiden elämään muuton jälkeen liitettiin tiukka taloudellinen tilanne. Päähenkilöt hankkivat rahaa joko koko- tai osapäiväisesti työskennellen, vanhemmilta pyytämällä tai kuukausirahana. Huonot välit vanhempiin tarkoittavat tarinoissa lähes poikkeuksetta sitä, että vanhemmat eivät lainkaan tue nuorta rahallisesti. Päähenkilöihin sijoitetuissa urheuskäsityksissä on suuria eroja sen suhteen, ovatko he vanhemmilleen katkeria rahallisen avun puutteesta vai päättivätkö he olla ylpeitä itsenäisestä selviytymisestään.

”Mikolla on vaikeaa, hänellä on raha tiukassa. Mikon täytyy harkita tarkkaan, mitä hänen täytyy ostaa kaupasta, koska hänen vanhempansa eivät anna hänelle rahaa ... Mikon elämä on rankkaa, mutta ei se häiritse häntä. Ilman vanhempiansa tukea Mikosta tulee sitkeä eikä hän anna periksi vaikka välillä tuleekin vaikeita aikoja.” (Mikko 20-v., poika, huonot välit).

Taloudellisten seikkojen lisäksi tarinoissa arvioitiin muuttopäätöksen onnistumista hyvinvoinnin tai onnellisuuden kannalta. Muuttopäätöksen tehtyään osa tarinoiden nuorista on huojentuneita, osa pohtii, tuliko tehtyä oikea ratkaisu. Nuori saattaa miettiä, että ei edes tiedä kuinka tässä näin kävi. Päähenkilöiden lauseista ilmenee monenlaisia muutosahdistuksen piirteitä, kuten ”kaikki on uutta ja mikään ei ole tuttua ja turvallista” (Milla 16-v., tyttö, huonot välit). Huonosti voivasta nuoresta kertovassa tarinassa saatetaan todeta, että ”minusta on tullut paljon negatiivisempi ja masentuneen oloinen muuttoni jälkeen” (Milla 16-v., tyttö, huonot välit). Toisaalta, vaikka muutto on mennyt vanhempien kanssa riidellen, osa tarinan nuorista kerää voimansa todeten esimerkiksi: ”on tärkeintä, että minulla on ystäviä, jotka tukevat minua ja olen onnellinen omasta valinnastani” (Milla 16-v., tyttö, huonot välit). Tulevaisuuden toiveena saattaa olla välien korjaantuminen vanhempien kanssa. ”Toivottavasti parin vuoden päästä Mikko on taas kunnossa ja toivottavasti saanut välinsä kuntoon vanhempiansa kanssa.” (Mikko 20-v., poika, huonot välit).

3.2 Nuoret kertovat muuttamisen merkityksistä tarinan päähenkilön avulla

Eläytymismenetelmän tarkoitus on etäännyttää ilmiö kirjoittajasta ja semioottisen analyysin tarkoituksena on tutkia kielen tuottamia merkityksiä. Vaikka tekstin on kirjoittanut peruskoulun 9.-luokkalainen tyttö tai poika, en voinut tekstin avulla tutkia hänen arvojaan tai omia motiivejaan. Voin tehdä päätelmiä vain niistä kulttuurisidonnaisista käsityksistä, joita hän tekstissään ilmaisee päähenkilön kautta.

Semiotiikka on mielenkiintoinen väline tekstin rakenteen tutkimiseen. Pikkaraisen (1997) mukaan semiotiikka tutkii merkkejä, merkkijärjestelmiä ja merkityksiä ja sitä käytetään monissa tieteissä. Kasvatustieteessä semiotiikkaa on sovellettu kielellisen ja esteettisen kasvatuksen alalla sekä kasvatuspsykologisena lähestymistapana. Greimasin johtama Pariisin koulukunta on tehnyt merkittävää, tekstin rakennetta ja sisältöä korostavaa, didaktiikan semioottista tutkimusta. Semioottinen tutkimus pyrkii rekonstruoimaan sen merkityksimaailman, josta teksti kertoo. Se voi olla esimerkiksi jonkun ajattelijan ajatusmaailma, yksilö tai kollektiivi. Greimasin ajattelussa merkitykset ovat olemassa ja tutkittavissa vain kielessä, mutta ne syntyvät kielen ulkopuolella. (Pikkarainen 1997, 124–125.) Tässä tutkimuksessa pyritään rekonstruoimaan nuoren käsityksiä siitä, mitä merkityksiä suhde vanhempiin tuottaa nuoren itsenäistymisprosessissa.

Pragmaattiset modaliteetit valitsin analyysiini modaalisemiotiikan laajasta käsittekokonaisuudesta (Sulkunen & Törrönen 1997, 84). Käsittelin niitä analyysissä hyvin yksinkertaisesti, eli ryhmittelin teksteistä mainintoja, joissa ilmeni *täytymistä ja tahtomista, kykenemistä ja osaamista, sekä tietämistä ja uskomista*. Päädyin tähän analyysiin, koska pidin tarinoissa oleellisena erona sitä, lähteekö päähenkilöiden kotoa muuttamiseen liittyvä tavoitteellisuus subjektista itsestään vai käynnistävätkö ulkopuoliset tekijät toiminnan. Sulkusen ja Törrösen (1997) mukaan *kykeneminen ja velvoite* ovat useimmiten ulkopuolisen (lähettäjän tai auttajan) antamia tai aikaansaamia toiminnan motiiveja ja voimavaroja, *osaaminen ja tahtominen* taas subjektin itseensä viittaavia lausumia. (Sulkunen & Törrönen 1997, 83). Taulukossa 3 (sivulla 39) on osoitettu, miten 1) täytymisen ja tahtomisen ilmaukset antavat merkityksiä subjektin toiminnalle, 2) kykenemisen ja osaamisen ilmaukset tekevät subjektin toiminnan ymmärrettäväksi vastasubjektin toiminnan kautta ja 3) tietämisen ja uskomisen ilmaukset osoittavat subjektin toiminnan arvokkaaksi tai tulokselliseksi, koska hän itse tai ulkopuolinen taho arvioi niin. (Sulkunen & Törrönen 1997, 84.)

Täytymisen ja tahtomisen ilmaisuja analysoimalla sain teksteistä esille myös tietoa siitä, millaiseksi kirjoittajat käsittävät juuri kotoa muuttaneen nuoren toimintaympäristön. Aineistossa esiintyi 101 mainintaa, jotka tulkitsin pragmaattisiksi modaliteeteiksi. Tahto ja täytyminen ohjasivat tarinoiden subjektien toimintaa enemmän kuin käsitykset omista taidoista ja tiedoista. Aineistossa esiintyi enemmän sisäisiä, subjektiin viittaavia mainintoja kuin ulkopuolisen aikaansaamia mainintoja. Näin siitäkin huolimatta, että vanhemmat oli nostettu jo kehystarinassa toiseksi henkilöiksi tarinaan ja muutto tuo automaattisesti esiin elämänmuutoksia, joihin kuuluu asuminen eri paikassa kuin vanhemmat. Taulukossa 3 luettelen erilaista pragmaattista modaalisuutta ilmentävien mainintojen lukumäärät aineistossa.

Taulukko 3. Modaalisuuden semanttinen ryhmitys ja mainintojen määrät aineistossa (Greimasia (1983, 81), mukailien Sulkunen & Törrönen 1997, 84. Jenni Helenius lisäsi kursivoidut selvennykset Sulkusen ja Törrösen tekstistä (1997,83–84), sekä mainintojen määriä tämän tutkimuksen aineistossa kuvaavat luvut.

Modaalisuuden lajit	Virtuaaliset <i>(antavat merkityksen subjektin toiminnalle)</i>	Aktuaaliset <i>(tekevät subjektin toiminnan ymmärrettäväksi vastasubjektin kautta)</i>	Realisoidut <i>(subjekti tai ulkopuolinen määrittää toiminnan tulokselliseksi)</i>	<i>Mainintoja yhteensä</i>
Eksotaktiset <i>(ulkopuolisen aikaansaamat)</i>	Täytyminen 17	Kykeneminen 15	Tietäminen 12	44
Endotaktiset <i>(subjektiin viittaavat ominaisuudet)</i>	Tahtominen 32	Osaaminen 10	Uskominen 15	57
<i>Mainintoja yhteensä</i>	49	25	27	101

Nuoret näyttävät käsittävän kotoaan itsenäistyvän nuoren toimivan ennen muuta oman sisäisen tahtonsa mukaan. Taidot puolestaan määrittyvät tarinoissa lähes yhtä tasaisesti (ulkopuolisten määrittelemän) kykenemisen ja oman osaamisen kautta. Nuoret kirjoittivat myös kykenemisen ja osaamisen puuttumisesta. Epävarmuus toiminnan tuloksellisuudesta syntyi osittain ulkoisten tekijöiden vuoksi, mutta usein tarinan loppupuolella ilmeni luottamusta selviytymiseen, esimerkiksi ”kaikesta huolimatta”. Useimmat tietämisen ja uskomisen ilmaukset liittyivät tarinoiden loppuosiin, joissa selitetään tapahtunutta.

Aktanttimalli. Aktanttimallin (Greimas 1990) avulla tunnistin ja analysoin tarinoista 1) rooleja, joita kirjoittajat antoivat tarinan subjektille, vanhemmille ja kotoa muuttamisen toteuttamiselle, sekä 2) juonirakenteita, joiden mukaisesti itsenäistymiseen liittyvät tarinat etenivät. Tarinoiden

pragmaattinen modaalisuus, kuten täytyminen ja tahtominen, ilmenevät suoraan tarinassa, toimijoiden välisissä suhteissa (Sulkunen & Törrönen 1997, 86–87). Analyysissä etsin ensimmäiseksi subjektin tavoitteen. Seuraavaksi tarkastelin, määrittyykö tavoite oman tahtomisen vai ulkopuolisten aiheuttaman täytymisen kautta. Kolmanneksi tarkastelin, liittyykö subjektin toimintaan osaamisen määrittelyjä tai ulkopuolisten aiheuttaman kykenemisen paineen merkityksiä. Neljänneksi tulkitsin, miten ilmenee subjektin tietäminen tai uskomus siitä, miten vanhemmat häneen suhtautuvat ja viidenneksi etsin vanhempien roolia tarinassa, joka jäsentyy aktanttimallin muotoon. (Analyysin muistiinpanot liitteessä 2).

Nuoren ja vanhempien toimijaroolit löytyivät asettamalla tarinan ihmiset ja ilmiöt aktanttimallin toimijoiden paikalle. Veijolan (1997) mukaan Greimasin aktanttimallissa esiintyy subjekti, joka tavoittelee objektia (tavoitetta). Subjektilla on *lähettäjä*, jonka aloitteesta tavoite on syntynyt. Subjektilla on myös *vastasubjekti*, joka pyrkii estämään tavoitteen saavuttamisen. Vastasubjektin on lähettänyt *vastustaja*. *Vastaanottaja*, joka voi olla sama kuin lähettäjä, palkitsee sankarin. Aktanttimallin toimijat voivat olla tarinan muita henkilöitä tai subjektin sisäisiä tunteita ja ajatuksia. (Veijola 1997, 130.) Aktanttimallin käsitteiden avulla tekstiä ryhmitellään semanttisesti siten, että tekstistä analysoidaan ilmaisuja, jotka 1) antavat subjektin toiminnalle merkityksen, 2) tekevät subjektin toiminnan ymmärrettäväksi vastasubjektin toiminnan kautta ja 3) osoittavat subjektin toiminnan merkitykselliseksi. (Sulkunen 1997, 84.)

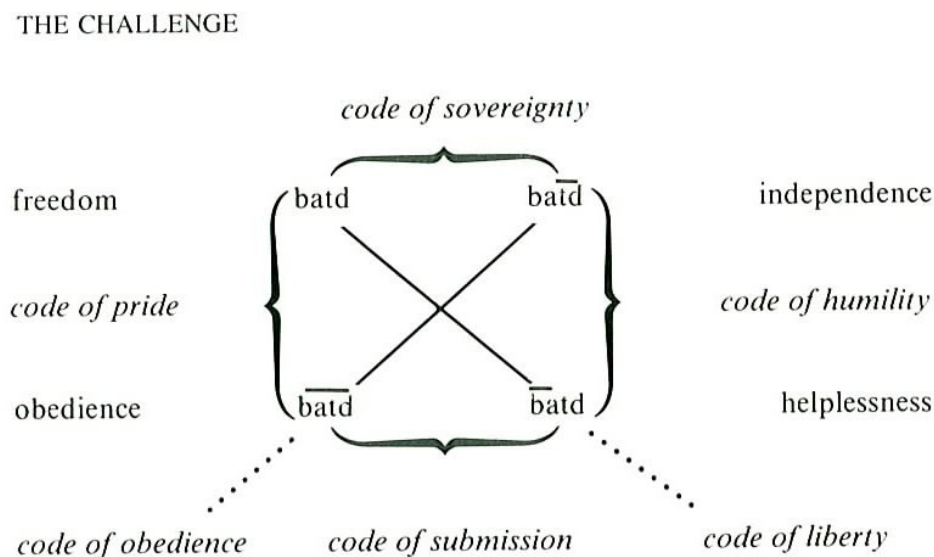
Aktanttimallissa sama henkilö, esimerkiksi sankari itse, voi olla lähettäjä ja vastaanottaja, jolloin kyseessä on jokin hänelle tärkeä asia, esimerkiksi hänen kunniansa, joka pitää pelastaa. Toimijoiden asema voi myös vaihtua kesken tarinan. Yhteisön asettamat normit (käskyt ja kiellot) ovat usein vähäpätöinen osa toiminnan arvon määrittelyssä. (Sulkunen & Törrönen 1997, 77.) Näin kävi tässäkin tutkimuksessa, mutta myös institutionalisoitunut nuoruus säilytti näkyvyytensä ulkopuolisena tarinan ratkaisujen ohjaajana. Sen sijaan tarinoiden sivuhenkilöt eivät juuri pystyneet normittamaan päähenkilön toimintaa. Aktanttimallit piirretään yleensä kaavioiksi. Tähän tutkimukseen liittyvät aktanttimallit ovat luvussa 3.2. Myös tarinoiden juonirakenteen hahmottelu sai aktanttimalleista lisää perusteluja, sillä niissä havainnollistuivat vanhempien erilaiset reagoitavat päähenkilön aloitteisiin.

Sama ilmiö, kuten tässä tutkimuksessa muuttaminen, voi näyttäytyä eri rooleissa eri tarinoissa. Törrönen (2005) analysoi tarinoiden juonia tutkiessaan juomatapojen dynamiikkaa nuorten aikuisten ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. Hän tarkasteli, millaisia rooleja alkoholi saa tarinan eri vaiheissa (valmistava tarina, päätarina ja arvioiva tarina). Alkoholi esiintyi eri tarinoissa lähettäjänä,

subjektina, objektina, auttajana, vastustajana ja vastaanottajana. (Törrönen 2005, 494.) Vastaavasti käsittelin tässä tutkimuksessa lapsuudenkodista muuttamisen merkitystä tarinassa. Koska jokaisen tarinan päähenkilö oli tulkittavissa tarinan subjektiksi, asetin päähenkilön aktanttimallin subjektirooliin ja tarkastelin, mikä on tämän tavoite, johon muuton avulla pyrittiin. Tavoitteita oli sekä sisäisiä että ulkoisia. Osa niistä oli hyvin konkreettisia. Ne liittyivät siirtymiseen aikuiselämän rooleihin ja niistä oli tulkittavissa institutionalisoituneen nuoruuden noudattamista. Osa tavoitteista taas liittyi persoonalliseen kehittymiseen. Muuton rooli oli tarinoissa useimmiten välineellinen: muutto esiintyi usein auttajana, joka mahdollisti tavoitteena olevan elämänmuutoksen tai kasvun ihmisenä. Muutto myös saattoi olla osa itse tavoitetta. Tutkimuskysymyksissä nuorten käsitykset vanhempien roolista ovat keskeisiä. Tarkastelin aktanttimalleilla, mikä on vanhempien rooli suhteessa subjettiin ja hänen tavoitteeseensa. Esitän tarinoiden luokittelun luvussa 3.2.1.

Semioottinen neliö. Valitsin tarinoiden luokittelun esitystavaksi semioottisen neliön, koska käytiin täytymistä ja tahtomista tarinoiden luokittelun keskeisinä käsitteinä. Käsitän ne toistensa vastakohtiksi. Greimasin (1990) semioottisessa neliössä tehdään vastakohtista ilmiötä kuvaavat akselit. (Ks. Greimas 1990, 112, 166.)

Kuvio 3. Esimerkki semioottisesta neliöstä (Greimas1990,166.)

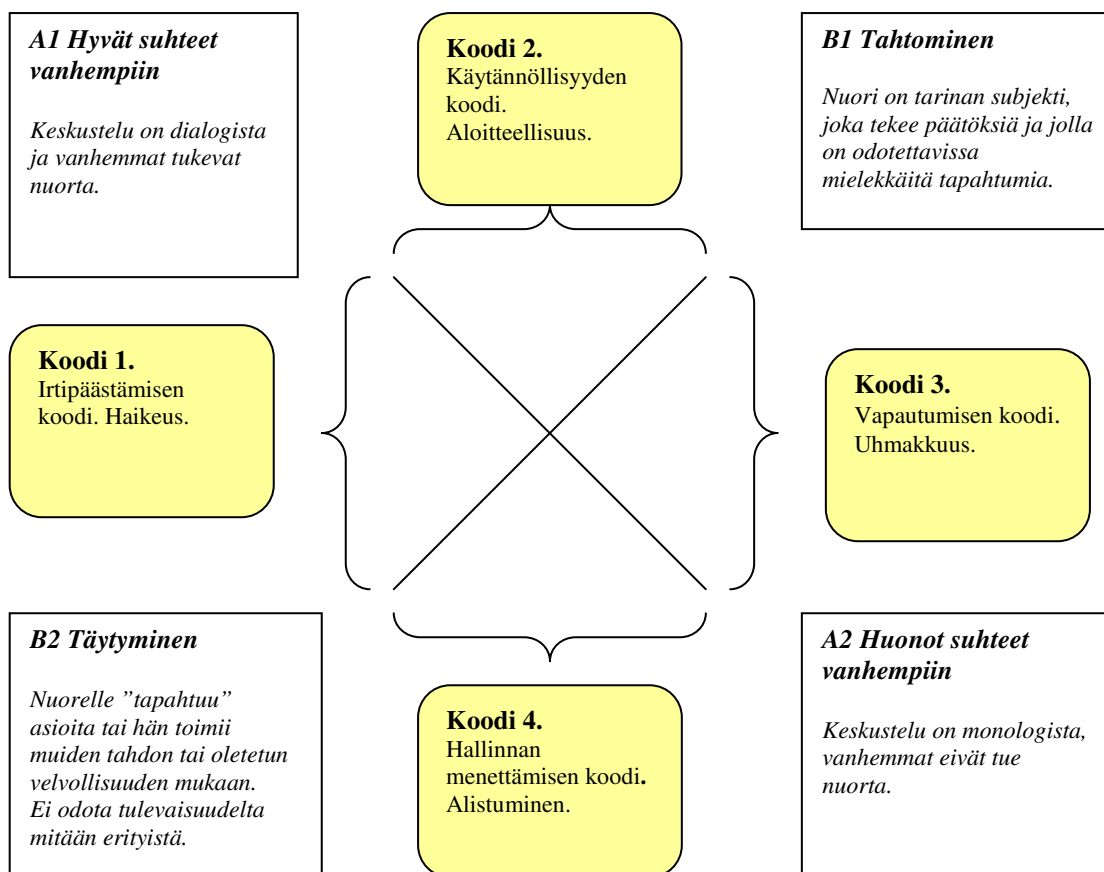

Kuviossa 3 (sivulla 41) esitän Greimasin semioottisen neliön, jolla hän kuvaa haasteen vastaanottamiseen liittyviä riippumattomuuden, nöyryyden, alistumisen ja ylpeyden koodeja. Semioottisen neliön *akseleina* ovat silloin vapaus ja avuttomuus sekä itsenäisyys ja tottelevaisuus. *Koodit* muodostuvat siten, että esimerkiksi ylpeyden koodi sijoittuu vapauden ja tottelevaisuuden välille. Ylpeyden vastakohta, nöyryys, on itsenäisyyden ja avuttomuuden välissä.

Riippumattomuuden koodia ympäröivät vapaus ja itsenäisyys ja sen vastakohtaa, alistumisen koodia, kuvaavat tottelevaisuus ja avuttomuus. Semioottinen neliö tuo esiin saman ilmiön sävyeroja. Se kuvaa ilmiön erilaisia puolia, korostamatta jotain näkökulmaa toista enemmän. Tutkimustuloksissa, kuviossa 4 (sivu 43), esittelen tämän tutkimuksen aineiston pohjalta kokoamani luokittelun joka jäsentyy semioottisen neliön tapaan.

3.2.1 Muuton merkitysten jäsentäminen koodeiksi

Muuttopäätöksellä on aina taustansa, joka johtaa muuttamiseen tiettyyn aikaan ja tietyllä tavalla. Nuorten tarinoissa kerrotaan 32 erilaisesta mahdollisesta tausta-asetelmasta. Tarinoissa on silti yhteneviä piirteitä. Ryhmittelin tarinat semioottisen neliön neljään eri koodiin. Asetin kaksi vastakohtaparia akseleiksi ja kuvasin kohdeilmiötä näiden akselien väliin jäävän neljän koodin avulla. (ks. kuviot 3 ja 4), (vrt. Greimas 1990, 112, 166.) Akselit ovat (A1–A2): Päähenkilön kokeman vanhempisuhteen laatu (hyvät tai huonot suhteet, kehyskertomuksen mukaisesti) ja (B1–B2) päähenkilön tavoitteen muodostuminen (itse tai ulkoapäin asetettu tavoite, eli tahtominen tai täytyminen). Käsittelen tahtomisen vastakohtana täytymistä. Oikeammin vastakohta olisi ei-tahtominen. Koska muutto joka tapauksessa on tarinassa tapahtunut, voidaan ajatella, että tahdon vastaista käyttäytymistä ilmaisee täytyminen, jossa joku ulkopuolinen velvoittaa toimimaan.

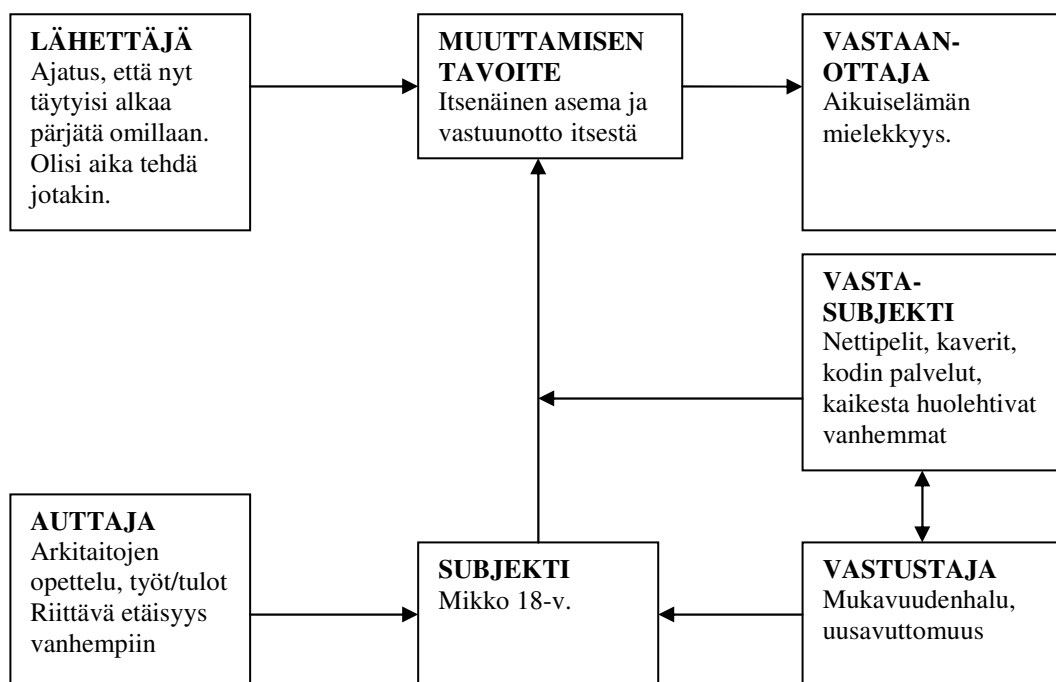
Kuvio 4. Semioottinen neliö nuorten käsityksistä subjektiroolin ja vanhempisuhteen näkökulmasta

Kuvion 4 akselit kertoivat paljon päähenkilön subjektiroolista. Tarinoissa oli suuria eroja subjektin tahdonvoimassa, tavoitteenasettelussa ja toiveikkuudessa (B1–B2). Hyviin suhteisiin liitettiin nuoren ja vanhempien välinen keskustelu, ja huonoihin suhteisiin keskustelun puuttuminen.

Kuviossa 4 esitetyt koodit 1–4 kuvaavat *muuttamisen roolia* aktanttitarinassa ja muuttamisen merkitystä päähenkilöille. Merkitys on lähellä sitä tavoitetta, johon päähenkilö pyrkii muuttamalla. Merkitys välittyy päähenkilön esittämistä arvoilmauksista ja perusteluista. Kaikki aineiston tarinat olivat sijoitettavissa johonkin neljästä luokasta. Lähes puolet tarinoista sijoittui koodiin 2, jossa kuvattiin aloitteellisesti ja käytännöllisesti tulevaisuuteen suhtautuvan päähenkilön muuttoa. Koodi 2 kuvaa tässä ajassa ja kulttuurissa tavallisia, institutionalisoituneen nuoruuden piirteitä toistavia muuttotarinoita. Niissä nuoren lähtökohdat ovat kunnossa ja nuori voi suhteellisen hyvin. Kolme muuta koodia tuovat esiin poikkeavampia tarinoita. Niissä tulee esiin myös vanhemmuuden dialogisuuteen tai monologisuuteen liittyviä ulottuvuuksia, sekä joissakin tarinoissa suoranaista vanhemmuuden puutetta. Seuraavissa luvuissa esittelen tarinoiden piirteitä semioottisen neliön (kuvio 4) koodeille tyypillisten aktanttimallien avulla.

3.2.2 Koodi 1. Haikea vanhemmista irti päästäminen

Ensimmäisen koodin viisi (5) tarinaa kertovat kotoa muuttamisen haikeudesta. Tyypillisessä haikeassa tarinassa 20-vuotias Mikko on asunut kotona mukavasti. Aika on kulunut tietokoneella ja vanhemmat ovat hoitaneet kaikki kotityöt. Mikko haluaisi itsenäistyä. Toisaalta hän on mukavuudenhaluinen ja kokee olevansa uusavuton. Siksi hän epäröi kotoa lähtemistä. Kotoa työntävänä tekijänä toimii kuitenkin vanhempien kontrolli, johon Mikko on kyllästynyt. Hän haluaisi itsenäistyä, mutta se vaatii etäisyyden ottamista vanhemmista. Hänen olisi pystyttävä rajoittamaan myös tietokonepelaamistaan, jotta saisi uusavuttomuutensa hallintaan.

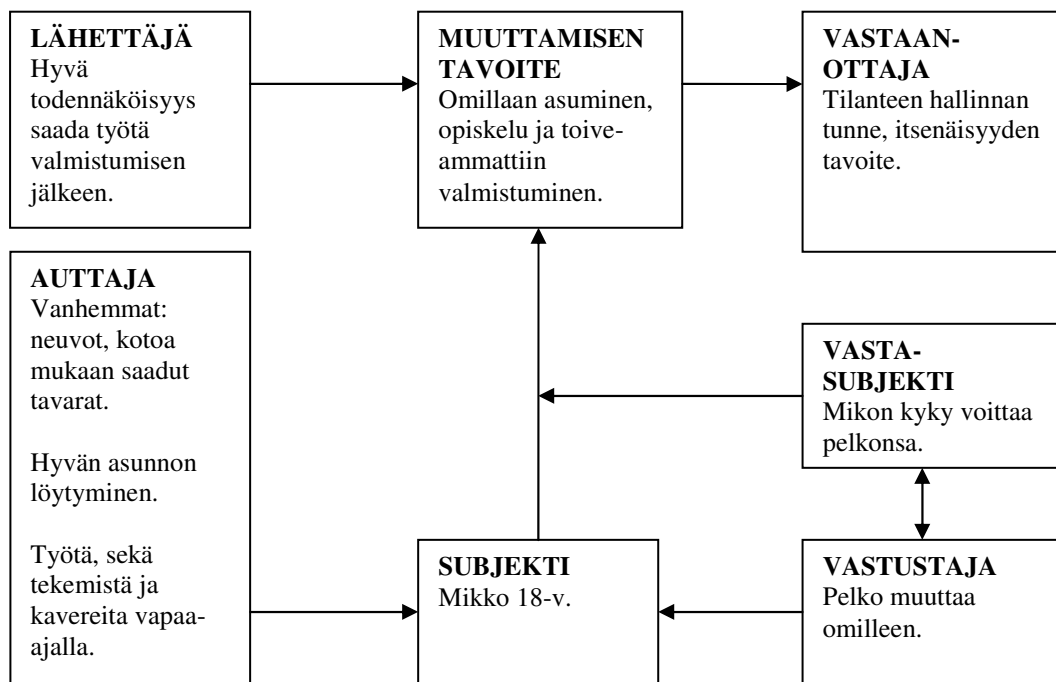

Kuvio 5. Aktanttimalli 1. Haikea vanhemmista irti päästäminen

Koodin 1 tarinoissa muuttaessa katkeaa (tai muuttuu) jotain tuttua ja pitkäaikaista. Vaikka asiat ovat hyvin ja henkilöllä on mieleistä työtä ja mukavaa vapaa-ajanviettoa, muutto tuntuu haikealta ja voi jopa kaduttaa. Muuttamisen haikeudesta kertovissa tarinoissa välit vanhempiin ovat hyvät. Vanhemmat ovat tavoitettavissa kun apua tarvitaan. Joissakin tarinoissa vanhemmat tekevät niin paljon itsenäistyvän nuoren puolesta, että he passivoivat nuorta. Kukaan tarinoiden päähenkilöistä ei silti halua muuttaa takaisin kotiin. Turvasymboleja tarinoissa ovat esimerkiksi kaverit tai kissa. ”Milla on 20-vuotias ja on juuri muuttanut pois kotoa. Hän muutti kerrostaloon kissansa kanssa. Hänellä on hyvät suhteet vanhempiinsa, joten muutto kaduttaa. Milla ei kuitenkaan halua muuttaa takaisin kotiin, joten vanhemmat käyvät hänen luonaan usein”. (Milla 20-v., tyttö, hyvät välit).

3.2.3 Koodi 2. Käytännön seikkoihin keskittyminen

Käytännön seikkoja ja tasapainoista itsenäistymistä kuvattiin 14 tarinassa, eli lähes puolet tarinoista sijoittuu tähän ryhmään. Pelko omilleen muuttamisen tuomasta vastuusta aiheuttaa epävarmuutta. Tyypillisessä käytännöllisävyisessä tarinassa pelon voittaa tavoite saada omaa rauhaa, tai tavoite edetä elämässä. Tulevaisuudessa on toivoa, joka liittyy työpaikkaan, opiskelun aloittamiseen, oman perheen perustamiseen tai oman elämänhallinnan vahvistumiseen. Päähenkilö uskoo, että hänellä on hyvä todennäköisyys saada työtä aikanaan. Vanhemmilla on aloitteellisen muuttajan tarinoissa auttajan rooli. Suhde vanhempiin on hyvä. Neuvot, käytännöllinen ja materiaallinen tuki ovat muotoja, joita päähenkilön mainitaan saavan vanhemmiltaan. Vapaa-ajalla päähenkilöllä on tekemistä ja kavereita.

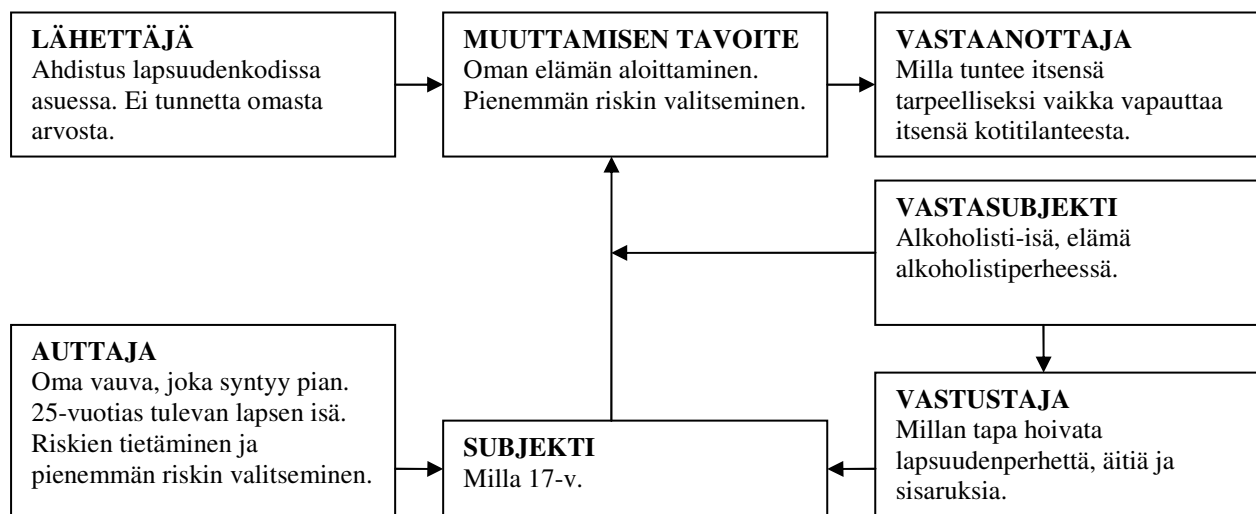

Kuvio 6. Aktanttimalli 2. Käytännön seikkoihin keskittyminen

Kun koodin 2 tarinan nuori on pohtinut muuttopäätöstä, ottanut sen puheeksi vanhempiensa kanssa, hän on valmis muuttamaan. Aloitteellisuudesta kertoo tavoite tai suunnitelma, johon muuttaminen liittyy. Useimmissa tarinoissa tämä suunnitelma on opiskelupaikan hankkiminen tai seurustelukumppanin kanssa yhteen muuttaminen. Päähenkilöt valmistautuivat muuttoon hyvin. Tarinoissa pohditaan asumisjärjestelyjä, rahan riittämistä ja päähenkilön sosiaalisten taitojen vahvuuksia ja heikkouksia. Koodin 2 tarinoista 2/3 on poikien kirjoittamia ja pojista kertovia. Muuttamisen jälkeistä tyhjyyden tunnetta kuvattiin vähemmän kuin haikeaa irti päästämistä kuvaavien tarinoiden ryhmässä.

3.2.4 Koodi 3. Ahdistavasta tilanteesta vapautuminen

Kun tarinan päähenkilö päättää vapauttaa itsensä vanhempiensa ja perheensä aiheuttamasta ahdistavasta tilanteesta, hänen tavoitteensa on menneestä irtautuminen. Yhdeksässä (9) tarinassa menneeseen liittyy esimerkiksi kuvauksia monologisesta kasvatuksesta, voimakkaasta riitelystä ja nuoren vähättelystä. Tarinan nuori ei ole menestynyt myöskään perheen ulkopuolisessa lähiympäristössä. Hän tuntee tarvitsevansa uuden alun itsensä kokoamiseen. Hän haluaa oppia luottamaan omaan pärjäämiseensä. Aktanttimallissa vanhemmat ovat vastustajan ja vastasubjektin roolissa. Välit ovat huonot. Vanhempien käyttäytyminen estää tai hidastaa subjektin taistelua kohti omanarvontuntoa ja omaa elämää. Vanhemmat vastustavat nuoren tavoitteita riippumatta niiden tarkoituksesta. Vanhemmat eivät usko lapseensa, vaan arvioivat hänen joka tapauksessa epäonnistuvan. Päähenkilön tarve muutokseen on sisäinen. Silti muutoksen käynnistämiseen tarvitaan ulkopuolinen voima. Se voi olla esimerkiksi entinen poikaystävä, uusi poikaystävä, äkkiä hankittu työpaikka tai hätäisesti kirjoitettu vuokrasopimus.

Kuvio 7. Aktanttimalli 3. Ahdistavasta tilanteesta vapautuminen

Koodin 3 aktanttimalliin valitsemani tarina muistuttaa nuoren pseudomature -käyttäytymistä. (Ks. Rönkä ym. 2002, 59.) Koodien 1 ja 2 tarinoiden nuoret keskittyivät muuttamiseen, mutta koodin 3 päähenkilöillä on tarve muuttaa koko elämä. Tarinoissa kuvattiin ongelmien kasautumista, riskien tunnistamista ja pienemmän riskin valitsemista. Esimerkkitarinan päähenkilö on alaikäinen. Hän on hoivannut isän alkoholismista kärsivää perhettään. Tavoitteena on oman elämän aloittaminen. Auttajaksi ilmaantuu oma raskaus ja vauva, joka tarjoaa ulospääsyn tilanteesta. Päähenkilö valitsee

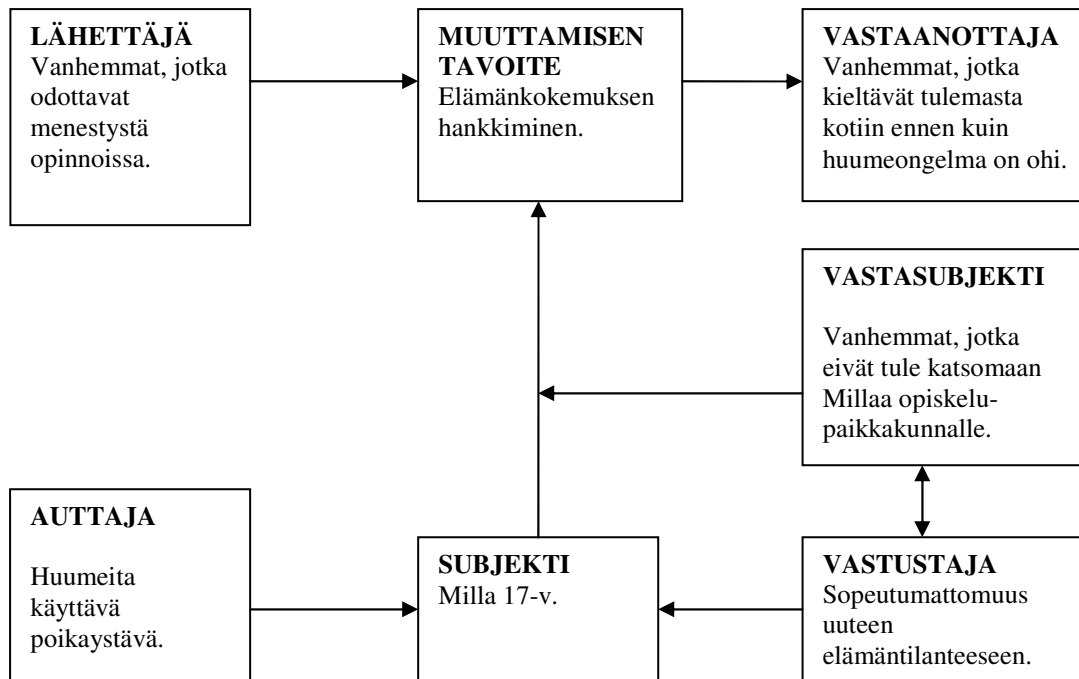
pienemmän riskin synnyttämällä lapsensa ja muuttamalla yhteen vauvan isän kanssa. Hän tuntee itsensä tarpeelliseksi, vaikka vapauttaa itsensä kotitilanteesta.

3.2.5 Koodi 4. Alistuminen ja hallinnan menettäminen

Edellisiin malleihin verrattuna neljännen koodin tarinoissa korostuu avuttomuus ja valmistautumattomuus itsenäistymistilanteeseen. Näiden viiden (5) tarinan päähenkilöt ovat aluksi aivan yksin ja osa heistä tutustuu uuteen ystäväpiiriin. Siteet kotipaikkakunnalle katkeavat ja vanhemmat osoittavat lähinnä odotuksia opinnoissa menestymistä kohtaan. Tarinoissa ei ole nuoren ja vanhemman välistä keskustelua arkiasioista, vain riitelyä. Ilmeisesti tarinoiden nuorten tavoitteet ovat jonkun muun kuin heidän itsensä asettamia ja silloin tavoite on myös hukassa. Jossain tarinoissa on piirteitä avointen kysymysten moratoriovaiheesta (Puuronen 2006, 151–152) ja osassa niistä kerrotaan vakavammin syrjäytymisestä, masentumisesta tai päihteiden ongelmakäytöstä.

Alistuneen tai hallinnan menettäneen päähenkilön tarinoissa tulee väistämättä mieleen ajatus institutionalisoituneesta elämäntilanteesta syrjäytymisestä, ehkä jopa syrjäyttämisestä (vrt. Jyrkämä 1986). Niemelä (2002) puhuu ”itsestään syrjäytymisestä”, jolla yksilön kehityshistoria on voinut pahimmassa tapauksessa alkaa. Omasta itsestään syrjäytyneet ei onnistu käyttämään omia eikä yhteisön voimavaroja elämänsä rakentamiseksi. Ihmisellä saattaa olla inhimillistä pääomaa, kuten osaamista, tietoa ja taitoa, mutta se ei pääse kehittymään tai sitä ei osata tai uskalleta hyödyntää. Vahinko on molemminpuolinen: yksilö jää vaille sosiaalista tukea, mutta myös yhteisön sosiaalinen pääoma jää vaille yksilön täysimittaista panosta. (Niemelä 2002, 80–81.)

Tavoitteiden ristiriitaisuus näkyy myös seuraavassa aktanttimallissa, jossa päähenkilö etsii elämäkokemuksia. Vaikka muutto on tapahtunut näennäisesti opiskelupaikan vuoksi, hän ei keskity lainkaan opintoihin vaan seurusteluun, johon liittyy huumeita. Vanhemmat ylläpitävät alkuperäistä tavoitetta eli opinnoissa menestymistä, mistä seuraa odotusten ristiriita. Tarinassa ei kerrota, että vanhemmat kävisivät nuoren luona tai yrittäisivät keskustella hänen arjestaan. Sen sijaan vanhemmat esiintyvät vaativina: he vaativat esimerkiksi opintojen suorittamista, mutta ennen kaikkea huumeiden käytön lopettamista. Päähenkilö on jotenkin irrallinen, myös ystäväpiiristään.

Kuvio 8. Aktanttimali 4. Alistuminen ja hallinnan menettäminen.

Päähenkilön hallinnantunnetta horjuttaa myös vanhempien normittava, mutta välinpitämätön suhtautuminen. Röngän (1992) mukaan hallinnantunne muodostuu yksilölle elämäkokemusten myötä sen perusteella, millaisia kokemuksia ja havaintoja hänellä on omista (tai yleensä ihmisten) mahdollisuuksista vaikuttaa ympäristöön ja asioiden kulkuun kotona, koulussa, työpaikalla tai politiikassa. (Rönkä 1992, 18.) Hallinnantunteensa menettäneellä nämä kokemukset eivät todennäköisesti ole olleet voimaannuttavia. Aineiston tarinoista ilmenee, että yhdeksäsluokkalaiset tunnistavat tämänkin ”hallinnantunteen menettämisen” kulttuurisen ilmiön.

3.3 Nuorten antamat merkitykset hyvälle ja huonoille vanhempisuhteille

Edellisissä luvuissa muuttamisen juonirakenteen ja siihen liittyvien roolien kuvausten yhteydessä tuli esiin joitakin näkökulmia nuorten käsityksistä hyvästä ja huonosta vanhemmuudesta. Tutkimustuloksista on kuitenkin syytä tiivistää vielä keskeisimpiä teema-analyysin tuloksia, joita esittelen luvuissa 3.3.1–3.3.3.

Teema-analyysin tekeminen. Ensimmäiseksi litteroin tekstit ja tallensin jokaisen tekstin omaksi tiedostokseen. Tallennusvaiheessa ryhmittelin tekstit niin, että Helsingissä ja Janakkalassa kirjoitetut tekstit tulivat omiin kansioihinsa. Niiden sisällä jaoin kansiot hyviä vanhempisuhteita ja huonoja vanhempisuhteita kuvaaviin teksteihin. Vielä tässä kansiossa ryhmittelin tekstit päähenkilön sukupuolen mukaan ja numeroin tekstit. Jakautumat ovat luettavissa taulukosta 1.

Toiseksi koodasin teksteissä esiintyviä mainintoja. Merkitsin aiheen koodiluetteloon (liite 3) sen ilmetessä ensimmäisen kerran. Teema-analyysi oli siis aineistolähtöistä. Pelkistin yksityiskohtaisesta koodiluettelosta muutaman laajemman teeman. Laskin mainintojen ilmenemismäärän tulostetuista, koodatuista kertomuksista. Kvantifioinnin tarkoituksena oli löytää aineistosta keskeisimmät aiheet, joihin muissa analyysivaiheissa olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota. Lukumäärillä ei muuten ollut merkitystä, sillä tarkoitus oli löytää erilaisia käsityksiä, ei mitata määrällisesti vallitsevia näkemyksiä, sillä eläytymismenetelmäaineistoa ei ole tarkoitettu tilastollisten yleistysten tekemiseen.

Asioiden luokittelu on pelkistämistä, joka vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta. (Innanen 2001, 42). Teema-analyysin yhteydessä tapahtui tätä vuoropuhelua. Aluksi olin kiinnostunut dialogisesta kasvatuksesta nuoren muuttamisen yhteydessä, mutta aineistoa lukiessani huomasin tarpeelliseksi kuvata kulttuuria, jossa kasvatusta tapahtuu. Kokosin teema-analyysin edetessä tutkimuksen teoriaosaan viitekehyyksiä teorioita, joiden teemoja olivat vanhemmuus, itsenäistymisen prosessi, nuoruuden institutionalisoituminen, individualismi, hyvinvointi ja pahoinvointi, identiteetti, ihmissuhteet, tavoitteet, tulevaisuus, menneisyys ja postmoderni aika. Niiden pohjalta hahmottelin johdantolukuun kuvion 1, malliksi itsenäistymiskäsitysten muodostumisen taustasta.

Keskeisiä teemoja nuorten teksteissä olivat 1) Nuoren ja vanhempien välisen suhteen kaksisuuntaisuus, 2) Vanhemmilta saatava rahallinen ja käytännöllinen apu, 3) Haavoittavat tekijät nuoren ja vanhempien välillä.

3.3.1 Nuoren ja vanhempien suhde on kaksisuuntainen

Nuoren vierailuminen lapsuudenkodissa erotteli hyvistä ja huonoista väleistä kertovia tarinoita. Hyvistä väleistä kertovissa tarinoissa mainitaan, kuinka usein nuori vieraillee vanhempiensa luona.

Tavallisimpia mainintoja ovat (välimatkastakin riippuen) viikonloppuisin, joka toinen viikonloppu tai kerran kuukaudessa. Huonoista suhteista kertovissa tarinoissa mainitaan erikseen, että nuori ei vieraile vanhempiensa luona. Vielä kärjistetympi ero on siinä, vierailevatko vanhemmat nuoren uudessa kodissa. Huonojen suhteiden osalta mainitaan, että vanhemmat eivät lainkaan ”viitsi” tai ”tahdo” tulla nuoren kotiin. Erityisen huonoissa suhteissa taas välit ovat katkenneet täysin. Nuorten käsityksissä ilmeisesti hyvä suhde vanhempiin tarkoittaa muutonkin jälkeen jonkinlaista spontaaniutta, kiinnostusta nuorta kohtaan. Pelkkä asiakeskeinen vuorovaikutus ei vielä ole hyvä suhde, kuten seuraavassa tekstissä: ”*Minun on vaikea olla täällä, koska välit vanhempiini ovat huonot, joten ne eivät ole käyneet luonani kuin pari kertaa ja silloinkin vierailulla on ollut jokin syy.*” (Milla, 17v, tyttö, huonot välit).

Vuorovaikutus on aina kaksisuuntaista. Nuoren omalla käyttäytymisellä on merkitystä siihen, miten vanhemmat suhtautuvat hänen muutospyrkimyksiinsä. Tarinoissa oli 22 mainintaa, joissa kuvattiin nuoren omaa aktiivisuutta vanhempiaan kohtaan. Aktiivisuudessa oli sekä vuorovaikutukseen pyrkivää että vanhempia torjuvaa aktiivisuutta. Nostan esiin neljä erilaista tapaa käsittää vuorovaikutussuhde muuton jälkeen:

- 1) Yhteinen vapaa-aika on mutkatonta muuton jälkeenkin. ”*Vapaailltoina Milla tapaa kavereitaan, urheilee, soittaa pianoa ja rentoutuu kotona omissa rauhassaan. Lomat Milla viettää perheen kanssa matkustellen.*” (Milla 17-v., tyttö, hyvät välit).
- 2) Nuori torjuu vanhempiaan. ”*En kestänyt katsoa niitä, joita äidiksi ja isäksi kutsutaan.*” (Milla 16-v., tyttö, huonot välit).
- 3) Hyvässä vanhempisuhteessa on myös riippuvuutta. ”*Joskus mun täytyy päästää irti äidistä, aloittaa kokonaan itsenäinen elämä.*” (Milla 17-v., tyttö, hyvät välit).
- 4) Itsenäistynyt, täysi-ikäinen nuori huolehtii myös muista perheenjäsenistään. ”*Vapaa-ajallaan hän menee äitinsä luokse ja auttaa häntä eri askareissa.*”(Mikko 27- v., poika, hyvät välit).

Tämän tutkimuksen aineiston tarinoissa, joissa kotona on paljon konflikteja tai nuori joutuu huolehtimaan vanhemmistaan, tilanne on toisenlainen kuin niissä joissa nuori huolehtii vain omasta jaksamisestaan. Kotoa on pakko lähteä, jotta tilanne muuttuisi ja itsenäistyminen onnistuisi. Teoreettisen selityksen tällaiselle tarinan ratkaisulle tuo esimerkiksi Freiren (1972, 21) näkemys

siitä, että muutoksen on lähdeittä sorretuista ja niistä, jotka ovat aidosti heidän rinnallaan. Muutosta toteuttaessaan sorretut palauttavat ihmisyyden sekä itselleen että sortajilleen. (Hannula 2000, 45.) Kuten aktanttimallien analyysistä kävi ilmi, nuoren rinnalla saattoi tarinoissa olla toinen nuori, usein seurustelukumppani, tai isovanhempi. Monessa tarinassa välejä korjattiin jonkin ajan kuluttua muuton jälkeen.

3.3.2 Rahallinen ja käytännöllinen apu riippuu suhteista

Rahallisen tai käytännöllisen avun saaminen tai niiden puuttuminen esiintyy 26 tekstissä. Alaikäisenä (alle 18-vuotiaana) kotoa muuttaneista nuorista kertovissa teksteissä kahdeksassa (8) vanhemmat tukivat lastaan taloudellisesti ja kahdeksan (8) tuli itsenäisesti toimeen. Täysi-ikäisenä kotoa muuttaneista kertovissa teksteissä kolmen (3) nuoren vanhemmat tukivat lastaan taloudellisesti ja seitsemän (7) tuli itsenäisesti toimeen. Kuudessa tekstissä ei mainittu täsmällisesti rahallista tukea. Ne ovat teksteinä enemmän tunne- kuin käytännöllisväritteisiä.

Alaikäisistä kotoa muuttajista kertovissa tarinoissa vanhempien antamaa rahallista apua kuvataan siten, että vanhemmat maksavat vuokran tai osallistuvat pienellä summalla kuukausittain. Ilman vanhempien rahallista apua selviytymistä perustellaan esimerkiksi sillä, että nuori saa itse hankittua tarvitsemansa varat, tai että hän ei ota vanhemmiltaan rahaa vastaan. Aivan mutkatonta rahaliikenne nuoren ja vanhempien välillä ei ole. Samoin kuin Suutarin (2002) aineistossa, tässäkin aineistossa mainintoihin rahasta liittyy kuvauksia riitelemisestä tai huonosta omatunnosta vanhemman rahojen ottamisesta. Röngän (1992) mukaan Hurrelmann (1989) toteaa, että auttaessaan läheiset saattavat kontrolloida, säädellä ja rajoittaa yksilöiden elämää liikaa, mikä vahvistaa riippuvuutta muista ihmisistä ja leimaa ihmisen epäonnistuneeksi ratkaisemaan itse omia ongelmiaan. (Rönkä 1992, 13.) Nämä syyt löytyivät myös aineistosta. ”*Kaikki alkoi siitä kun Mikon vanhemmat valittivat hänelle sähkö- vesi- ja kännykkälaskujen suuruudesta. He uhkasivat maksattaa laskut hänen tililtään, koska Mikko lotrasi vettä aina suihkussa, jätti valot päälle ja puhui koko ajan puhelimeen. Nyt kun hän tosiaan muutti pois kotoa ja maksoi itse omat laskunsa, niin hän todisti sillä jotain vanhemmilleen. Itsenäistyä voi nuorenaakin.*” (Mikko 16v, poika, huonot välit).

Modaalisia täytymisen ilmauksia löytyi sekä nuorten että vanhempien toiminnassa. Vanhemmat esimerkiksi rahoittavat nuoren asumista vastahakoisesti, mutta alaikäisen nuoren toimeentulosta on vastuu myös vanhemmilla. ”*Vanhempani kyllä suostuvat maksamaan vuokrani yms mutta eivät silti*

ole varmoja muutostani. Tästä asiasta on myös tapeltu, jota en yleensä vanhempieni kanssa tee.” (Milla 16v, tyttö). Täytyminen mainitaan vielä useammin nuoren kohdalla: päähenkilön on esimerkiksi käytävä töissä, säästettävä, tai pyydettyä rahallista apua. *”Rahatilanne mulla on ihan suht vakaa. Mut joskus kuitenkin tulee niitä hetkiä, että rahat on loppu ja mistään ei saa hommia. Silloin mun on pakko soittaa äidille ja pyytää paria kymmentä euroa, että saisin edes ruokaa. Äiti kyllä auttaa mua, mut silti musta tuntuu kurjalta kun joudun käyttään sen rahoja.* (Milla 17 v, tyttö, hyvät välit).

Täysi-ikäisistä kotoa muuttajista kertovissa tarinoissa ne kolme tarinaa, joissa päähenkilö saa vanhemmiltaan rahaa, kertovat tilanteesta, jossa hyvin nuorella ja vanhemmilla on hyvin mutkaton suhde. Suhteeseen liittyy myös remonttiapua ja nuoren säännöllistä vierailua vanhempien luona. Niissä tarinoissa, joissa täysi-ikäinen nuori ei saa vanhemmiltaan rahallista avustusta, ei välttämättä ole mitään dramaattista. Rahaliikenne vain ei enää kuulu asiaan. Toisaalta juuri näissä tarinoissa kerrotaan niukasta toimeentulosta.

Tarinoiden joukossa oli kaksi muista poikkeavaa näkökulmaa nuoren ja vanhempien väliseen keskusteluun taloudenpidosta. Ne kertovat itsenäistyneistä pojista, joilla on ollut omalaatuinen tapa hankkia rahaa. Toisessa tarinassa nuori oli varastanut isältään rahaa, mistä aiheutui riitaa. Toisessa riitaa aiheutti pojan pokerinpelaaminen. Eläytymismenetelmän käyttämisen ideana on juuri poikkeavien tarinoiden ja sävyjen löytäminen (ks. Eskola 1998), joten esittelen nämä molemmat tarinat. Tarinoissa tulee esiin ensinnäkin vanhempien tyytymättömyys lapsensa rahankäyttöä kohtaan, mutta myös nuoren riskikäyttäytymiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen viittaavia elementtejä.

”...Mikon äiti yrittää yhä kommunikoida Mikon kanssa, mutta isä ei näytä enää haluavan olla tekemisissä poikansa kanssa, koska Mikko oli varastanut isältään 200 euroa asumiseensa. Kun Mikko valmistui keväällä ammattikoulusta ja sai töitä autokorjaamosta, Mikolla oli paha olo vanhempiensa suhteen ja palkan saatuaan lähetti kirjeessä 200 euroa isälleen. Mikko sai pian soiton isältään äidin sijaan ja kutsui poikansa jouluksi kotiin viettämään heille perinteistä joulua.” (Mikko 18v, poika, huonot välit).

”Mikko on 22-vuotias helsinkiläisnuori. Viime aikoina hänen suhteet vanhempiinsa ovat olleet huonot. Syinä ovat olleet Mikon rahapeliongelmat ja huono koulumenestys. Mikko on pokeriammattilainen, mutta vanhempiensa mielestä hän häviää enemmän mitä voittaa.... Mikon vanhemmilla on ollut elämänsä aikana lukuisia rahapulia.. Vaikka Mikko on tukenut vanhempiaan

taloudellisesti, heidän suhteensa ovat edelleen heikot. Mikko hankkii leivän pöytänsä pelaamalla pokeria....” (Mikko 22v, poika, huonot välit).

Yhdeksäsluokkalaisten käsitykset itsenäistyneen nuoren rahallisesta pärjäämisestä vaihtelivat hyvin niukasta toimeentulosta siihen, että nuori ”laittaa kuukausittain rahaa sivuun ja matkustelee”, tai voittaa pokerissa suuria summia. Muutamassa tarinassa mainittiin opintotuen suuruus tai asunnon vuokran hinta. Nämä maininnat vastasivat kirjoittamisajankohdan ajanmukaista hintatasoa ja osoittivat, että kirjoittajilla on oma käsitys opiskelijan taloudenhoidosta. Useissa tarinoissa mainittiin erilaisia rahasummia, kuten summia, joita isä laittaa tilille kuukausittain tai satunnaista avustusta, jota vanhemmat antavat. Huomattavan monessa tarinassa mainittiin, että päähenkilö työskentelee opiskelun ohessa toimeentulonsa vuoksi. Näissä tarinoissa haluttiin antaa mielikuva itsenäisesti pärjäävästä päähenkilöstä. *”Mikon elämä on rankkaa, mutta ei se häiritse häntä. Ilman vanhempiensa tukea Mikosta tulee sitkeä eikä hän anna periksi vaikka välillä tuleekin vaikeita aikoja.” (Mikko 19v, poika, huonot välit).*

3.3.3 Vanhempien käyttäytyminen voi olla haavoittavaa

Tarinoista erottui kuusi erilaista merkitystä tai selitystä sille, miksi suhde vanhempiin koettiin haavoittavana muuton tapahtuma-aikaan. Osa syistä liittyi vanhempien keskinäiseen suhteeseen tai vanhempien omaan hyvinvointiin, osa puolestaan nuoren ja vanhempien väliseen suhteeseen, jossa nuori koki, että häntä ei huomioida oikealla tavalla.

1) Vanhempien keskinäinen riiteleminen

”...Millan elämä ei ole koskaan ollut mitään ruusuilla tanssimista. Hänen muutto johtui siitä kun hän ei millään jaksanut enää sitä kun hänen vanhempansa riitelivät jatkuvasti. Hän sai siitä myös osansa. Nykyään Millalla menee hyvin koulussa....” (Milla 17-v., tyttö, huonot välit)

2) Nuoren ja vanhempien välinen riiteleminen

Mikolta puuttui halu elää. Mikko oli vain riidellyt vanhempiensa kanssa nuoruudessaan ja Mikkoa ärsytti, kun vanhemmat tulivat harva se päivä väkisin ängeten Mikon vaatimattomaan majaan. Mikko ajatteli, että hänen tarinansa loppuisi lähiaikoina....” (Mikko 20-v., poika, huonot välit)

3) Vanhempien ivallinen suhtautuminen nuoreen

”Ainut asia mikä on huonosti, niin se, että äiti on aivan varma etten mä pärjää omillani. Se soittaa koko ajan ja kysyy kaikkee tosi ilkeellä äänellä. Esim. Milla, joko sun rahat on loppu? Milloin aiot tulla häntä koipien välissä takaisin? Kaikesta heijastaa se, että se haluaa mun epäonnistuvan. Aivan kuin tää olis joku koe mulle. Se ei ymmärrä, että mä en enää ikinä aio asua kotona. Mulla on oma polku elämässä ja sille se ei mahda mitään. (Milla 16-v., tyttö, huonot välit)

4) Epäluottamus nuoren pärjäämiseen

”Sitten kun ehdotin muuttoa omaan kotiin ja itsenäistymistä, he olivat huolestuneita ja samalla hieman raivostuneita. ”Sinä et pärjää omassa asunnossa kun olet tuollainen”, he sanoivat.” (Milla 17-v., tyttö, huonot välit)

5) Vanhempien oman elämänhallinnan horjuminen

”Millan nuoruus ei ollut helppo, sillä hän tuli köyhästä perheestä, jossa isä oli alkoholisti. Hänen veljensä teki teini-ikässä itsemurhan ja äiti kärsi bulimiasta. Milla koitti pitää kaikista huolta ja hänen peruskoulunsa opiskelut kärsivät. Nyt hänen äitinsä voi hyvin ja Milla on saanut omat asiansa kuntoon. Tosin Millan isä on samassa pisteessä kuin ennenkin.” (Milla 20-v., tyttö, huonot välit)

6) Vanhempien välinpitämättömyys

No nyt sitä ollaankin sitten 18. Eli aikuinen. Mulla ei oo oikein jäänyt mitään näist kahest vuodesta käteen. Muuta kun että oon ollut sairaalassa ja psykiatrisella osastolla. Kun on tullut toilailtua kännis. Vedetty lääkkeitä ja viinaa et menis sekaisin. Hirveät arvet käsissä... Puukkoon liian helposti tulee tartuttua, kun ahdistaa elämä...Porukoista ei ole kuulunut mitään. Ei niitä kiinnosta, ei ne välitä... Parempi niin. (Milla 16-v, tyttö, huonot välit)

Vanhempisuhteen haavoittavilla tekijöillä oli selvä yhteys kuvauksiin nuorten pahoinvoinnista yleensä. Vastauksissa on yhtäläisyyksiä Isokorven (2006) näkemykseen riitelemisestä, jossa ei kunnioiteta toista osapuolta. Myös monologisen kasvatuksen piirteitä (Värri 2004) löytyy haavoittaviin tekijöihin luokiteltavista maininnoista. Teksteistä on tulkittavissa myös Laissez-faire -kasvatusta (Hurme 2003, 154) ja objektiivovaa kasvatusta (Värri 2004, Freire.)

4 NUORET HUOMIOIVAT ERILAISIA TILANTEITA JA OLOSUHTEITA

4.1 Nuorten eläytymistarinat toistavat ja avartavat stereotyyppioita

Rajatun episodin kuvaaminen. Eläytymismenetelmän avulla kootun aineiston työstäminen teoreettisesti kiinnostavaan muotoon vaatii tiivistämistä ja luokittelua. Analyysin tarkoitus oli kasvattaa informaatioarvoa tekemällä hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 1998, 137.) Pysin tähän *tyypillisen juonirakenteen* ja tarinoiden henkilöiden erilaisten *toimijaroolien* kuvauksen avulla. Eskolan ja Suorannan (1998, 116–117) mukaan eläytymismenetelmätutkimuksella ei niinkään löydetä yleistettävää tietoa, vaan koetellaan itsestään selvänä pidettyjä käsityksiä ja myös sitä, mitä ihmiset tietävät asioista. Eskolan ja Suorannan (1998, 116) mukaan eläytymismenetelmän avulla on ”mahdollista kerätä rajatun tapahtuman tai episodin kulttuurisia merkityksiä.” Mielestäni tämä tutkimus rajasi lapsuudenkodista muuton episodin niin, että institutionalisoituneen nuoruuden kuvausten lisäksi kirjoittajat toivat esiin käsityksiään monista mahdollisista tilanteista, joihin lapsuudenkodista muuttaminen johtaa.

Käsitysten yhteys arkeen ja tulevaisuuskuviin. Aineiston perusteella nuoret näyttävät tietävän paljon siitä, millaisia konkreettisia arkiasioita liittyy yksin asumiseen. Myös hyvin ruusuisia ajatuksia esiintyi, esimerkiksi rahan riittävydestä tai seurustelun kestävyydestä, mutta toisissa tarinoissa nostettiin esiin epätoivoisia tapahtumasarjoja.

Stereotyyppien ilmeneminen osoitti, että nuoret tuntevat hyvin institutionalisoituneen nuoruusvaiheen elämänsä. Nuoret myös kuvasivat joitakin tulevaisuusvisioita päähenkilöidensä elämässä. Omassa tutkimuksessaan Mikkonen (2000) tyypitteli nuorten visioissa kuvattuja tulevaisuuden ihmisiä seitsemän eri ulottuvuuden kautta, joita olivat perhe ja sosiaaliset suhteet, vapaa-aika ja harrastukset, työ ja koulutus, asuinympäristö, keskeiset asiat elämässä, suhtautuminen elämään ja motto. (Mikkonen 2000, 143.) Myös tämän tutkimuksen tarinoissa kirjoittajat asettivat päähenkilöiden tulevaisuuteen suunnitelmia esimerkiksi perheen perustamisesta, vapaa-ajan käyttämisestä ja harrastuksista. Vielä useammin he sijoittivat päähenkilöiden tulevaisuuteen työtä ja koulutusta koskevia suunnitelmia ja muutamia mainintoja liittyi asuinympäristöön tai elämän keskeisten asioiden kuvaamiseen. Neljänneksessä tarinoista mainittiin päähenkilön tapa hoitaa ihmissuhteita netissä enemmän kuin reaali maailmassa, mikä kertoo, että virtuaalinen yhteisöllisyys

on tullut nuorten käsityksissä arkipäiväiseksi. Kirjoittajat tunnistivat tässä riskejä. Kaikissa tarinoissa, joissa ihmissuhteet olivat verkon varassa, päähenkilö koki yksinäisyyttä ja puutteita elämänhallinnassaan. Aikuisilla on tapana vetää johtopäätös näiden asioiden välille, mutta tässä aineistossa myös nuoret tulkitsevat riskiksi sen, että nuorella on kavereita vain netissä.

Stereotypioita ja myyttisiä piirteitä. Se kehystarina, jossa mainittiin nuoren ja vanhempien suhteiden olevan hyvät, toisti enemmän stereotypioita ja institutionalisoituneen nuoruuden piirteitä. Kehystarina, jossa suhteet ovat huonot, tuotti paljon enemmän variaatioita siihen, miten subjekti toimii muuttotilanteessa. Ehkä huono vanhempisuhte oletuksena poisti käsityksen vanhemman ”maailmasuhteen kantajana” antamasta turvasta (vrt. Värri 2004) ja pakotti kirjoittajan kertomaan päähenkilön valinnoista juurettomampana kuin niissä tarinoissa, joissa suhde vanhempiin koettiin hyväksi.

Tarinoissa oli stereotypioita, mutta myös erikoisia tarinoita, joissa päähenkilön toimintaa ohjasivat muista poikkeavat tekijät. Tämän tutkimuksen kirjoittajista pojat valitsivat useammin institutionalisoitunutta nuoruutta kuvaavan stereotyyppisen ratkaisun, jossa kuvattiin kouluvalintoja. Tyttöjen teksteissä stereotyyppisyys muistutti enemmänkin kulttuurisista tarinoista tuttua stereotyyppisyyttä, kuvaten ihanteellisia ihmissuhteita tai todella riskejä aiheuttavia ihmissuhteita. Myyttisiä piirteitä omaavia tarinoita löytyi mm. huumeporukoihin joutuneista nuorista. Näissä tarinoissa päähenkilö eteni joutumalla perinteisten päihdevalistustarinoiden tapaan huonoon seuraan eikä päässyt siitä eroon. Toisaalta myös tyttöjen seurustelua ja yhteisen kodin perustamista kuvaavissa tarinoissa oli kaunista myyttisyyttä: poikaystävä oli kannustava ja ymmärtäväinen, asunto merinäköalalla oli uskomattoman halpa ja vuokraemäntä osoittautui lempeäksi harmaahapsiseksi rouvaksi.

Olosuhteet määräävät tarinan kulkua. Eläytymismenetelmä pelkistää kirjoittajan ilmaiset käsitykset niihin olosuhteisiin ja siihen mielikuvaan, jonka kirjoittaja lukijalle antaa, tiedostaen tai tiedostamattaan. Tarinat tuottivat erilaisia mahdollisuuksia erilaisille henkilöille, joilla on erilaiset arvot ja tavoitteet, mikä on kulttuurisesti kiinnostavaa. Mainitsen esimerkkeinä seuraavat päähenkilöt: rahaa isältään varastanut opiskelijapoika, opiskeleva seurakuntanuori tyttö, masentunut opiskeleva poika, netissä elävä poika, insinööriksi tavoitteellisesti opiskeleva poika, raskaana oleva 17-vuotias tyttö, pokeriammatilainen poika, ensimmäistä lastaan tyttöystävänsä kanssa odottava 20-vuotias poika. Kirjoittajan omista käsityksistä jää paljon kertomatta, mutta silti hän tuottaa mielestään kulttuurisesti uskottavan tarinan. Eläytymismenetelmän ei ole tarkoituskaan tuottaa faktoja, vaan merkkejä ja vihjeitä, jotka ruokkivat tutkijan tieteellistä mielikuvitusta (Eskola &

Suoranta 1998, 116–117). Tiedon kokoaminen yhtenäiseksi esitykseksi olisi tosin ollut hankalaa ilman asetelmaan soveltuvia analyysimenetelmiä. Esimerkiksi toimijoiden rooleja ja suhteita olisi toki voinut eritellä myös tavanomaisemman teema-analyysin avulla, mutta silloin toimijoiden väliset jännitteet eivät olisi välttämättä tulleet yhtä selvästi esiin kuin piirtämällä ne aktanttimaliin.

Tulkintani on, että nuoret käsittävät parhaan muuttohetken olevan silloin kun nuori itse tuntee olevansa valmis muuttamaan, riippumatta iästä. Kuitenkin irti päästämisen koodi tarinoissa kertoo kulttuurisesta käsityksestä, että kotoa on muutettava ennen kuin tulee ”liian vanhaksi” asumaan kotona. Näissä tarinoissa oli taustalla sisäinen tunne siitä, että täytyy muuttaa. Sen sijaan tarinoissa, joissa nuori lähti hyvin nuorena tai ennen kuin koki olevansa valmis, muuton syy oli nuoren itsensä ulkopuolella, perheen olosuhteissa tai koulutusjärjestelmässä. Mielestäni tässä on tulkittavissa käsitys individualistisesta valinnan vapaudesta oman muuttohetken valinnassa. Institutionalisoitunut muuttamisen hoputtamisen käsitys ahdisti päähenkilöitä samoin kuin kodin monologisen kasvatuksen vaikutukset tai ahdistavat elämänolosuhteet.

4.2 Tyttöjen ja poikien kirjoittamat tarinat

Tässä tutkimuksessa kirjoittajilla oli taustamuuttujina paikkakunta ja sukupuoli. Paikkakunnan suhteen teksteissä ei ollut mainittavia eroja. Janakkalan teksteissä esiintyi enemmän epäröintiä kaupunkiin muuttamisen suhteen opiskelupaikan valinnan yhteydessä. Silti kummassakin ryhmässä kerrottiin nuoren muutosta satojen kilometrien päähän kotoa. Helsingin tarinoissa muutto tapahtui useammin maalta Helsinkiin päin. Sukupuolten välisenä erona tämän tutkimuksen tarinoissa näkyy poikien tapa käsittää asioita suhteellisina. Pojat kirjoittivat käytännöllisistä asioista ja konkreettisista toiminnoista muuton jälkeen. Tosin he kirjoittivat myös esimerkiksi masennuksesta, mutta näissäkin teksteissä asioita käsiteltiin toisaalta – ja toisaalta. Tässä aineistossa tyttöjen teksteissä korostui tunneilmaisuus ja ihmissuhteiden käsittely. Tarinan päähenkilön elämä on joko aivan ihanaa tai todella kauheaa. Myös kulttuurisesti tunnistettavimmat syrjäytymistarinat (alkoholi, huumeet ja itsemurha) löytyivät tyttöjen kirjoituksista.

Innasen (2001) tutkimuksessa oli selviä eroja tyttöjen ja poikien tavoissa kirjoittaa vanhemmistaan. Poikien aineissa hahmoteltiin naisen ja miehen roolia niin, että miehen rooli erottui selvästi. Innanen tulkitsi tämän johtuvan nuoren kirjoittajan omasta sukupuoliroolin etsimisen vaiheesta.

Tytöt kirjoittivat perheistään enemmänkin perheenjäsenten välisten suhteiden näkökulmasta ja ihmissuhdeympäristöön kuuluivat myös sisarukset. (Innanen 2001, 134. Tämänkin tutkimuksen aineistossa tyttöjen teksteissä oli huomattavasti enemmän perhesuhteiden käsittelyä ja niihin liittyviä tunteita kuin poikien teksteissä. Poikien tarinat sen sijaan keskittyivät enemmän yksilöön itseensä.

Innasen (2001) tutkimuksessa tytöt kirjoittivat äiti-aineensa kaaren muotoon, joka ulottuu lapsuudesta nykyisyyteen, harmoniasta riitaisan jakson läpi harmoniaan. Samalla pohditaan omaa kasvua ja kehittymistä. Pojat kirjoittivat isä-aineissa yhdestä tapahtumasta. (Innanen 2001, 135.) Myös tässä tutkimuksessa tyttöjen teksteissä ilmeni kaaren muotoa, tosin ei varhaislapsuudesta alkaen, vaan siitä alkaen kun tarinan päähenkilö ottaa puheeksi ajatuksensa kotoa muuttamisesta. Juonirakenteena harmonia-riita-harmonia löytyi sekä tyttöjen että poikien teksteistä, tosin myös koko tarinan läpi jatkuvia harmoniarakenteita löytyi niistä tarinoista, joissa suhde vanhempiin oli hyvä. Toisaalta löytyi myös läpi tarinan riitaisia kaaria, joissa muutto ei juurikaan vaikuttanut huonoon suhteeseen.

Konfliktien kuvaaminen on tarinoissa keskeinen osa olosuhteiden kuvaamista. Isokorven (2006) mukaan yksilön suhtautumisessa ristiriitatilanteeseen voi näkyä joko vetäytymistä tai taistelemista (Isokorpi 2006, 134–145). Sekä tyttöjen että poikien käsityksissä ilmeni kumpaakin. Niissä tarinoissa, joissa suhde vanhempiin kuvattiin huonoksi, taistelemisesta kertoivat tunnetilaltaan uhmakkaat vapautumiseen pyrkivät tarinat. Sen sijaan alistuneista ja hallinnan menettäneistä nuorista kertovat tarinat kuvaavat nuorten käsityksiä ristiriidasta vetäytymisestä, joka johtaa masennukseen tai riskikäyttäytymiseen. Jonkinlaista taistelutahtoa on sekä tyttöjen että poikien tarinoissa, joissa kotoa itsenäistyminen vaati irrottautumista mukavasta ympäristöstä ja perheestä. Niissä mukavuudenhalu oli vastustettava osapuoli, eivät vanhemmat. Käytännöllisväritteisissä tarinoissa mitään konfliktia tai ristiriitaa ei juuri ollutkaan.

4.3 Muuton onnistumisen määrittää hyvinvointi tai pahoinvointi

Nuorten tarinoissa hyvinvointi määrittä sitä, oliko muutto onnistunut vai ei. Hyvinvointi on muutakin kuin terveyttä. Allardtin (1980) mukaan se kattaa myös elintason, yhteisyyden ja sosiaalisen identiteetin. (Allardt 1980.) Tarinat, joissa päähenkilö näytti voivan hyvin, kuvasivat

käytännön arkea, jossa asiat sujuivat kohtuullisen mukavasti. Parissa tarinassa mainittiin, että päähenkilö on terve. ”*Millalla on terveet elämäntavat ja hän elää onnellista elämää.*” (Milla 20-v., tyttö, hyvät välit). Hyvinvoivalla päähenkilöllä oli mielekästä tekemistä ja hän oli ahkera. ”*Mä kävin lukiota ja olin töissä lähikaupassa ja mulla oli kaikki hyvin. Viikot mä olin ahkera ja viikonloppuna sain levätä ja pitää hauskaa.*” (Milla 16-v., tyttö, huonot välit). Hyvinvoivien päähenkilöiden ihmissuhteissa ei ollut isoja mutkia, päähenkilöllä oli ystäviä ja rahaa oli riittävästi. ”*Tällä hetkellä Milla on omassa kodissaan, hän tekee ruokaa itselleen. Hänellä on asiat hyvässä jamassa ja rahasta ei ole pulaa, sillä hän käy töissä ja isä laittaa tilille joka kuukausi pienen summan. Opinnot sujuvat kohtalaisen hyvin ja ystäviäkin hän on saanut. Itse asiassa eräs Jaakko on osoittanut hieman lähempää tuttavuutta ja Milla odottaa innolla mitä tuleman pitää. Hän pitää elämästään ja mielestään valitsi oikein. Milla ei muuttaisi mitään, hän on onnellinen näin.*” (Milla 16-v., tyttö, hyvät välit).

Hyvinvointi ei ole tarinoissa pelkästään itsestään olemassa oleva asiointila, vaan päähenkilö on nähnyt vaivaa sen eteen. ”*Hänellä menee suhteellisen hyvin ottaen huomioon, että hän on nuori ja elää omillaan. Ehkä hänelle on käynyt silti tuuria, kun poikaystävä on tukena ja hän käy kokopäivätyössä ja isovanhemmat myös tukevat. Milla ei kuitenkaan ole kaikkea saanut tarjottimella, sillä hän on käynyt itse töissä ja pistänyt paljon peliin.*” (Milla 19-v., tyttö, huonot välit).

Nuorten käsitysten mukaan hyvinvoiva päähenkilö viettää vapaa-aikaansa urheilemalla, katsomalla televisiota, pelaamalla ja viettämällä aikaa ystäviensä kanssa. ”*Vapaa-ajallaan hän juo kokista, pelaa css wowittaa ja on kavereiden kanssa.*” (Mikko 20-v., poika, hyvät välit). Tarinoissa ei ollut tyypillistä se, että päähenkilön kerrottaisiin viettävän vapaa-aikaa lapsuudenperheen kanssa muuten kuin vieraillemalla säännöllisin väliajoin. Osassa hyvinvoivista nuorista kertovista tarinoista vapaa-aikaa ei juuri mainittu, vaan kerrottiin enemmän opiskelun ja työn käytännöllisestä yhteensovittamisesta.

Viime aikoina yhteiskunnallisessa keskustelussa nuorten hyvin- ja pahoinvoinnista on ollut esillä polarisaatioilmiö. Hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin katsotaan jakautuvan epätasaisesti, ääripäihin. Suuri osa kansalaisista voi erilaisten mittarien mukaan hyvin, mutta huono-osaisuus kasautuu samoille ihmisille. (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008). Nuoret näyttävät sisäistäneen tämän polarisaatioajattelun omiin käsityksiinsä. Aineiston tarinoissa oli hyvinvoivia päähenkilöitä, mutta huonommin voivien päähenkilöiden elämä oli menossa todella huonoon suuntaan. Taulukossa 4 kuvataan tarinoissa esiintyviä riskitekijöitä tai huolenaiheita.

Taulukko 4. Hyvinvoinnin riskitekijät ja huolenaiheet mainintoina tarinoissa

Huolenaihe	Mainintojen lukumäärä tarinoissa
Oma päihteiden ongelmakäyttö	2
Masennus	5
Itsemurha-ajatukset	3
Tekee itsemurhan	2
Yksinäisyys (ihmissuhteita vain netissä)	6 (2)
Teiniraskaus	2
Vakavat ongelmat lapsuudenperheessä	6
Mainintoja huolenaiheista yhteensä	26 kertaa

Ongelmallista päihteidenkäyttöä esiintyi kahdessa tarinassa, joissa päähenkilö suorastaan pyrki olemaan sekaisin. Masennustarinoita oli monta ja niissä oli tunnistettu masennuksen vaihteellisuutta ja pitkäkestoisuutta. Itsemurhaa käsiteltiin kolmessa tarinassa. Itsemurha-ajatuksia oli yhdessä tarinassa ja kaksi tarinaa myös päättyi itsemurhaan. Yksinäisyys oli myös yleinen teema, joka yhdistettiin pahoinvointiin. Joillakin yksinäisillä päähenkilöillä oli ihmissuhteita pelkästään netin välityksellä, mitä ei pidetty riittävänä. Kirjoittajat tunnistivat riskiksi senkin tilanteen, että osa nuorista siirtyy kohti aikuisuutta suuremmin askelin kuin heidän kehitystasonsa kannalta olisi tasapainoista. Näitä tarinoita löytyi aineistosta vain tytöistä kertovissa tarinoissa. Niihin liitettiin liian varhaisen elämänmuutoksen avulla myös toivoa ulospääsystä hankalasta kotitilanteesta (vrt. kuvio 4, koodi 3). Nuoren tytön ratkaisuja oli siis perusteltu, kuten seuraavassa esimerkissä.

”Millan nuoruus ei ollut helppo, sillä hän tuli köyhästä perheestä, jossa isä oli alkoholisti. Hänen veljensä teki teini-iässä itsemurhan ja äiti kärsi bulimiasta. Milla koitti pitää kaikista huolta ja hänen peruskoulunsa opiskelut kärsivät. Nyt hänen äitinsä voi hyvin ja Milla on saanut omat asiansa kuntoon. Tosin Millan isä on samassa pisteessä kuin ennenkin.” (Milla 17v, tyttö)

Nuorten tarinoissaan tunnistama pahoinvointi osoittaa, että nuorten käsityksissä on keskeisinä samoja huolta aiheuttavia asioita kuin tutkimustuloksissa. Nuorten elinoloindikaattorien mukaan 15–19-vuotiaista nuorista teki itsemurhan vuosina 2001–2003 vuosittain n. 40 ja ikäryhmässä 20–24-vuotiaat itsemurhia tehtiin n. 80 vuosittain. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, viitattu 22.3.2007). Huurre ja Aro (2007) kertovat pitkäaikaisen seurantatutkimuksen perusteella, että monet mielenterveysongelmat yleistyvät voimakkaasti myöhäisnuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Ne voivat vaikeuttaa nuoruusiän kehitystä ja siirtymävaihetta aikuisikään.

Mielenterveyden oireilulla on yhteys päihteidenkäyttöön, kouluvaikeuksiin ja heikompiin koulusuorituksiin, mikä aiheuttaa vaikeuksia koulutus- ja työmarkkinoilla. Osa nuorten psyykkisistä ongelmista heijastaa perheen ja vanhempien vaikeuksia ja pahoinvointia, kuten taloudellisia ongelmia, työttömyyttä, asumiseen liittyviä ongelmia, riittaisuutta ja vanhempien mielenterveyden häiriöitä. Suojaavina tekijöinä ongelmakehitystä vastaan voivat toimia esimerkiksi hyvät suhteet vanhempiin, sisaruksiin, kavereihin ja opettajiin, koulumenestys ja itsetunto sekä hyvät sosiaaliset taidot. (Huurre & Aro 2007.)

Stakesin Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan erityisesti tytöillä on lisääntynyt vaikea tai keskivaikea masennus. Päivittäisinä oireina ovat lisääntyneet kivut, jännittyneisyys ja väsymys. (Pietikäinen 2007, 113–118.) Gisslerin (2006) mukaan terveys- ja huono-osaisuusongelmat jakautuvat niin tytöille kuin pojillekin. Masennuksen vuoksi lääkitystä saaneiden määrä on kasvanut kummallakin sukupuolella 1990-luvun puolivälistä lähtien. Tytöt ja nuoret naiset käyttävät depressiolääkkeitä yli kaksi kertaa enemmän kuin samanikäiset pojat ja nuoret miehet. (Gissler ym. 2006, 18–41.) Tämän tutkimuksen aineistossa nuoret kertoivat väsymyksestä, jännittyneisyydestä ja stressioireista. Masennusta kuvattiin sekä tytöistä että pojista kertovissa teksteissä.

Yksinäisyys nousi tämän tutkimuksen tarinoissa esiin sellaisissa yhteyksissä, joissa päähenkilön elämänhallinta horjui. Uusitalon (2007) mukaan ajoittaiset yksinäisyyden tunteet kuuluvat ihmisyyteen. Itse valittu yksinäisyys voi olla ihmiselle hyväksi, kun taas olosuhteiden aiheuttama yksinäisyys ei anna ihmiselle mahdollisuutta sosiaalisten tarpeiden täyttämiseen ja minuuden tukemiseen. (Uusitalo 2007, 23.) Tämän tutkimuksen tarinoissa yksinäisyys ilmeni juuri kun muutto oli tapahtunut, ystävät lähteneet muualle opiskelemaan ja perhe oli kaukana. Jokisen (2005) mukaan nuoren minuuteen ja identiteettiin liittyvälle yksinäisyydelle on ominaista, ettei se kohdistu kehenkään tiettyyn henkilöön tai yleensäkään ihmissuhteisiin. Tällaista yksinäisyyttä eivät mitkään ihmissuhteet voi poistaa. (Jokinen 2005, 246, 248.) Tästä näkökulmasta yksinäisyys on myös nuoren kehitykseen kuuluva tekijä, jossa nuori tiedostaa entistä paremmin oman erillisyytensä maailmassa.

Tässä tutkimuksessa ilmeni, että nuoret käsittävät masennuksella olevan suuren riskivaikutuksen hyvinvoinnille ja koko nuoruuden elämänvaiheelle. Nuoret käsittävät myös lapsuudenperheen ongelmien heijastuvan itsenäistyneen nuoren elämään. Eräässä tarinassa varhain tapahtunut riitaisa muutto laukaisi masennuksen. *”Minusta on tullut paljon negatiivisempi ja masentuneen oloinen muuttoni jälkeen. Tuomas sanoo, että fiilikseni johtuu iästäni, mutta itse en ole samaa mieltä. Pahin murrosikäni on mennyt jo ohi, eikä minulla ole koskaan ollut näin vaikeaa.”* (Milla 16v,

tyttö, huonot välit). Toisessa tarinassa nuori tasapainoilee mielialansa kanssa pitkällä aikavälillä ja masennuksen yhteydessä puhutaan ihmissuhteista. Erittelemättä mitä vanhempien erossa on tapahtunut, se mainitaan. ”Mikko on 27 -vuotias. Isä ja äiti ovat eronneet ja Mikolla on tyttöystävä. Mikko on hyvin urheilullinen ja on töissä terveyskeskuksessa. Vapaa-ajallaan hän menee äitinsä luokse ja auttaa häntä eri askareissa. Isää hän ei ole nähnyt vuosiin. Ennen Mikko oli hyvin masentunut ja häntä ei huvittanut mikään. Hän oli huonossa kunnossa ja joutui menemään hullujenhuoneeseen. Hän tajusi, että ei voinut jatkaa samaan malliin ja paransi tapansa.” (Mikko 27-v., poika, huonot välit)

Eräs kirjoittajista tunnistaa myös masennukseen varautumisen mahdollisuuden. Päähenkilö on huolissaan voinnistaan, mutta hän uskoo kuntoutuvansa hakemalla apua ajoissa. ”Mikko on 20-vuotias ja on töissä tietokonealiikkeessä. Elämäntilanteensa vuoksi hän on hieman huolissaan. Ja jos ongelmat kasautuvat, hän luultavasti joutuu käymään lääkärillä puhumassa asioista. Lääkäri määrää hänelle jatkotoimenpiteet ja toivottavasti parin vuoden päästä Mikko on taas kunnossa ja toivottavasti saanut välinsä kuntoon vanhempiensa kanssa. Hän myöskin pystyy ottamaan asiat rennommin ja ei tee niin paljoa huolimattomuusvirheitä,, koska häntä ei ahdistakaan enää niin paljon.” (Mikko 20-v., poika, huonot välit)

Tarina pokeriammattilaisesta, jonka vanhemmat ovat huolissaan pojastaan, on uskottava suomalaisessa nykykulttuurissa. Tarinassa tuodaan esiin päähenkilön varmuus omasta menestymisestäään ja toisaalta vanhempien ja ystävien huoli. Käsityksessä oli tulkittavissa toisaalta realismia, toisaalta uskoa pokerin avulla menestymiseen, sillä kirjoittaja ei asettunut selvästi nuoren eikä vanhemman mielipiteen puolelle. ”... Mikko on pokeriammattilainen, mutta vanhempiensa mielestä hän häviää enemmän mitä voittaa. Mikko on voittorahoillaan ostanut oman asunnon Eirasta ja urheiluauton. Mikon vanhemmilla on ollut elämänsä aikana lukuisia rahapulua. Vaikka Mikko on tukenut vanhempiaan taloudellisesti, heidän suhteensa ovat edelleen heikot. Mikko hankkii leivän pöytänsä pelaamalla pokeria. Hänen ystävät ovat kehoittaneet häntä hankkimaan kunnan työn. Hän on harkinnut opiskelua kauppakorkeakoulussa, mutta ammattikoulun jälkeen hänen pokerivoitot ovat olleet niin suuret, että hän on lopettanut opiskelut siihen paikkaan ja alkanut pelaamaan ammatikseen pokeria.” (Mikko 22-v., poika, huonot välit).

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Taloustutkimuksen tutkimuksen (2007) mukaan lähes kaksi kolmasosaa suomalaisista pitää rahapelien pelaamista vakavana ongelmana Suomessa ja yli puolet arvioi, että pelaamisongelmat ovat lisääntyneet viime vuosina selvästi. Itse oman pelaamisensa ongelmallisena näkee noin 38 000 suomalaista ja arviolta 65 000 suomalaista kuuluu peliongelmaisten riskiryhmään. (Taloustutkimus Oy ja STM 2007.)

Johtopäätöksenä on, että nuoret käsittävät hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin määrittävän sitä, onko omaan asuntoon muuttaminen onnistunut ratkaisu vai ei.

4.4 Kotoa muuttaminen on moniulotteinen tapahtumasarja

Nuoren henkilökohtaiset käsitykset itsenäistymisestä ovat ainutkertaisia, aikaan ja paikkaan sidottuja. Ne myös muuttuvat nopeastikin ajan kuluessa. Siksi tämän tutkimuksen asetelma oli monimutkainen. Vaikka ilmiö on rajattu, sen teoreettinen tausta on laaja-alainen, koska käsitysten tutkimisessa on kyse kulttuurisista ilmiöistä. Viitekehyksessä on yhteiskunnallinen, yksilönkehityksellinen sekä nuoren ja vanhemman vuorovaikutusta erotteleva taso. Asetelman olisi ehkä voinut pelkistää nuoren kehityksen ja vanhempien käyttäytymisen välille, mutta kulttuuriset vaikutteet ovat niin merkittäviä käsitysten syntymiselle, että niitä oli mielestäni käsiteltävä teoriaosuudessa. Institutionalisoitunut nuoruus on käsitysten muodostumisessa ilmeinen vaikuttaja. Lehtisen ja Kuusisen (2001, 122) mukaan myös Vygotskyn keskeinen sanoma oli, että yksilön psyykkisen kehityksen ymmärtämisen edellytys oli ymmärtää historiallista ja sosiaalista ympäristöä, jossa hän elää.

Johtopäätöksenä on, että yhdeksäsluokkalaisten käsitysten mukaan nuoret lähtevät lapsuudenkodeistaan hyvin vaihtelevilla valmiuksilla. Vanhempien antama tuki muuton jälkeen on myös hyvin vaihtelevaa. Useimmat kirjoittajat arvioivat nuorten tarvitsevan vanhempiensa tukea vielä kotoa muuttamisensa jälkeen, ainakin alkuvaiheessa. Tuen tarve näkyi myös tarinoiden tavoitteiden asettelussa. Tutkijana oli haasteellista huomata myös tarinan päähenkilöiden kulttuurisesti ei-toivotut tavoitteet. Osa päähenkilöistä pyrki tarkoituksellisesti ja harkitusti ulos institutionalisoituneesta elämäntilanteesta, kulttuurisesti ei-toivottuihin suuntiin kuten ”olemaan sekaisin”. Suurimmalla osalla päähenkilöistä oli kulttuurisesti arvioiden positiivisia ja harkitsevia tavoitteita. Hoikkalan ja Roosin (2000) mukaan harkitsevuus merkitsee tietoisuutta tavoitteistaan, vahvuutta elää tavoitteidensa mukaisesti, kykyä muotoilla niitä, mutta myös kykyä soveltaa dynaamisesti tavoitteita elämäntilanteiden antamisen mahdollisuuksien rajoissa. (Hoikkala & Roos 2000, 22.) Nuorten käsityksissä harkitsevuus ja tavoitteellisuus liitettiin hyvin sujuneeseen kotoa itsenäistymiseen. Ajelehtiva ote omaan elämään sen sijaan on tämän tutkimuksen nuorten käsityksissä kaukana sekä tavoitteellisuudesta että harkitsevuudesta.

Tutkimusta tehdessäni tutustuin moniin tieteenperinteisiin ja päädyin yhdistelemään kasvatustieteellistä ja sosiaalipsykologista tutkimusta nuorisotutkimukseen, vanhemmuuden tutkimukseen ja semiotikkaan. Sosiaalisen konstruktionismin perinteen mukaisesti annoin aineiston tekstien suunnata viitekehystäni muodostamista. Näistä eri näkökulmista löytyisi lukuisia uusia tutkimuskysymyksiä tarkentamaan tämän tutkimuksen viitekehystä ja tuloksia. Tämän tutkimuksen asetelman jatkoksi nostan muutaman vaihtoehdon:

1) *Kyselytutkimus*. Tässä tutkimuksessa kokosin itsenäistymiskäsityksiin liittyviä keskeisiä teemoja kokonaisuudeksi, jossa huomioin yhteiskunnallisen, perheen sisäisen ja yksilöllisen tason. Näistä teemoista voisi koota kyselytutkimuksen, jossa erilaisista väittämistä koottujen mittarien avulla selvitettäisiin kotona asuvien nuorten käsityksiä siitä, millaista kotoa muuttaminen on ja millaista tukea he itse kokisivat tarvitsevansa muuttotilanteessa. Tutkimuksen tuloksia voisi käyttää esimerkiksi peruskoulun ja toisen asteen oppilaanohjauksessa ja kodin ja koulun yhteistyössä.

2) *Henkilökohtaisten muuttokokemusten analysointi*. Kotoa muuttaneiden ihmisten käsitysten analysoiminen siitä, mitä omassa lapsuudenkodista muuttamisen vaiheessa tapahtui ja millaista oli vanhempien antama tuki. Näitä itsenäistymisen haastatteluja tai tarinoita voisi verrata tämän tutkimuksen tarinoiden käsityksiin. Ne toisivat esiin itsenäistymisen elämänvaihenäkökulmaa omakohtaisella tasolla, sosiologisesti painottuneesta näkökulmasta.

3) *Alaikäiset kotoa muuttajat*. Yksi tutkimuksessa esiin tullut kiinnostava teema on alaikäisten muuttajien selviytyminen yhteiskunnan vaatimuksista, kuten opiskelusta ja taloudellisesta toimeentulosta, sekä yksilöllisestä elämästä ystäväpiirissä ja nettiyhteisöissä. Juuri kotoa muuttaneen alaikäisen elämäntilanteen kuvaaminen laadullisesti saattaisi tuottaa selittäviä tekijöitä erilaisille ongelmille, joita seuraa alaikäisen jäädessä ilman vanhempien valvontaa, esimerkiksi oppilaitosten asuntoloissa. Samalla voisi nostaa esiin (mielestään ja institutionalisoituneen nuoruuden näkökulmasta) hyvin pärjäävien nuorten kokemuksia. Tutkimuksessa voitaisiin tarkastella nuorten elämäntilannetta alaikäisinä itsenäistyneinä.

4) *Vanhempien näkökulma nuoren kotoa muuttamiseen*. Tutkimusasetelmaa voisi laajentaa vanhempien näkökulmaan haastatteleamalla vanhempia tai analysoimalla heidän tekstejään siitä, mitä henkilökohtaisia ja kulttuurisia merkityksiä lapsen kotoa itsenäistyminen heille sisältää. Mitä toivoa ja millaisia ongelmia vanhemmat näkevät nuorten itsenäisessä selviytymisessä? Miten kotoa itsenäistymisen juonirakenne muodostuisi vanhempien näkökulmasta? Vanhempien käsityksiä suhteutettaisiin tämän tutkimuksen nuorten käsityksiin.

5) *Seurantatutkimus*. Pitkäaikaisempi lomakkeella ja haastatteluilla toteutettava seurantatutkimus alaikäisten kotoa itsenäistyneiden elämästä: miten he sijoittuvat myöhemmin esimerkiksi koulutukseen ja työelämään, omaan perheeseen ja muuhun institutionalisoituneen elämäntilanteeseen sekä vanhempisuhteeseen. Ryhmää verrattaisiin täysi-ikäisenä kotoa itsenäistyneiden vastaaviin kokemuksiin.

6) *Nuorten käsitykset omasta muuttamisestaan tulevaisuudessa*. Tämän tutkimuksen asetelmaa voisi verrata myös sellaisiin tarinoihin, joissa nuoret kirjoittavat käsityksistään siitä, miten heidän oma kotoa itsenäistymisensä tulisi sujumaan. Helven (1987) tutkimuksessa osoittautui, että nuorten optimistista tai pessimististä tulevaisuuskuva selittävät myös heidän sosioekonominen asemansa, elämäntilanteensa ja maailmantilanne. Orientaatioissa voisi pyytää kirjoittajia kuvaamaan omaa vanhempisuhdettaan, mahdollista kotoa muuttamisen ikää ja sitä, millaista elämä olisi muuton jälkeen. On kiinnostavaa, millaisia eroja tarinoissa on, jos kirjoitetaan eläytyen kuvitteellisen henkilön tilanteeseen tai omaan tulevaisuuden minään.

Kotoa muuttaminen on moniulotteinen tapahtumasarja. Nuoren lapsuuskodista muuttamisen tapahtumiin osallistuu päähenkilön monia muitakin ihmisiä. Sosialisaation näkökulmasta herää kysymys, mitä tapahtuu kun yhteiskunnan ja vanhempien välittämässä tuessa on ristiriitoja? Haluaako nuori itsenäistyä yhteiskunnan vai vanhempien osoittamalla tavalla? Postmodernina subjektina hän oletettavasti poimii haluamiaan piirteitä kummastakin, ottaen vaikutteita nonformaalista kulttuuriympäristöstä ja omista kiinnostuksen kohteistaan. Tässä tutkimuksessa nousi esiin nuorten käsitys konfliktista muuton yhteydessä. Bergerin ja Luckmannin (1995) mukaan ”osa primaarisosialisaatiota seuraavista kriiseistä johtuu siitä, ettei omien vanhempien maailma olekaan ainoa maailma, vaan sillä on yhteiskunnallinen sijainti, joka voi sisältää halventavia merkityksiä.” (Berger & Luckmann 1995, 160.)

Maailma ja siinä toimiminen ei ole itsestään selvästi ymmärrettävää eivätkä ikävaiheisiin liittyvät tavoitteet jäsenny jokaiselle kulttuurin jäsenelle samalla tavoin. Kun nuori kirjoittaa vanhemman käyttäytyvän ivallisesti, olisi kiinnostavaa tietää, mitä vanhempi kirjoittaisi samasta tilanteesta. Taustalla saattaa olla esimerkiksi huolta ja luopumisen pelkoa, jota vanhempi ei osaa ilmaista muuten kuin ivallisilla kommentteilla. Rönkön (2002) mukaan nuoruusiän pidentyminen ja eri elämänvaiheiden välisten raja-aitojen epämääräisyys hämmentävät vanhempia. On vaikeaa tietää, missä elämänvaiheessa voi vaatia nuorelta mitään ja mitä sallia missäkin vaiheessa. (Rönkä ym. 2002, 66.) Murrosikäisten nuorten vanhempien tulisi pohtia, mitkä ovat heidän käsityksensä sopivasta kotoa muuttamisen iästä ja kypsyyuskriteereistä. Vanhemmat voisivat myös pohtia, mistä

heidän omat käsityksensä ovat syntyneet, miten oma elämäkokemus on muodostanut syy- ja seurauspäätelmiä ja mitä viitteitä oman nuoren kasvu vauvasta murrosikäiseksi antaa sille, millaista tukea juuri hän tulee tarvitsemaan vanhemmiltaan kotoa muuttamista suunnitellessaan.

Ratkaisut ovat subjektin käsissä. Nuoren elämä on paljon muutakin kuin institutionalisoituneita valintoja. Subjektuuteen kotoa muuttamisen yhteydessä liittyy innokkuutta suunnata tulevaisuuteen. Ovatpa nuoren välit vanhempiin millaiset tahansa, subjektina hän itse tarttuu omaan elämäänsä ja ohjaa sitä olosuhteiden sallimissa rajoissa haluamaansa suuntaan. Tutkimuksen viimeisessä luvussa nostan esiin erään yhdeksäsluokkalaisten päähenkilölleen kirjoittaman repliikin. ”*Ihminen on nuori vain kerran, eikä sitä pidä heittää hukkaan. Kaikkea ei voi saada, mutta kaikkensa voi antaa. Pitää elää, ja täysillä.*” (Milla 16v, tyttö, huonot välit)

Nuoruusvaihe on monen ratkaisun paikka, johon ladataan paljon odotuksia. Kotoa muuttamiseen liittyy lukuisia valintoja ja vaihtoehtoja. Se tunnistetaan kulttuurisesti rajapyykiksi, joka erottelee selviytyviä ja niitä, joiden elämä etenee kohti polarisaation toista ääripäätä. Elämänkaaren myöhemmissä vaiheissa ihminen ehkä huomaa, että suuntaa voi muuttaa – joskin tavoitteiden saavuttaminen vanhemmalla iällä voi olla työläämpää kuin instituutioiden suosittlemassa aikataulussa. Kuka onnistuu rajapyykin ylittämisessä? Kenen näkökulmasta nimetään onnistuminen ja epäonnistuminen? Yhteiskunta tarjoaa tietyt raamit, nuori ja vanhemmat myötäilevät tai vastustavat niitä. Sattumalla on oma roolinsa. Hurmeen (2003) mukaan kehitys voidaan nähdä myös joukkona tapahtumia, jotka eivät seuraa tiettyä suunnitelmaa vaan määräytyvät enemmänkin sattumasta. (Hurme 2003, 140–141.) Sattuma sopii selitykseksi postmoderniin aikaan, jossa institutionalisuus joutuu kyseenalaisiksi ja muokkautuu ihmisten elämäkulussa. Hoikkala (1998) rohkaisee tutkimaan tätä muutosta analysoimalla konkreettisesti ihmisten arkielämää, elämäkulkuja ja kokonaisia elämätarinoita ja niiden vaikutuksia yhteiskunnallisen ja kulttuurisen järjestyksen uusiintumiseen (Hoikkala 1998, 162.).

Tämän tutkimuksen tarinoissa nousee vahvasti esiin nuorten käsitys siitä, että hyvässä tilanteessa nuori tekee elämänsä ratkaisut ja elää niiden seurausten mukaan. Nuorten mielestä vanhempien rooli on antaa tilaa, olla ivaamatta ja antamatta oman elämäntilanteensa ongelmien vaikuttaa nuoren elämään.

LÄHTEET

- Aapola, S. & Ketokivi, K. 2005. Aikuistumisen ehdot 2000 -luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) 2005. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Aho, S. 1990. Oppilaiden moraalikehitystason, sosiaalisen aseman, minäkäsityksen ja kouluasenteiden muuttuminen kahden ensimmäisen kouluvuoden aikana. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:143 1990. Rauma. Rauman opettajankoulutuslaitoksen offsetpaino.
- Allardt, E. 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki. WSOY.
- Autio, K., Eräranta, K., & Myllyniemi, S. (toim.). 2008. Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 84 & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Tampere. Vastapaino.
- Bauman, Z. 2001. Community. Seeking safety in an insecure world. Cambridge. Polity Press.
- Beck, U. 2004. The Cosmopolitan Turn. Teoksessa Cane, N. (ed.) The Future of Social Theory. London. Continuum, (s. 143–166).
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki. Gaudeamus.
- Broefenbrenner, U. 1981. Sosialisatiotutkimus. Toimittanut Kurt Luscher. Suomentanut Pirkko Itkonen. Espoo. Weilin+Göös.
- Buchmann, M. 1989. The Script of Life in Modern Society. Entry into Adulthood in a Changing World. Chicago. The University on Chicago Press.
- Böök, M-L. & Perälä-Littunen, S. 2006. Luottamusta rajojen kera. Mielipidekirjoitusten vanhemmuuden vastuu. Nuorisotutkimus 2/ 2006/24.vuosikerta. Kontrolli ja kulutus. Nuorisotutkimusseura. Helsinki. Hakapaino Oy. (s. 3–15).
- Castells, M. 1997. The Power of Identity. The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume II. Padstow, Cornwall, Blackwell Publishers.
- Collins, W.A., Maccoby, E.E., Steinberg, L., Hetherington, E.M. ja Bornstein, M.H. (2000). Contemporary research on parenting. The case for nature and nurture. American Psychologist, 55, (2) (s. 218–232).
- Eriksson, E. H. 1959. Identity and the life cycle. Teoksessa G.S. Klein (toim.). Psychological issues. New York: International Universities Press. (s. 1–171).
- Eräsaari, R. 1998. Mikä ihmeen elämänpolitiikka? Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. 1998 (toim.). Elämänpolitiikka. Tampere. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. (s. 92–109).

- Eskola, J. 1997. Kehyskertomuksia. Teoksessa Eskola, J. Eläytymismenetelmäopas. Tampere. TAJU. (s. 41–49.)
- Eskola, J. 1998. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere. TAJU.
- Flöjt, A. 2000. Tunnetko olevasi osallinen, eli mitä osallisuus on? Verkkojulkaisussa Viitanen, R. (toim.) Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. [Elektroninen aineisto]. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 29.5.2007. <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/tuhti/viidestuhti.htm>.
- Galambos, N.L. & Tilton-Weaver, L.C. 2000. Adolescents' Psychosocial maturity, problem behaviour and subjective age. In search of adultoid. *Applied Developmental Science*, 4 (4), (s.178–192).
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-identity*. Buckingham. Polity Press.
- Ginsburg, G.P. The effective use of role-playing in social psychological research. Teoksessa Ginsburg, G.P. ed. *Emerging strategies in social psychological research*. New York: John Wiley & Sons, 1979.
- Gissler, M., Puhakka, T., Vuori, M., Karvonen, S. 2006. Poikien ja tyttöjen hyvinvointi ja terveys tilastoina. Teoksessa Karvonen (toim.). 2006. Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 71. Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 35. Stakes. Vammala. Vammalan kirjapaino. (s. 18–41.)
- Granfelt, R. 1988. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki. SKS, toimituksia 702.
- Greimas, A.J. 1980. *Strukturalistista semantiikkaa*. Helsinki. Gaudeamus.
- Greimas, A.J. 1983. Pour une theorie des modalites. Teoksessa *Du sens II. Essais Semiotiques*. Paris. Editions du Seuil. (s.67–91).
- Greimas, A.J. 1990. *Narrative Semiotics and Cognitive Discourses*. The Regents of the University of Minnesota. London. Pinter Publishers.
- Hannula, A. 2000. Tiedostaminen ja muutos Paolo Freiren ajattelussa. Systemattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167. Helsinki. Yliopistopaino.
- Harris, J.R. 1998. *The nurture assumption: Why children turn out the way they do*. New York: Free Press.
- Havighurst, R. J. 1972. *Developmental tasks and education*. New York: McKay. (Alkuperäinen teos 1948).
- Helve, H. 1987. Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähion nuorista. Helsinki. Kansalaiskasvatuksen keskus.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Gaudeamus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

- Hoikkala, T. 1998. Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. 1998 (toim.). Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Tampere. Tammer-Paino Oy. (s. 152–168).
- Hoikkala, T. 2006. Valinnan helppouden vaikeus.
http://www.sitra.fi/fi/Ajankohtaista/Puheenvuorot/puheenvuoro_2006-08-29.htm. (Viitattu 5.4.2008).
- Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.). 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus Kirja Oy. Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Houtsonen, J. 2006. Koulun symbolinen järjestys, elämäkulkua ja identiteettiä. Teoksessa Antikainen, A., Rinne, R., Koski, L. 2006. Kasvatussosiologia. WSOY oppimateriaalit Oy. Helsinki. (s. 260–290).
- Hurme, H. 2003. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa Lyytinen P., Korhonen M., Lyytinen H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 2003. Porvoo. WSOY. (s.139–156)
- Hurrelmann, K. 1989. Human development and health. Berlin: Springer-Verlag.
- Hurre, T. & Aro, H. 2007. Nuoruusiän hyvinvoinnin erot vaikuttavat aikuisikään saakka. Kansanterveys -lehti 1/2007.
- Hänninen, V. 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Ilmonen, M., Hirvonen, J. & Manninen, R. 2005. Nuorten asuminen 2005. Suomen ympäristö 812. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Innanen, M. 2001. Isyys ja äitiys nuorten kertomana. Lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. LIKES Research Reports on Sport and Health 130. LIKES Research Center for Sport and Health Sciences. Jyväskylä. Kopi-Jyvä Oy ja ER-paino.
- Isokorpi, T. 2006. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Juva. PS-kustannus.
- Jokinen, K. 2002. Terve elämä tämänhetkisyiden kulttuurissa. Teoksessa Ruuskanen Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-kustannus. Otavan Kirjapaino Oy. (s. 60–75).
- Jokinen, K. (toim.) 2005. Yksinäisten sanat: kirjoituksia omasta tilasta, erillisyydestä ja yksinolosta. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- Jyrämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta ja syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Suomalaista nuorisotutkimusta. –tutkijoiden puheenvuoroja. Kansalaiskasvatuksen keskus. Tutkimuksia ja selvityksiä. Helsinki. Kansalaiskasvatuksen keskus ry. (s. 37–58).
- Järventie, I. 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo. WSOY.

Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359, 28§. [Elektroninen aineisto]

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kansalaisuuslaki%20359> (viitattu 10.5.2008)

Karisto, A. 1998. Syrjäytymisen ongelma: Havaintoja 1980 -luvun Suomesta. Kuntoutus 2/1988, 17–24.

Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Varastettu lapsuus. Teoksessa Leikkivä ihminen. Helsinki. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (s. 25–29).

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa. Kannustusvalmennus P&K Oy.

Kerr, M. & Stattin, H. 2000. What parents know, how they know it and several forms of adolescent adjustment: Further support for reinterpretation on monitoring. *Developmental Psychology*, 32 (4), (s. 744–754).

Korander, T. & Törrönen, J. 2004. Luottamus nuoriin nollassa? Tampereen nollatoleranssi kenttätyöntekijöiden ja kohteen kokemana. Teoksessa Törrönen J. (toim.) 2004. Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaatäely. Helsinki. Gaudeamus.Yliopistopaino. (s. 146–168).

Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.-R., Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Vastapaino. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy. (s. 51–69).

Kuusinen, J., Hietala, R. ja Mustapää, O.L. 1994. Nuorten aikuisten onnellisuus ja elämään tyytyväisyys ja kehityksen hallinta. Posterit esitetty Psykologia 1994 kongressissa, elokuu 1994, Jyväskylä.

Kähkönen, P. 1994. Vanhemmuuden murtuminen. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1994, 2.

Lapsen oikeuksien sopimus 20.11.1989, 1§ [Elektroninen aineisto]

http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf (viitattu 10.5.2008)

Larson, R. & Richards, M.H. 1994. Divergent realities. The emotional lives of mothers, fathers and adolescents. New York. Basic Books.

Launonen, M., Leino, T., Viluksela, M., Hirvonen, M., Mäittälä, J. 2004. Nuoret ja työ -barometri 2003. Työterveyslaitos, Helsinki 2004. pdf-dokumentti
<http://www.ttl.fi/Internet/Suomi/Organisaatio/Toimintaohjelmat/Nuoret+ja+tyo/Tutkimus/nuoret+ja+tyo+barometri.htm>. Viitattu 18.5.2008.

Lehtinen, A-R. & Leskinen, J. 2005 Irtiottoa ja riippuvuutta – velkaongelmaiset nuoret itsenäisen taloudenpidon murtomaastossa. Teoksessa Autio, M. & Paju, P. 2005. Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolut–vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosaian neuvottelukunta. Stakes. Helsinki. Yliopistopaino Oy. (s. 92–101).

- Lähteenmaa, J. 2006. Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisen ulottuvuuksista. Väitöskirjan yhteenveto. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 14. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Maccoby, E. 1980. Psychological growth and the Parent-child relationship. New York. Harcourt Brace Jovanovich.
- Mikkonen, A. 2000. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Joensuu. Joensuun yliopistopaino.
- Niemelä, A. & Kelhä, M. 2005. Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? Nuorisotutkimus 2/2005. Hakapaino. (s. 20–29).
- Niemelä, J. 2002. Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Ruuskanen Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-kustannus. Otavan Kirjapaino Oy. (s. 76–93).
- Nieminen, J. 2007. Puuttuva lenkki. Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehyksenä. Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. 2007. Nuorisokasvatuksen teoria. Perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy. (s. 30–63).
- Nivala, E. 2006. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisena ihanteena. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print. (s. 25–114).
- Nuorisolaki 27.1.2006/72, 2§. [Elektroninen aineisto]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki%2072> (Viitattu 10.5.2008)
- Nurmi, J.-E. 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas M., Lyytinen H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan, Kehitys kontekstissaan. 2003. WSOY. (s. 256–274).
- Oksanen, A. 2006. Haavautuva minuus. Tampere University Press. Juvenes Print. Tampere.
- Oksanen, A. & Näre, S. 2006. Lapset pelissä. Virtuaaliviidakon ansat. Helsinki. Minerva.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 16.1. 2004. [Elektroninen aineisto]. http://www.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf (viitattu 7.5.2008).
- Pajamäki-Alasara, T., Kankkonen, M., Smeds, K., Tanttu, U. 2007. Vanhemmat ja itsenäistyvä nuori -projekti. Ensimmäinen testiraportti. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Tyylipaino. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/622e23cd34c8bcaef0b3310c78fbc82f/1224155204/application/pdf/4134652/MLL%20VIN%20raportti%202007.pdf> (viitattu 10.10.2008).
- Pietikäinen, M. 2007. Kouluterveyskysely 1997–2006. Yläluokkalaisten ja lukiolaisten hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin trendit. Teoksessa: Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä

2007:33. Toim. Kirsi Hakala. [Elektroninen aineisto].
<http://www2.lapsiasia.fi/toimintakertomus2006.html> (viitattu 2.3.2008).

- Poikolainen, J. 2002. Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsinki. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 182.
- Puuronen, V. 2006. Nuorisotutkimus. Tampere. Vastapaino. Juvenes Print.
- Raitanen, M. 2001. Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa Kuure T. (toim.) 2001. Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Stakes. Pieksämäki. Kirjapaino Raamattutalo Oy. (s. 97–108).
- Rautakilpi, S. 2007. Uno Cygnaeuksen kristillinen kasvatusajattelu. Teoksessa Tähtinen, J. & Skinnari, S. (toim.). 2007. Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia – Reseach in Educational Sciences 29. Turku. Painosalama Oy. (s. 189–206)
- Reiss, D. 1989. The represented and practicing family. Teoksessa A.J. Sameroff & R.N. Emde (toim.) Relationship disturbances in early childhood. A developmental approach. NY: Basic Books.
- Rubin, A. 1998. The images of the future of young finnish people. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja D-2:1998. Turku. Kirjapaino Grafia Oy.
- Rättyä, K. 2003. Nuoren identiteetin etsintää. Jukka Parkkisen Suvi Kinos ja elämän eväät. Romaani minän rakentajana. Teoksessa Heikkilä-Halttunen, P. & Rättyä, K. (toim.) Nuori kirjan peilissä. Nuortenromaani 2000–luvun taitteessa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 30. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti, julkaisuja 26. Helsinki. Hakapaino Oy. (s. 98–119)
- Rönkä, A. 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjallisuuteen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 319. Jyväskylä. Jyväskylän yliopiston monistekeskus.
- Rönkä, A., Viheräkoski, J., Litsilä, R., Poikkeus, A-M. 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Rönkä, A. ja Kinnunen, A. 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu. PS-kustannus. (s. 51–71).
- Saastamoinen, M. 2006. Yksilö, riskitietoisuus ja psykokulttuuri. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) 2006. Minuus ja identiteetti. Tampere. TUP. (s. 138–167).
- Salasuo, M. 2007. Nuorisotyön ytimissä. Kaleidoskooppi pääkaupunkiseudun nuorisotyöhön ja käytäntöihin. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 81. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus. Yliopistopaino.
- Salonen, R. 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Aapola, S., & Ketokivi, K., (toim.) 2005. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy. (s. 66–99).
- Siljander, P. (toim.) 1997. Kasvatus ja sosialisatio. Tampere. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy.

- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja Taloustutkimus. 2007. Suomalaisten rahapelaaminen 2007. www.stm.fi >Päihdeasiat ja sosiaalinen turvallisuus > Rahapelihaitat (viitattu 11.9.2007) SotkaNet. <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/tietoisku?redRoadId=645> (viitattu 6.9.2007)
- Sulkunen, P. 1997. Addiktio: alkoholismi maallikkoajattelussa. Teoksessa Sulkunen, P. ja Törrönen, J. (toim.) 1997. Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Tampere. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. (s. 195–220).
- Sulkunen, P. 1997 b. Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Sulkunen, P. ja Törrönen, J. (toim.) 1997. Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Tampere Tammer-Paino Oy. (s.13–54).
- Sulkunen, P. ja Törrönen, J. 1997. Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Sulkunen, P. ja Törrönen, J. (toim.) 1997. Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere. (s.72–96).
- Suoranta, J. 1995. Tekstit, murrokset ja muutos. Kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Acta Universitatis Lapponiensis 10. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino.
- Suoranta, J. 2000. Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatusajattelu tässä ajassa. TAJU. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Suoranta, J. 2007. Radikaali kasvatus nuorisokasvatuksessa. Teoksessa Nivala E. & Saastamoinen M. 2007. Nuorisokasvatuksen teoria. Perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy. (s. 313–338).
- Suutari, M. 2002. Sosiaaliset verkostot ja syrjäytyminen nuoruudessa. Teoksessa Suutari M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26. Helsinki. Yliopistopaino Oy. (s. 99–116).
- Suutari, M. 2002b. Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Suutari M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26. Helsinki. Yliopistopaino Oy. (s. 155–183).
- Törrönen, J. 2005. Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. Yhteiskuntapolitiikka 5/ 2005. Stakes. Helsinki. Miktor. (s.488–504).
- Uusitalo, T. 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa: K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki. Kirjapaja. (s. 23–37).
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. [Elektroninen aineisto]. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286. viitattu 4.5.08. <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513925692.pdf>.

Valtioneuvosto 5.12.2007. Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman sisältö.

http://www.vn.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf (viitattu 16.10.2008)

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorten elinoloindikaattorit. Opetusministeriö. Viitattu 22.3.2007. www.minedu.fi/nuora.

Värrö, V.-M. 2004. Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen dialoginen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Tampere. Tampereen yliopistopaino.

Värynen, K. 2007. Sivistysprosessi ja koulutusinstituutit J.V. Snellmanilla. Teoksessa Tähtinen, J. & Skinnari, S. (toim.). 2007. Kasvatusta- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia – Research in Educational Sciences 29. Turku. Painosalama Oy. (s. 149–166).

Aineistonkeruutilanteen kuvaus

Suullinen tehtävänanto: ”Tänään kirjoitetaan tarinoita pro gradu -tutkielmaa varten. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä teidän ikäisenne ajattelevat kotoa lähtemisestä ja itsenäistymisestä ja mitä vanhemmista ajatellaan siinä yhteydessä. Sinun ei tarvitse kertoa omasta perheestäsi tai itsestäsi. Tarinassa päähenkilönä on Milla tai Mikko. Saat itse valita, kummasta kerrot. Saat kohta tarinan alun, johon kirjoitat jatkoa. Tarinoiden alut ovat erilaisia, mutta kaverin kanssa ei saa vertailla papereita tässä vaiheessa. Keskustellaan tarinoista lisää kirjoittamisen jälkeen. Aikaa on tämä oppitunti.”

Käytetyt kehyskertomukset:

Tarina A: *”Milla / Mikko on muuttanut pois kotoa jokin aika sitten. Hänellä on hyvät suhteet vanhempiinsa. Eläydy hetkeksi Millan / Mikon elämään. Kerro, minkä ikäinen hän on, mitä hänen elämässään on tapahtunut viime aikoina ja mitä hänelle kuuluu nyt?”*

Tarina B: *”Milla / Mikko on muuttanut pois kotoa jokin aika sitten. Hänen suhteensa vanhempiinsa ovat huonot. Eläydy hetkeksi Millan / Mikon elämään. Kerro, minkä ikäinen hän on, mitä hänen elämässään on tapahtunut viime aikoina ja mitä hänelle kuuluu nyt?”*

Koodiluettelo 1. Semioottinen analyysi.

1. Pragmaattiset modaliteetit mainintoina (yhteensä 101)

Eksotaktiset 44:

Täytyminen 17
Kykeneminen 15
Tietäminen 12

Endotaktiset 57:

Tahtominen 32
Osaaminen 10
Uskominen 15

2. Semioottisen neliön tarinat (kuvio 4)

Akseli hyvät suhteet vanhempiin 17 tarinaa.
Akseli huonot suhteet vanhempiin 16 tarinaa.
Akseli endotaktinen modaalisuus (tahtominen, osaaminen, uskominen) 23 tarinaa.
Akseli eksotaktinen modaalisuus (täytyminen, kykeneminen, tietäminen) 10 tarinaa.

Koodiluettelo 2. Teema-analyysi (5 sivua)**Teema 1. Nuoren ratkaisut muuttotilanteessa**

Muuttamisen ikä	alaikäinen 17 täysi-ikäinen 16
Muuton keskeinen ”syy”	opiskelu 16 työ 4 tyttö- tai poikaystävä 5 Riidat tai huono suhde vanhempien kanssa 5 Halusi näyttää vanhemmilleen 1 Oma rauha ja vapaus 2

Muuttopäätöksen arviointia 19

Onnellisuus on tärkeintä, vaikka tietää riskit 5
Uusi houkutteli, vanha kyllästytti 2
Kaduttaa, kaikki uutta, mikään ei vastaa odotuksia 3
Pakotti itsensä etsimään asuntoa, vaikka pelotti 3
Masentuneen oloinen 2
Kaikki kävi vahingossa 1
Onnistui, näytti vanhemmilleen, teki oikean valinnan 3

Teema 2. Vanhempiin liittyvät maininnat

Vanhempien antama rahallinen apu tai sen puuttuminen on mainittu 26/33 tarinassa.
Luottamus avun saamiseen tarvittaessa: 13 mainintaa.

Alaikäisinä muuttavista kertovat tarinat:

Vanhemmat tukevat taloudellisesti. 8
Nuori tulee toimeen ilman vanhempien taloudellista apua. 8

Täysi-ikäisinä muuttavista kertovat tarinat:

Vanhemmat tukevat taloudellisesti. 3
Nuori tulee toimeen ilman vanhempien taloudellista apua. 7

Tekstit, joissa taloudellisia seikkoja ei mainittu:

(Tunne- ja vuorovaikutuskeskeisiä tekstejä). 6

Positiivisesti värityneet maininnat vanhempien käyttäytymisestä

VTrah	vanhemmat antavat rahaa. Mikon vanhemmat antavat hänelle rahaa, jotta hän voisi maksaa vuokransa ja ruuat.
VTrpy	vanhemmilta voi pyytää rahaa, äiti kyllä auttaa mua rahallisesti (luottamus). 13
VTvie	vierailut.
VTrem	remonttiapu. 4
VTaut	auttaminen käytännön asioissa.
VThuo	huolestuminen (positiivinen). 2
VTyri	antaa luvan yrittää. 3
VTkan	vanhempani ovat aina kannustaneet ja tukeneet minua päätöksissäni 2.
VTsov	Isä soittaa riidan jälkeen ja ehdottaa sovintoa, kutsuu käymään.
VTäit	äiti yrittää pitää yhteyttä, vaikka isä onkin riidoissa M:n kanssa.
VTpok	aluksi vanhemmat olivat huolestuneita pojan pokerinpeluusta, sitten he panivat välit poikki. Nyt he ovat taas alkaneet ottaa yhteyttä.
VTkii	Hän oli erityisen kiitollinen vanhemmilleen, jotka olivat antaneet paljon aikaa, vaivaa ja konkreettista materiaa hänelle.
VTneu	Hän oli ammentanut vanhempiensa antamia neuvoja mistä hän tiesi että hänelle olisi niistä hyötyä. Hän oli saanut ottaa kaikki oman huoneensa kalusteet mukaan uuteen kotiinsa.
VPloh	käy M:n luona paljon koska M on surullinen mutta ei tahdo palata kotiin.

VTtuk	Mikon vanhemmat tukivat hänen päätöstään muuttaa pois Lappeenrannasta opiskelemaan, vaikkakin tämän piti luvata, että tulee vähintään kerran kuussa käymään vanhempiensa luona.
VTilo	Millan äiti ei vastustellut Millan muuttoa, vaan iloitsi siitä, että Milla oli löytänyt hyvän kumppanin ja heillä oli asiat kunnossa.
VTter	(Tuen osoittaminen) Hän tietää olevansa milloin tahansa tervetullut takaisin kotiin, jos siltä tuntuu.
VTvak	Äiti oli ensin ideaa vastaan, mutta Millan vakuutettua hänet siitä, että Milla pärjäisi ja todella halusi tähän kouluun, äitikin suostui.

Negatiivisesti värityneet maininnat vanhempien käyttäytymisestä

VPalk	valittavat alkoholinkäytöstä.
VPtup	valittavat tupakoinnista.
VPvie	valittavat kun M ei ole kotona viikonloppulomilla, vaan kavereilla.
VPäng	vanhemmat änkesivät jatkuvasti väkisin M:n luo.
VPsuu	vanhemmat suuttuivat suunnitelmasta muuttaa Helsinkiin.
VPvet	vanhemmat vetosivat, että heidän kaiken hukkaan jos lähden nyt.
VPpää	äiti yritti kääntää päätäni uhkaamalla, kiristämällä ja lahjomalla
VPsoi	Äiti soittaa koko ajan.
VPain	” Vanhemmat järkyttyvät ja sanovat, että Milla saa tulla kotiin vasta selvin päin.”
VPabo	Vanhemmat pyysivät Millaa tekemään abortin.
VPval	...Mikon vanhemmat valittivat hänelle sähkö- vesi- ja kännykkälaskujen suuruudesta. He uhkasivat maksattaa laskut hänen tililtään...

Vanhempien mielipiteitä nuoren ratkaisusta: 12 mainintaa

VMpä	vanhempien mielestä 16-vuotias ei voi vielä elää yksin.
VMkau	isoin pala oli että hain toiselle puolelle Suomea opiskelemaan.
VMkel	äidin mielestä tavallinenkin lukio olisi kelvannut.
VMepä	kaikesta heijastaa, että äiti haluaa mun epäonnistuvan.
VMasu	isä tajus että mä haluan omaan asuntoon, mutta ei sekään siitä tykännyt.
VMpoi	kun keksin muuttaa näin nuorena pois kotoa he eivät innostuneet.
VMmak	vanhempani ovat suostuneet maksamaan vuokrani, mutta eivät ole varmoja muutostani.
VMhyv	vanhempani ovat hyväksyneet poikaystäväni.
VMmat	vanhempieni mielestä matkin veljeäni.
VMepv	vanhempani ovat epävarmoja muutostani.
VMver	vanhemmat vertaavat minua veljeeni.
VMtuo	Sinä et pärjää omassa asunnossa kun olet tuollainen, vanhemmat sanoivat.

Teema 3. Oma aktiivisuus vuorovaikutuksessa

Mitä aktiivisuutta itse osoittaa vanhempiaan kohtaan: 25 erilaista mainintaa

AKvko	käy kotona kerran viikossa 2
AKvkl	käy kotona joka toinen viikonloppu 2
AKkk	käy kotona kerran kuussa 3
AKits	ehdotin omaan kotiin muuttamista ja itsenäistymistä
AKseu	kerroin vanhemmilleni seurustelusta
AKmuu	ehdotin muuttoa yhteen pojan kanssa
AKmu2	Onneksi hänellä oli hyvät suhteet vanhempiinsa ja eräänä iltana hän ottikin asian esille
AKyht	yhteistä tekemistä, päivällisiä tms
AKpak	pakko pyytää rahaa
AKhar	harmi kun täytyy käyttää äidin rahaa
AKirt	joskus mun täytyy päästää irti äidistä, aloittaa kokonaan itsenäinen elämä
AKhal	haluaisi olla enemmän tekemisissä vanhempiensa kanssa

AKäit	nykyään on hyvät välit äidin kanssa
AKinh	en kestänyt katsoa niitä joita äidiksi ja isäksi kutsutaan
AKrii	tästä asiasta on myös tapeltu
AKvar	varasti isältä 200 euroa
AKsov	palauttaa varastamansa 200 euroa, koska on huono omatunto
AKeip	ei puhu usein vanhempiensa kanssa
AKtuk	M on tukenut vanhempiaan taloudellisesti
AKhuo	Millan nuoruus ei ollut helppo, sillä hän tuli köyhästä perheestä, jossa isä oli alkoholisti. Hänen veljensä teki teini-iässä itsemurhan ja äiti kärsi bulimiasta. Milla koitti pitää kaikista huolta ja hänen peruskoulunsa opiskelut kärsivät. Nyt hänen äitinsä voi hyvin ja Milla on saanut omat asiansa kuntoon. Tosin Millan isä on samassa pisteessä kuin ennenkin
AKabo	Milla ei suostunut vanhempiensa pyynnöistä huolimatta tekemään aborttia.
AKneu	Hän oli ammentanut vanhempiensa antamia neuvoja mistä hän tiesi että hänelle olisi niistä hyötyä. Hän oli saanut ottaa kaikki hänen oman huoneensa kalusteet mukaan uuteen kotiinsa.
AKoik	Mikko on 16-vuotias poika, joka on hakenut itsenäisyyslupaa oikeudelta (alaikäinen saisi muuttaa pois kotoa eroon vanhemmistaan).
AKyht	Vaikka Milla asuu omillaan, hän tapaa perhettään usein ja soittelee perheensä kanssa lähes päivittäin.

Teema 4. Muut ihmissuhteet

Seurustelusuhde

On meneillään 10
Epävarma 1
Ero 5, joista pysytty ystävinä 2

Kaverit

jäivät kotipaikkakunnalle, ovat kaukana, nähdään harvoin 4
olen saanut muuton jälkeen ystäviä 2
ei kavereita 2
en ole sosiaalinen tyyppi, sosiaalinen kanssakäyminen ei ole omaa alaa 5
kavereita on netissä, ei olla tavattu, juttelee iltaisin tietokoneella kaverien kanssa 3
oli aggressiivinen ja rikkoi oman kaveripiirinsä 2
kaverit ovat selvästi vanhempia 2
kaverit kannustavat hankkimaan kunnon työn tai harrastuksen 2
kaverit ovat ”ihania seurakunnan ystäviä” 1

Sisarukset

SIval ”isosisko valittaa käytöksestä”
SIrah ”veli tuo rahaa, mun enkeli”
SIite ”veli teki teini-iässä itsemurhan”
SIrii ”tuli ikävä riiteleviä pikkusisaruksia”

Isovanhemmat

IShyv Millalla on hyvät välit isovanhempiensa (vanhempiin ei)
IStuk Milla saa isovanhemmilta tukea henkisesti ja rahallisesti

Toimeentulo

Käy työssä säännöllisesti 28
käy työssä satunnaisesti 3
hankkii leivän pokerinpeluulla 1
laittaa rahaa säästöön kuukausittain 1
Saa rahaa vanhemmiltaan 8
Ei saa rahaa vanhemmiltaan 5
Ei haluaisi ottaa vanhemmiltaan rahaa 4
Veli antaa rahaa 1
Poikaystävä auttaa rahallisesti 3

Hyvinvointi

HVlii	liikunta, jooga
HVtek	on aina tekemistä
HVtel	katsoo paljon tv-sarjoja iltaisin, rentouttavaa
HVpäi	ei käytä alkoholia ja tupakkaa, muutenkin raitis
HVter	terve
HVkai	mulla oli kaikki hyvin
MThyv	hyvin mulla menee
HVoll	mulla on nyt ihan hyvä olla. puuttuu vain vanhempien antama tuki ja rakkaus
HVter	on terveet elämäntavat ja hän elää onnellista elämää
MTran	elämä on rankkaa mutta ei se häiritse häntä
HVnuo	Hänellä menee suhteellisen hyvin ottaen huomioon, että hän on nuori ja elää omillaan. Ehkä hänelle on käynyt silti tuuria, kun poikaystävä on tukena ja hän käy kokopäivätoissa ja isovanhemmat myös tukevat. Milla ei kuitenkaan ole kaikkea saanut tarjottimella, sillä hän on käynyt itse töissä ja pistänyt paljon peliin

Ei-hyvinvointi 27

MTyks	yksinäinen	
MTala	on vähän alakuloinen	
MTelä	elämänmuutoksista johtuvia sairauksia	
MThuo	huolissaan elämäntilanteensa vuoksi	
MTpuu	puuttui halu elää	
MThyv	kuuluu hyvää	
MTalk	en osaa nauttia mistään ilman Kuningas alkoholia	
EH its	itsemurha-ajatuksia	2
EHmie	mielialaongelmia	5
EHalko	alkoholiongelma	1
EHhuu	huumeongelma	2
EHtek	ei ole tekemistä kämpillä	
EHväs	on usein väsynyt työpäivän jälkeen, on väsynyt aamuisin	
EHkas	ongelmat kasautuvat	
EHlää	joutuu käymään lääkärissä, saa lääkityksen	
EHpuu	puuttui halu elää	
EHyri	itsemurhayrityksiä	
EHpsy	on ollut psykiatrisella osastolla,	
EHtek	teki itsemurhan	
EHyli	yliannostus heroiniä	
EHmas	ennen M oli hyvin masentunut ja häntä ei huvittanut mikään. Hän oli huonossa kunnossa ja joutui menemään hullujenhuoneeseen. Hän tajusi, että ei voinut jatkaa samaan malliin ja paransi tapansa.	
EPvai	On vaikea olla täällä koska välit vanhempiini ovat huonot	
EPjos	joskus rahat loppuu ja mistään ei saa hommia	
EPuus	on uusavuton	
EPhan	yksin asuminen tuntuu hankalalta ja vaivalloiselta	
EPsot	asunto on sotkuinen ja likainen	

Tulevaisuus 14

valmistuminen, aloilleen asettuminen, työnhaku 7
 vauva syntyy, oman perheen perustaminen 5
 voi tulla vaikeita aikoja, mutta ei anna periksi, oma polku elämässä 2

Menneisyys 24

peruskoulu 5
 perheen elämäntilanne 7
 rankat kokemukset 5
 Millainen itse oli aikaisemmin. 12 (esim. Olin jo pienenä erilainen, tiesin mitä halusin)

Oma huonoksi koettu käytös

OHty	tyhmää käytöstä koulussa
OHvaa	vaarallisia juttuja
OHvil	villi ja vapaa
OHtie	käyttää kaiken aikansa tietokoneella, siksi välit vanh. ovat katkenneet
OHeis	ei nähnyt selvää päivää
OHtyö	työ Alepassa loppui kuukauden päästä asenneongelmiin. M tuli ja meni niin kuin halusi.
OHlai	”M viettää suurimman osan ajastaan Teron kämpässä opiskelua laiminlyöden ja kokeilee pian LSD:tä. Vanhemmat eivät saa tyttärensä yhteyttä ja päättävät lähteä Helsinkiin, He löytävät Millan solun kaaoksessa, laskut maksamatta eivätkä edelleenkään tiedä Millan olinpaikkaa”
OHain	”Kuukausien kuluttua laihtunut, huonokuntoinen Milla soittaa kotiin kertoakseen, että on tulossa käymään. Vanhemmat järkyttyvät ja sanovat, että Milla saa tulla kotiin vasta selvin päin.”

Perusteluja, syy-seurauslauseita (modaliteettianalyysin pohja-aineistoa)

PEmus	mustuu, tulee mustasukkaiseksi
PErau	saa olla rauhassa
PEfik	pärjää, koska on fiksu kaveri
PEper	hyvä perhe
PEkav	hyvät kaverit
PEpel	pelit ovat pitäneet pois pahanteosta
PEkou	koulu on pitänyt pois pahanteosta
PEtäl	tällä kertaa kävi näin
PEhyv	hyvät välit vanhempiin, joten saa apua raha-asioissa
PEede	tapaa vanhempiaan säännöllisesti, joten itsellä menee ihan hyvin
PEvau	tyttöystävä odottaa lasta
PERik	ei ole rikas
PEmur	murrosikä pahimmillaan poikaystäväni sanoo, että fiilikseni johtuu murrosiästäni
PEkad	muutto kaduttaa, koska on hyvät välit vanhempiin
PEtyo	viihtyy työssään, koska saa olla lasten kanssa
PEahd	ei tee enää niin paljon virheitä, koska ei ahdistaa enää niin paljon
PEtie	välit ovat katkenneet, koska viettää kaiken aikansa tietokoneella
PEsos	ei ole tyttöystävää, koska kanssakäym. kasvotusten ei ole M:n alaa
PElai	oli ollut koulussa laiska eikä päässyt haaveilemaansa ammattiin
PEvaa	työelämään hyppääminen tuntui oudolta, koska vanhemmat eivät olleet koskaan vaatineet mitään
PEsot	asunto on sotkuinen ja likainen. kaverit eivät viihdy siellä.
PEilm	M:sta tulee sitkeä, koska hän ei saa tukea vanhemmiltaan
PERah	on vaikeaa, koska raha on tiukassa
PEeit	en tiedä miten siinä silleen kävi
PEväl	ainahan sitä voi väli vuoden pitää, vai mitä
PEpuu	kun elämä ahdistaa, tulee liian helposti tartuttua puukkoon
PEhär	pidin pintani, koska olin härkäpäinen
PEpyy	Pakko pyytää rahaa, että saisin edes ruokaa
PEkoh	kohtalo: olin yksin mutta niin tän täytyi mennä
PEker	Ihminen on nuori vain kerran, eikä sitä pidä heittää hukkaan
PEong	Välit vanhempiin ovat huonot M:n rahapeliongelmiin ja huonon koulumenestyksen takia
PEsat	M pärjää, koska sattumalta M on voittanut 54 000 e pokerissa. Yrittäessään palata kotiinsa Teron luota Milla jää (sattumalta) auton alle.
PERap	vanhemmilla on ollut elämänsä aikana lukuisia rahapulua
PEpis	Milla ei ole saanut kaikkea tarjottimella, sillä hän on käynyt itse töissä ja pistänyt paljon peliin

- Kuvio 1. Nuorten itsenäistymiskäsitysten taustalla olevia kulttuurisia ilmiöitä. (s. 4)
- Kuvio 2. Juonirakennekaavio. Nuoren kotoa muuttaminen eläytymistarinoissa nuoren ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. (s. 33)
- Kuvio 3. Esimerkki semioottisesta neliöstä (Greimas 1990,166) (s. 41)
- Kuvio 4. Semioottinen neliö nuorten käsityksistä subjektiroolin ja vanhempisuhteen näkökulmasta (s. 43)
- Kuvio 5. Aktanttimalli 1. Haikea vanhemmista irti päästäminen (s. 45)
- Kuvio 6. Aktanttimalli 2. Käytännön seikkoihin keskittyminen (s. 46)
- Kuvio 7. Aktanttimalli 3. Vapautuminen ahdistavasta tilanteesta (s. 47)
- Kuvio 8. Aktanttimalli 4. Alistuminen ja hallinnan menettäminen (s. 49)
-
- Taulukko 1. Kirjoittajat, päähenkilöt ja kehyskertomukset. (s. 31)
- Taulukko 2. Tarinoiden päähenkilöiden ikä heidän muuttaessaan kotoa. (s. 32)
- Taulukko 3. Modaalisuuden semanttinen ryhmitys ja mainintojen määrät aineistossa. (Greimasia (1983b, 81), mukailen Sulkunen 1997, 84. Kursivoidut lisäykset Jenni Helenius). (s. 39)
- Taulukko 4. Hyvinvoinnin riskitekijät ja huolenaiheet mainintoina tarinoissa. (s. 61)